

Уредник:
Зоран Колунџија

Рецензент:
Петар В. Арбутина

Ненад Грујиџић

МУЖА ДУША

Роман

ПРОМЕТЕЈ

Нови Сад
2009

*Логика хришћанског духа:
да се душа мора да окаља земном љубављу,
а љубав да се оскрнави кајањем.*

(Иво Андрић: Легенда о Лаури и Петрарки)

С почетка двадесетог века, француски психолози-клиничари, Фере и Флери, тврдили су да је љубав отров. Створили су неку врсту дидактичке љубавне патологије која је обухватала анализу узрока, описивала болест, износила дијагнозу, прогнозу и терапију. Користили су и открића писаца Стендала и Додea. Први је упоређивао љубав са процесом кристализације, а други са лавином која све носи у понор.

У почетку везе, мушкарцу се, на пример, каква недостoјна жена уопште не допада, али га она постепено преузима и савлађује, па се онда он навикава на њено присуство. Она му постаје страсном потребом – да би се најпосле мрзели и проводили време у вечитим свађама. Али, где, мушкарца не може без ње да живи, и да би је наново задобио, баи њу која га је потпуно отровала, готов је сваку понизност и простоту чинити. Нешто као понашање алкохоличара или морфинмана, који не могу без вискија и дроге.

Француски психолози су закључили да се љубавне страсти развијају аналогно болестима па се заљубљеност може придодати манијакалним интоксикацијама. Отров, ништа друго – парадокс спрам најплементијег осећања на земљи. Ови клиничари су закључке извлачили из старе истине да постоје вина која буде пријатна осећања и дају нов полет духу, али има и таквих од којих човек бива напрасит, дивљи и бруталан. Има љубави, дакле, веселе и здраве, без гриже савести, без горчине, која је награда за многе муке и патње, која пролепшава живот. Али има и жалосне љубави, болесне и мрачне, која не познаје осмех него само сузе и плач, стање црних осећања.

(П. М. Игнатус: Љубав је отров)

О женама тек понешто знам, о љубави – ни толико. Иако сам психолог по струци, штошта ми је остало непознато. Видео сам многе јаднике како се муче у браковима и љубавним везама. У ординацији сам свакодневно слушао исповести од којих трне вилица.

Никад нисам стао пред олтар нити помислио да се женим. Али кад сам упознао тебе, све се променило. Натерала си ме да се отворим, да ти се посветим и борим за тебе – да признам да волим. Успела си да извучеш из мене ону врсту мушке наклоњености која се граничи са жртвовањем.

Нешто посве ново лило је од првога дана из наших распеваних чула, чудо што спаја жену и мушкарца у андрогинску целину. Сваки сусрет с тобом имао је напрегнуту силу доживљаја што се ширила и гранала у непредвидиве напоне лепоте и бола. Олуја узајамног допадања млатила нас је и растресала као стиснута шака ишчупано шибље са којег немилице опадају земља и бусење.

Јављаш ми се и у сну. Тражиш да ти причам о себи и о другима, о теби понајвише. Али шта ћемо с тим? Ти удата, ја – нежења! Има нас и нема. Све је постало једна једина реч, молитва без престанка.

*

Видео сам човека с којим живиш: грмаљ – преко два метра, квинтал и по, трбушина као војни извиђачки балон, пањина од мужекање, квргав и знојав, чељуст му као у оног мамутског боксера из Кореје, такве му и очи, искошене, једва се виде испод наклобучених капака, руке као лопате, стопала – дечји гробови. Необразована

прзница, горопад, искомплексирани намћор. Како можеш толике године с тим неотесаним пувалом и галамцијом, с тим страшилом и несојем?

А ти – лепотица, витка као лоза, љупко вижле за којим се окреће цела улица, црнка са власима у природним коврцама што сијају на љубичасто чим сунце гра-не. Удала си се у својој шеснаестој, он имао тридесет, одрастао на улици. Рано си остала трудна, венчала се две године потом, без сватова, кумови – непознати људи с аутобуске станице – дали личне карте за неку цркавицу. Таква, живела с мужем у леденој подстанарској удерици на брду изнад града где викендом тек понеки пензионер дође да се надише поветарца. Ту си једно време била уз његовог деду ког си отпратила на онај свет, дворила до последњег дана болесног и непокретног.

Син четрнаест, кћерка – пет година. Дечак је талентован кошаркаш, већ игра за кадете, тренери га раније укључили у старији тим. Уме с лоптом као риба у води. На терену креће се у свим правцима, изненађује и противнике и публику, погађа кош са средине терена. Коврцаве косе, великих насмејаних уста, личи на рано преминулог славног кошаркаша из Задра.

Девојчица – лепо зрикава, једно окце гледа ка унутра, у нос. Пева као мала нимфа, сва је анђеол. А хтела си да је абортираш. Не личи, кажеш, ни на тебе, ни на мужа – на кога је? Рано је прописала левом руком, може да чита и изговара реченице уназад, чак и наслепом, а уме и да множи и дели вишесифрене бројеве по неколико пута. У сновима јој се јављају визије што се обистинују. Често сања оца како је преноси преко реке, никад му не види лице – а у његовом наручју. Као чудо од детета, већ је била на телевизији и у штампима. У посебној фиоци чуваш снимке и чланке о њој.

Девојчица воли и да меси брашно, на тебе је – добра домаћица, помаже ти у кухињи, певуши и додаје

чашу воде да долијеш кап по кап у суво тесто, а онда, нежно, ножићем као кљун сокола, исеца тесто у чудне облике, у ликове из сна – као да су из других сазвежђа. Кад се испеку, она их љуби и припија уз лице. Посебно је волела да прави мушки профил са дугом косом и великим носом као у Пинокија. Такве колачиће никад не би појела. Остављала их је у кутији од ципела које је из комшилука добила на поклон.

Син израста у лепотана, на тебе и твог тату се бацио. Сви му прогнозирају лепу будућност, виде у њему спортску звезду. Бистар је, и ту је на тебе, и сама знаш. Каткад те зачуђен упита каквог ли он то оца има, тако неваспитаног и себичног, својеглавог и зврндавог. Свашта му ћаћа бубне. На пример, да мора имати хиљаду цура пре него ли се ожени! Замисли ту развезаност родитељског бића, ту фрустрирану изгубљеност човека с којим упорно живиш. Теби, изгледа, нешто фали, нека даска у глави.

На полуфиналној кошаркашкој утакмици, тим твога сина је изгубио. Па шта? Али, са трибина отац је простачки галамио, вређао сина да је најлошији, да игра као она женска ствар, наређивао му шта да ради с лоптом, куда да трчи, како да дрибла, кад да баци у кош. При том је ждерао бурек са папиром у масти. Фрфљао којешта, с борама на челу које су говориле да се ради о лудом очајнику, дерњао се као биво, чак слетао до линије терена, једном и улетео, једва га онако трутавог избацили. Чак је и кћерка вукла га за капут.

Дечко се саплитао у игри, ништа му није ишло од руке. Тренер му је тога дана, иначе, доделио неодговарајућу улогу – уместо бека, играо је центра у тиму. Не иде, и не иде, ни другима није ишло, лопта испада, неће у кош, бежи, нема је, сви промашују. Има таквих дана.

У борби за треће место, синовљева екипа изгубила – за пола коша. Требало је видети оца како урла на

недужног дечака. И ти си се заледила од срамоте пред силним светом на трибинама. Ужаснута си схватила да се горила не осврће ни на кога, исти је као у кући кад те понижава. Само што још не туче, а и то ће једном. Где је ту родитељска љубав, топли савет, еј, о чему је ту реч? Отац напада сина из пубlike?!

Кључала си од једа, ниси могла да искалиш бес колико је киптао, побегла си са децом кући, а за вама и тај несрећник. Дечак се затворио у собу и туговао, плакао као година. Неће више да види оца на утакмицама.

Сама признајеш да сметањак води сина на тренинге у нади да ће га једном уновчити на кошаркашком тржишту. Дечак се још није ни разбокорио у играча, а овај га, у сну, већ види у неком светском клубу, у "Реалу" или "Лејкерсима". Да наиђе какав скаут, препозна таленат и гурне малог у иностранство за добру пару – томе се нада надобудни дерач. То планира похлепни татица. А дечак – још зелен, ништа о томе не зна, још не увиђа да га отац посматра као робу за продају. Машта и он да игра у свету, али и не слуги очеве амбиције. Ти то све увиђаш и – ћутиш.

Толико кажњеничког у твом животу. Толико страха спрам тог раздеветаног диносауруса. Нема краја његовој горопадности и твојој избламираној покорности. Кажеш да све то видиш и знаш, сву ту муку са прзначивим умишљеником, али, то је тако, сагињеш главу, и – готово, нећеш да се разведеш.

Не волиш савете, немаш снаге да их чујеш, све ти је, кажеш, потпуно јасно, имаш један једини циљ – да деца одрасту уз оца. Јер, и ти и он стасавали сте без мушке главе у кући. Бежиш на другу тему, боја гласа постаје ти потмули гром у даљини, окрећеш поглед и лево и десно. Жена упецана у погрешан брак.

Рекао сам ти да нисам имао посла са удатим женама. И кад би се појавила таква могућност, сама би се у корену сасекла. Није ми годило да будем резервни

играч. И, свашта сам чуо и видео. Осим тога, жене у таквој вези желе да сачувају свој брак, ретко се разводе. А тек мушкарци: слагаће и рођеног себе само да би се до могли мученице, а брак – нетакнут као кригла. Жене су наивније – грлом у јагоде, помутити им се глава. Глумају изласке без мужа, варакају и дању и ноћу. Сви они штите своје породице, спретније или неспретније, и тајно се проводе.

Ја нежења немам шта да чувам осим своје слободе, ја само губим време, заваравам се туђом сућеницом. Та спознаја хлади ме и одваја од помисли да бих се икад и оженио. Могао бих ти навести разлоге зашто се не бих венчао с тобом и кад би одлучила да се разведеш.

1

Умало да улетим у везу са удатом женом, учитељицом из места чувеног по виновом лози. Предложила је да изађемо с њеним мужем у позориште, одгледамо представу и потом седнемо у Клуб уметника. Ту би ме она, уз тамбураше, мезу и пиће, дирала ногом испод стола. То је, вели, узбуђује пред супружником. Одбио сам глатко, на памет ми не би пало тако нешто. Зачудила се, цоктава и гиздава, врцуља какве нема надалеко. Намигнула ми ју држећи очни капак склопљеним неколико секунди и зајдила у свој живот – без мене. Нисам желео да упадам у јазбину без дна. Касније чујем, један мој пријатељ одлазио с њеним мужем по аутомобилске гуме у Трст.

И њена другарица, такође учитељица, дошла је у моју ординацију и отворено рекла да жели да се тајно виђамо. Зачудио сам се и – померио столицу на којој сам седео. Била је културна и љупка, као са страница женских часописа или, боље рећи, жена опскрбљена саветима са страница таквих магазина. Развела се, муж јој

био педер. Рекла да ће изнајмити стан, да ћемо се ту на-
лазити и да никакве обавезе нећу имати. Само да се
сретнемо двапут недељно. Она ће чистити, прати, доно-
сити пиће и мезетлуке, плаћати станарину.

Витка као бршљан, улизане плаве фризуре, при-
чала је о оцу у Шведској. И њу сам, ето, одбио, нисам
осећао њене жеље као своје. Била је и даље пријатна, но
помало погођена мојим одбијањем. Успела је свој пораз
да камуфлира никотинским димом из носа – поново у
уста, и опет прогутавши, из ноздрва у отворене напуће-
не усне – као да једе плавкасти облачић. На крају тог
пушачког чина, у просторији скоро да и није било дима,
све је прогутала. Пребацивала је цигарету из руке у ру-
ку, као да се игра, као да жели казати: Па не пушим ја,
то само – онако.

Имала је сина, и то ме је одбијало. Још ми је то
фалило, да размишљам о проблемима једног школарца.
Кажем ти, само ме девојке интересују, евентуално раз-
ведене младе жене без деце. Али не као са листе огласа
за упознавање, већ из случајних сусрета и познанстава,
овако као ти и ја.

Нисам хтео ни са удатом дугокосом новинарком
у коврцама. Објавила је књигу интервјуа са првацима
различитих конфесија на Балкану. Она је и на најмања
изненађења у току дана, стотину пута куцкала у дрво,
држала се за дугме, показивала шипак. Била је сујевер-
на као паганка, сматрала да ће тако да преусмери деј-
ство урока. Та се била развела па поново саставила са
мужем алкохоличарем, економистом по струци у вели-
кој државној фирми. Имају две кћерке, једна хтела да
постане глумица, а нема дар, друга стармала, зна шта
хоће, пуно чита, воли оца, али му додаје и чашице алко-
хола. Шта све та чувена новинарка није чинила да ме
придобије, али ништа – нећу, нема силе да ме преобра-
ти.

У Дому војске, уз лаки ручак и пиће, пољубили
смо се, истина, у по бела дана. Не знам како ми се то
отело, али њу је, очигледно, тај један једини, смувани
пољубац инфицирао до љуте заљубљености. Звала ме је
безброј пута, остављала поруке, шта све није радила,
долазила аутом из другог града, а ја избегавао, нисам
могао и – тачка.

*

Живот свашта намести, чуда се догађају, а ти не-
маш ни идеју како да се избавиш из брачног масла. А
кажеш да ме обожаваш? Ако је тако, онда ме послушај
– ја сам слободан, чујеш ли ме? Стало ми је да те спа-
сем. И стало ми је до тебе као до ни једне пре. Запамти,
никад ни једној жени нисам понудио брак, никад, чујеш
ли ме? Иако у својој ординацији, и другде, видим сва-
шта, немам дефиницију твога понашања. Кукавички гу-
таш муку и гуку, пресипаш рижу у пиринач, и обрнуто.
Све некакве тричаве мрве и мрвице, никад крупна
ствар, никад догађај-капиталац.

Срео сам у лифту жену која ми је до десетог
спрата испричала све о свом животу – да се четири пута
разводила и удавала, и да из сваког брака има по сина.
Насмејана, дрчна, удаје се по пети пут. Мораш и ти не-
што учинити, не вршим притисак на тебе, већ видим ка-
ко живиш – у Танталовим мукама, горе ти је него у Тар-
тару, паклу за богове.

Тај твој несрећник личи на мешавину слона и
моржа. Замисли кентаура састављеног од ових звери.
Тако и хода, мрда лењо, лево-десно, гега и гледуцка.
Седне на столицу – једна пукла, и чека да му сервираш
храну. Може да поједе за тројицу. Подригује док ужива
у најлепшим ручковима које, у ствари, спремаш деци, а
не њему. Али, и он је ту, њихов отац, мораш и њему да-
ти да једе. А он, прост, жвата и жваће, гута и ћапће, ти

ћутиш, сервираш и даље, сипаш, намешташ, а он мљацка и рокће, стење и кркља. Окренеш се на трен, одеш у ходник до чивилука да подигнеш одећу која је тобож спала, само да не чујеш животињске звукове над тањиром. А он и даље, сад чујеш на оба ува, рска и ждере, дави се и грца. Месо узима рукама и вавољи дуго, но, догађа се и да одмах пождере, без жвакања. И салату, све голим прстима – не требају му ни виљушка ни нож. А онда надланицама брише уста и нешто мрмљеца.

Кажеш да си негде прочитала да је Артур Рембо улетео на ручак код пријатеља, као дивљак, неопраним рукама грабио месо и кисели купус, и трпао у уста. Да, али Рембо је Рембо, ово је нешто друго. Тај твој само што у лабрњу чорбу не налива одозго. А и то чини од половине посркане порције, нема времена да узима течност кашиком до краја. Деца преврћу очима: и они, јадни, почињу да мљескају. Наследиће оца у много чему, несвесно. Ти их саветујеш да се не угледају.

Ћутећке трпиш, гужваш у себи, пуцаш изнутра, једиш се и проклињеш дан кад си га упознала. Ништа не чиниш да промениш гадно стање. Зна ли он кога има у кући? Не одговараш ми на питање, већ обрвама тражиш да ти одговорим зашто те не бих оженио ако би одлучила да се разведеш.

2

Један наш стари писац, стручњак за ово о чему све време говорим, још је жив, на симпозијуму посвећеном теми "Земаљска љубав – анђео или демон", објаснио да је заљубљеност живо биће у два примерка, невидљиво за људско око. Биће које настани и мушкарца и жену, ту негде у грудима, испод грла. Кад се смести у ложницу душе, то биће из два дела, куња и у мушкарцу и у жени. Након неког времена, никад се не зна кад, пробуди се и живне, отвори једно крмељиво окце, зри-

каво гледа и тера онога у коме се налази да зачикава друго.

Она половина заљубљености реагује и кlobучи се, узвраћа првој, нагони на промену расположења и – ето ти гунгуле, започиње свађа. Препирци никад краја – лети посуђе, виљушке и ножеви. А потом, истовремено, на невидљиви знак, умире се као да ништа није било. Тихују и шашоље, смешкају се и милују – таласи среће бриде телима заљубљених. Дају се једно другом, страшно и ватрено, све жешће, и говоре једноставне речи: обожавам те... не могу без тебе.. желим те вечно... Неизоставно се чује: волим те највише на свету! Нема краја опијености једнога другим – до следећег сукоба оне две невидљиве половине исте немани.

*

Из тебе хучи еротска сила што плени тајанственом суздржаношћу, урођеним непоказивањем целине лепоте. Ти си жена са скривеним љубавним ласом, спремна да га изненада набациш на шију и за сва времена смоташ збуњеника. Прикриваш се вешто, то чиниш са једва видљивим пулсирањем тела, као да зујиш неком ванземаљском фреквенцијом која долази са планете где живе бића апсолутне лепоте. Ни најмањим знаком не показујеш да поседујеш Аморове напитке у себи. Само искусан мушкарац, а уз то и рођен за тебе, може да осети ту особену вредност, ту магију женске податности која те, у мушким рукама, распаљује у љубавницу над љубавницама. Ти си та која налеће на хридине мушкарца, а не обрнуто.

Због једне једине измене у боји акцента, најситније љутње или грешке у разумевању речи, настајао је раздор у мом бићу које се, после разјашњења, намах зацељивало. А онда, ако нијанса гласа у шкољки мобилног телефона клоне, биће се наново парало и растакало

у бубњу крвотока у потиљку. Кад бисмо се због неког ирационалног, или привидно важног проблема, јаче завадили, ти дуго не би одговарала на моје поруке или позиве. Мук мобилних мелодија – црна рупчага у галаксији љубави. А онда, изнебуха, кад бих већ помислио да се никад нећемо измирити, ти би ме позвала или пустила поруку: Зашто ме не би оженио ако бих оставила мужа-слотију?

3

Данте Алигијери је сматрао да су у заљубљености и саме сузе на трепавицама – жива бића, независна и паметна. И тикови око уста, и смех на зубима белим од младости, и патња у зеници ока, и испрекидан плач за вољеном, и сулуди смех. Све су то жива бића, животињице наших емоција. Данте је имао визије у по бела дана. Видео је како му непознат ружан мушкарац на рукама, на плахти рубин-боје, доноси његову мртву драгу – Беатриче. У незнанчевој десној руци пламен – њено срце. Он му приноси уста и – једе. У том наказа бризне у гласно ридање, баци непомичну Беатриче испред Дантеа, а онда грохотом се насмеје и покаже зубе беле као густе пахуље што га учинише непојамно лепим и – побеже.

*

Поново тражиш да ти објасним зашто те не бих узео за своју жену ако би се развела. То и само то. Хм?! Твој муж је подригивао и пред кумовима неки дан. Сви у комшилуку знају какав је, и ти си се помирила с тим. Ако му било шта приговориш или, чак, и нешто лепо испричаш, неку своју радост принесеш, он се окрене као бумбар, зукне и оде, удаљи се некамо. Само да не буде у твојој близини док му саопштаваш нову вест.

Ништа га твоје не интересује. Јер он је, молим ја тебе лепо, велики газда, има перионицу и једну радницу за послену. Нема ти шта да причаш, има да ринташ и слушаш.

По месец дана ћутиш као катраном заливена, утерао ти страх у кости као пекмез у теглу. Тек понекад шапатом узвратиш на његову неписмену галаму. Ипак, једном си смогла снагу да пред другима викнеш да не подригује као свиња. Иди код лекара ако имаш жгаравицу, планула си на њега и пожутела као кора јуфке. А он хракнуо у рукав, загрцнуо се поред пепељаре, лупио ногом у столицу и сто, разбио тањир и чашу са водом. У глави он има жгаравицу, драга моја, долазили су мени такве случајеви у ординацију.

4

Вижљаста Даркица је дипломирала арапску књижевност и језик. Није она била толико кеслава колико јој је осмех ишао на једну страну, откривао мало више леви ред зуба, па је личило да се клибери. Кад сам је упознао у аутобусу, управо се била враћала из поподневног флерта са својим професором код ког је бранила дипломски рад. Нико не би помислио да је велика љубавница. Он ожењен и много старији, али то не смета, привлачила их је струка, финесе превода са арапског на српски и обрнуто. Он је много знао, а она брзо учила. Виђали су се у старом хотелу на Теразијама.

Ликом – из Јордана, а није, личила је на наше бледуњаве Циганчице што просе испред цркава, оне што нису баш лепе, већ фатално симпатичне и знатижељне, са неким невидљивим зврком у оку. Дуга тамна коса, валовита, раније била ошишана до главе, красила је њена рамена из којих су ницале прелепе руке попут винове лозе, увек лакираних прстију. Тен јој је постајао загаситији само кад тугаљиво ћути. Смеје ли се, расве-

тли се у боју маслачка, као да постане провидна. Кад упиљи очима, душа врца из ње, пажљиво прати шта ко прича. Нисам могао с почетка да се навикнем на такав поглед, јер је био испитивачки, као да ми не верује. У ствари, она је била девојка која у свему детаљнише и одушевљава се сваком првином, у свему жели да буде најбоља па и у слушању саговорника. Не видех приљежнијег створења кад би радила било шта, спремила мезетлук са сиријским зачинима или исецала лубеницу на кришке у подне. Али не упознах ни већу љутибабу, јер се дурила ако не иде по њеном, ако јој не тече дан како је замислила, ако се вода за кафу или чај не греје брзином која одговара тренутку њених обавеза. Није дозвољавала да јој ико интервенише на преводу текста са арапског језика. Имала је тачно меру докле допушта, а затим – ни макац.

Као студенткиња била је у вези с Арапима који су се из разних разлога задесили у нашој престоници. Неко време, скривени, чекали прилику па да оду у западну Европу или Америку. Неки су чекали визе, неки намерно остајали, нешто извиђали. Говорио сам јој да су они идеолози или, бар, извидница такозваних терориста што се опасују бомбама и упадају у позоришта, на пијаци и у школе. Она би се на то брецнула и уплашила, вртела главом ћутке као да је преметала комбинације и тражила ону која говори да је баш тако. С једним Иранцем провела је две године током студија, кувала у стану, прала и уређивала све што треба, а он стално нешто писао, преправљао, слао нека писма, доста их се враћало, нека и отворена стизала у поштанско сандуче на Дорћолу. Иранац је напрасно нестао, никад се није јавио.

Имала је и Сиријца ком је ишла у посету у његову земљу. Он ју је упознао с мајком и женом, са целом родбином. То је прихватила као део далеке културе. Миловала је његову децу после ручка. Знала је да хода

као жена заводница улицама омањег сиријског града поред трговачких тезги осећајући мушке погледе на себи. То је пунило њену љубав према човеку због ког је дуго путовала. Сирија је земља која има више православних храмова него џамија. Тако је на нов начин схватила ширину православља, а такве спознаје су је још више везивале за човека који је у средишту отварања њених нових видика. Ионако је била провоцирана од тетке која је била члан неке секте – да цркве традиционалног хришћанства нису више праве богомоље. Долазак у Сирију учврстио ју је у православној вери, растерао све сумње и одредио за сва времена.

Од мене је тражила да у загрљај улазим потпуно узбуђен, наперен као пушка. У противном, одбијала је да води љубав, мада је била права мајсторица додира, способна да анимира мушкарца у највећим његовим бригама. Брига и секс не иду, говорила је, али то за нас не важи. Голи мушкарац је за њу био врх узбуђења, наћулила би ноздрвице, усне би дупло набрекле, крв се слила у њих, а она сва накомтрешена кренула у загрљаје који су више личили на ломљење костију него на вођење љубави. Кад сам јој приговорио да мора мало да се контролише, да људско створење није увек животиња, или, ако јесте, не мора нагонима дати превагу, она се наљутила. Ипак, брзо је усвојила и ту примедбу, знала је да уравнотежава искуства. Наредни пут, била је смиренија, тиша, помало закована, али и даље експлозивна жена пуна изненађења за мушкарца који је жели.

Осећао сам да Даркица има неку стару везу које се није могла ослободити. Можда и није желела. То се потврдило приликом мог тродневног одсуствовања. Погрешио сам што је нисам позвао на пут на југ Србије, на стручни симпозијум о траумама деце из ратом страдалих подручја. Кад бих је одатле назвао на кућни број ноћу – не диже слушалицу. Мобилни телефон бесомучно звони, неће да се јави. По дану смо се и могли чути,

али ја сам на симпозијуму готово све време, осим ручка. Јавила ми се љубомора као код неких мојих пацијената. Друкчије је то кад на кожи осетиш неман болесне сумње што се пење на врх мозга па чачка и мучи. Не да сну на очи, окреће те у кревету, подиже, пали телевизор, убрзо гаси, тера у тоалет, баца те у постељу као кладу па устанеш у зору самлевен за симпозијум.

Кад сам се вратио кући, нисмо се срели, наставили смо препирку телефоном и порукама које су биле пуне ирационалних увреда. Није хтела да призна да има некога, а ја насртао као рис. Обоје смо пукли, поверење нестало, није хтела више ни да ме види. Доживео сам то као болан пораз, али сам се повукао. Након месец дана сам је позвао да пође са мном на концерт индијске музике, рекла је да хоће, али са својим мужем. Прошле суботе сам се венчала, свирао ми је на свадби онај твој колега хармоникаш, рекла је лепршавим гласом у ватромету климаве среће. Тако се наш однос спепелио.

*

Твој син све слабији у кошарци, неће да игра чим је отац на стадиону. Није више кандидат за репрезентацију кадета. Плашиш се да ће, ако остави спорт, кренути странпутицом. Кћерка у по бела дана има нове визије. Предвиђа да ће живот кренути чудним током. Не узимаш то до краја озбиљно.

Волим ја с тобом људикати, добар си човек, жена која ми паше у свему. Уосталом, како бих те могао желети за супругу да ниси суво злато? Све у животу иде из једне тачке, а концентрични кругови искуства имају различите пречнике и домете. Докле ћемо допрећи, зависи од тог пречника, центар је увек исти. Ех, кад бисмо знали где ће нас тангента промене очешати? Да сам нешто од тога применио, можда бих се с неком суђеницом већ упаковао у какав-такав брак. Овако, сâм,

боље да нисам. Ко то зна? Не инсистирај да ти објасним зашто те не бих узео за жену кад би одлучила да оставиш тог јолпаза.

5

Председник велике трговачке компаније, сусед Матеј, млад породични човек разбарушене фризуре, опчињен је женама. О њима прича отвореног блеђушног лица чије чуђење на помен женског имена прати упадљиво ширење очију и уздисање. На пословним ручковима брзо преокреће разговор у љубавне исповести. До детаља описује кад, где и како је прошао са оном са сајма, са лепојком из фармацеутске фирме, са разведеном из најјаче политичке странке или са плавушом из фитнес-клуба. Знао је да зађе и у вилајете где царују опасније жене, тобож, са маргине, а царице свога заната. Неке га и данас траже, он понеку прихвати, а већину избегне вешто.

Столује у великој канцеларији опремљеној календарима са голим лепотицама. Значајан састанак са пословним партнером изненада прекида, у тренутку кад је изгледало да су већ скоро па постигли споразум: требало још само перце детаља додати. Убацује дигресију о младој љубавници, о њеном еротском положају ономад ту на столу, у ћошку, иза врата. Време предвиђено за разговор часком истекне, а он збрзава договор о бизнису и препушта саговорнику да предложи и доврши. У ствари, то беше његов стил смувавања саговорника, начин да се домогне пословног циља, да надмудри и превари. Пред његовим кабинетом редовно гужва, померени термини. Секретарица, по годинама – већ у пензији, стално отказује, замењује или поново заказује сатницу.

Налетео је на чувену телевизијску водитељску звезду која му је на степеницама елитног ресторана на-

гло ставила руку на панталоне између ногу и рекла да није обукла гаћице. Зашиштала је шишкама на збораном челу и стисла га још јаче. Он се изгубио па се не сећа шта је даље било: као амнезијом збрисани сати. Сећа се само да је дуго морао да чешља рашчупану косу у аутомобилу што је великом брзином торњао у Нови Сад.

Данас чува брак као змија ноге, а авантурама никад краја. Мајка га зивка на посао, пита да ли је појео спремљени сендвич, даје савете и моли да чува здравље. Доживео је да вереник једне лепотице баца бомбу у двориште изнајмљене куће где се налазио с љубавницама. Преживео и – наставио по старом.

Недељом га можеш видети у центру града с породицом: смркнута жена у сивој одежди и двоје лепо обучене деце у веселим бојама. Иду на породични ручак у ресторан најбољег пријатеља који зна за сва његова неверства: главни јатак за вратоломна скривања. Човек попут Матеја никад се неће развести. Због деце – класичан разлог. У послу му треба и имиџ уредног породичног човека. Смеје се као машина за набијање асфалта. Стомак му прелио каиш, али се баца на слаткише кад најмање очекујеш. Са шофером залази у најбоље посластичарнице да смаже брдо колача. На лицу му се види да није човек без проблема. Кад очима зверла, знај да те анализира до балчака.

*

Играјући се тигањем као рекетом за стони тенис, вешто печеш палачинке и преврћеш их у зраку попут мађионичарке. Учиниш то тако да ни кап уља не излети. Рука ти се креће као да диригујеш. Има ли то ико да види? Зар кућног готована ниси могла бар мало да преваспиташ, нешто од своје урођене културе додаш? Не, велиш загледаана у мали нокат. Он употребљава тек два-

десетак речи, необразован као пањ, не чита ни дневне новине, не разговара с људима ни о чему, не интересује га шта се збива околу.

А кад му припоменеш, једва смогавши снагу, прошапућеш да би било боље да се разведете, он, одлазећи у другу просторију, каже да о томе можеш само да сањаш. Друго је кад он прети; ти завежеш језик и шћућуриш се у ћошку. Еј, он је направио кућу и шупу, а не ти – то ти стално пребацује – он ти је дао прилику да служиш као подупорањ његовом животу. Он ово, он оно, све он, и само он, ти ништа, ти има да хрмпаш и теглиш, да бленеш и венеш. Већ те начињу бољке, женске те ствари подбадају скривеним болом.

Нешто мистично чучи у теби, нешто што те оти-ма самој себи. Као да скриваш неку тајну? Ја те скоро па лечим причама, психотерапеут сам, примећујем твоје мене. Прича је најбоља таблета, али ти час слушаш час не слушаш. Ти би прво да сазнаш зашто те не бих оже-нио ако би хтела да пођеш за мене. Видим да је ђаво од-нео шалу. Теби је битно да залечиш сујету, сад ти ни деца нису главни аргумент.

6

Као апсолвент психологије, упознао сам Гаравицу, асистенткињу француског језика на Филозофском факултету. Е, и она је имала мушкарца, али – вереника. Касније се и удала за њега. А тај се пропио; сви они лочу кад се ожене погрешним женама. Неки пију, јер им алкохол служи као замена за мајчино млеко. То се у психоанализи зове "комплекс дојења".

Гаравица је долазила код мене после првих својих рандеса. На пример, нађу се у италијанском ресторану, ту вечерају специјалитет куће, прочаврљају нешто, он је отпрати кући, а она, не ушавши мајци у дом – до мене. Видео сам шта је женско, шта све може да чи-

ни за мушкарца који јој се допада. Нема препреке кад одлучи да превари. Вереник, наравно, није имао везе о томе. Она се зубато кикотала, давала и уживала.

Једном сам и ја отишао код ње – у поноћ, ускочио као Лопе де Вега кроз прозор са улице. Мајка јој спавала у другој соби, ништа није чула, били смо пажљиви уз тиху музику. Отац – војно лице на теренској вежби. И тако више пута. Веза је трајала све до њене удаје коју није могла избећи због трудноће. Није са мном зачала. Тад смо престали да се налазимо.

Видео сам је коју годину касније како навраћа у сластичарну да купи штрудлу. Питала је хоћемо ли наставити иако има двоје мале деце. Не знам да ли си очувана, рекао сам то онако, више у знаку неке спонтане духовитости. То ју је повредило, није разумела нијансу мога хумора. Окренула се љутита и нестала.

Имала је и друге везе, није могла без заноса у излетима из пијаног мужевљевог полузагрљаја. Срео сам је доцније тужну поред Дунава. Поверила ми се да је заљубљена у једног старог професора, да управо иде од њега и да је одлучила да се разведе. Није ли касно, упитао сам, пазећи да је не повредим.

*

А ти и не помишљаш – напред. И кад кренеш – само један корак, два те већ вуку уназад. Ево, помажем ти, све чиним да повучеш тај потез. Ух, тешко ли је! Смешан је, збиља, тај твој грмаљ, корито чварака на води, непечен, за тебе и даље несажвакан и опасан. Гола навика, инерција – то што с њим живиш већ пола свога века. Погледај само како изгледаш, предивна, као из царске лозе Романових. Племенита и умиљата, талентована за све. Твоје слике: мотиви као из бајке, акварели за лек, да подигну до плаветнила, да душа продише. Све позлатиш, све чега се дотакнеш, а онда остајеш са-

ма са блатом у шакама. Не питај ме више, молим те, зашто те не бих оженио ако би се одлучила за живот са мном.

Кћерка те вуче за рукав да исприча своје снове. Не стижеш од кућних и кројачких послова, она плаче, виче да је важно, ти кажеш да ћеш други пут. Као да ти је она мајка, а не ти њој. Девојчица је сама научила да пише, у свеску бележи контуре необичних снова. Сањала је реку на небу из које испадају рибе. Једна златна, пала теби у крило. Све ти је жеље испунила осим једне.

7

"Црни лабуд" је била моја колегиница са факултета, тако сам је звао. Хтела мала из Баната да се уда, намицала ми разне замке. И њој сам ускочио кроз подстанарски прозор, само једном, живела је близу пијаце, са цимерком из Босне. Лукавица, позвала ме убрзо, ни месец-два потом, успаничено, да дођем у ресторан "Петруњела", да има нешто важно да ми каже. Не знам како, можда је то вишак интуиције, али сам знао да хоће да ми подметне да је остала трудна са мном. А знао сам да није, и знао сам човека с којим је затруднела, имао је краћу ногу и седи перчин.

Чим смо сели, наручили флашу црног вина, није још ни проговорила, а ја сам, осокољен некаквом видо-витом храброшћу, уозбиљио се и продерао, опсовао и њу и њен план, и тога њеног ког ми никад није поменула. А она, видевши о чему се ради, шта све знам и чиним, шта слутим и богарам, уплашена, а иначе брбљива, не стигавши да каже ни "а", умала и никад ме више није позвала. На столу са шареним чаршафом остале су две неиспијене чаше вина и празна табакера. Удала се за неког плавушана, не за онога с којим је абортирала. И то је женско, покуша – па шта буде.

Стално у расцепу, склањаш се у купатило, пред огледалом се смејеш самој себи, климаш главом горе-доле, хваташ се за лепе мале уши, гледаш пусти одраз лица, шириш очи, намигнеш једним па другим, сузе опет крену, шмрцнеш, пустиш воду у тоалетну шољу, излазиш и настављаш да радиш. То није обично радуцање, ти трчиш, поскакујеш, ти летиш, све из бојазни да те муж не види да случајно седиш или којим случајем читаш. Вртећи се као долап по кући, на трен заборавиш муку, бежиш у нове мисли док пеглаш његове гаће, уздишеш и помишљаш како си луда.

Питаш ме да ли ја имам какву осим тебе. Мишлиш – поред тебе удате. Непростојно је да ме то питаш, у браку си – ја слободан. Схваташ ли мој хендикеп? Боље је да ћутиш, да ништа не питаш. Немам никог поред тебе, ако те то интересује, али ми није драго да ти на то помишљаш. Не могу да имам неког, јер си ми ушла у поре, у крвоток, у зеницу душе, у зденце ума. Ниједна ме жена не интересује, не могу да је такнем. Волео бих да имам другу, био бих ти равноправан. Најбоље би било да сам ожењен, тад не би било оваквих питања, ове море која нас можди. Тад бисмо се обоје могли истовремено развести, било би лакше и теби и мени. Или се не развести, већ остати у прикривеној вези без великих питања. Овако – ужас, ти нећеш да се разведеш, а ја твој.

Замисли да је ситуација обрнута, ја ожењен, а ти слободна, и да желиш да живиш са мном. Па ја бих истог момента отишао из брака. Десеторо деце да имам, отишао бих с тобом, све бих им објаснио, морали би ме разумети, а и ако не би, урадио бих то, схваташ ли? Кад нешто хоћеш, тад имаш крила, ништа те не може спречити да надлетиш проблем. Остао бих отац своје деце, испуњавао све обавезе. Не бих живео с њиховом мајком

с којом нема компромиса, која хрче док спава, која плази језик док једе, која тртља и чантра, која ме стеже кајасима љубоморе и која притом, авај, и сама има љубавну везу.

Не тражи да ти пре времена објашњавам зашто те не бих оженио ако би напустила тог гризлија. Боли ме помисао да бисмо могли прекинути због неког неспоразума, посвађати се или грешком повредити једно друго. Не бих то поднео. У ствари, ја сањам твоју одлуку да се разведеш, она је и мој избор, разумеш ли? Зато, не слуту сукоб, уживај у овом гороцвету лепоте док се сам не распетља. Уосталом, мораш чути и ово, ја сам тек почео да ти се поверавам, а то није без значаја. Јер, мени се други, то добро знаш, чекајући у реду са здравственом књижицом, исповедају по васцели дан.

8

Рафајло и Нагорка развели се у осмој деценији живота. Имали унуке и праунуке, читави буљуци. Кукала Нагорка да је старац напаствује и тражи у по бела дана да се скине, да смакне сукњу, а њој ни до чега. Рафајло јео само пасуљ и лагано пио шљивовицу. Између – грицкао лешник и семенке. Потентан до краја живота, стално би да теслачи убогу старицу. Синови и одрасли унуци помогли Нагорки да се разведе.

На бочној страни куће, која се зове дума, пробили нова врата, а од оних главних спреда, са средине куће, повукли канап до бунара. Свако је имао своју територију, могли су да ваде воду из бунара с леве или десне стране шпаге. Престали да говоре, ходају као без главе по дворишту, више он него она. Рафајло је поштовао судску одлуку и није више дирао своју паћеницу с којом је живео преко шездесет година. Прао је веш и кошуље тако што би само уронио тканину у лавор воде, два три пута горе-доле и – опрано. Без сапуна и детер-

цента, подигне мокру кошуљу на штрик разапет између стабала трновке-шљиве и дивљакуше-јабуке. Моли не-бо да не буде кише. Нико не зна где суши гаће.

Нагорка је умрла у дому за старе. А Рафајло на огради повијен, уз асфалтни пут од града до рудника, сачекивао поштара десет година да му донесе писмо од Нагорке.

*

Изгледаш лепо док ме слушаш, чак и кад се мрштиш и скриваш у мрежи проблема. Такву те је мајка родила. Зато ме чуди да на лице наносиш толико вештачког праха и намаза. Та претерана шминка те окамени, балзамује, личиш на сфингу, умртви ти суптилни израз лица, сакрије танане тикове који говоре о великој сензибилности, једноставно, ниси то више ти. Зашто толико пудера, црнила за трепавице, боје за сенке око вилинских очију? Намацкаш се као цуретак са вашара.

Као да си покривена шаторским крилом, у полу-мраку детињства, на обали реке, када си с оцем ишла у лов на шаране и штукe. Скривена од света, у ноћи, у сну, преслишаваш жеље у тихој мелодији дечје душе. Шатор над тобом, жабе крекећу, посматраш месец кроз расцеп на платну, он промиче, наилази звезда – па онда једно безимено сазвежђе. Цело звездано небо плеше и плаши те узбибаним бескрајем. Зато је шатор над главом спас. Можда је теби и шминка то – спас од страха пред људима и животом, пред свемиром лица и гласова.

Твој отац је устајао зором да извуче трокуке удице, разапете у такозваним канатима, на којима су мамци биле жабе за велике сомове. Било ти је жао крекетавих жаба набијених на велике удице. Но, ипак, беху то незаборавни тренуци. Два, три велика сома ноћу изађу из вира и попасу ливаду. О, та лета!

Кад се умијеш, лице ти је чисто као цвет недирак. Чудан је застор та твоја шминка. Бар мало смањи ту количину, изгореће ти лице. Навикла си годинама, па и не примећујеш, навикла да наносиш све више и више: та црна црта коју вучеш изнад трепавица преко очног капка све је дебља и већа, преплавиће ти на крају и чело. Губиш свест о томе колико наносиш хемије на лице принцезе. Збиља, више би ти одговарало умивање водом из бокала у којем је преноћио букет љубичица.

Шминкање ми је једини порок, браниш се одлучно као да те нападам канцијом. У ствари, ти се склањаш, бежиш од наглавце окренутог брака, од оне праве себе. Бежиш, али се тиме још више откриваш, показујеш немоћ и страх. Спепелила ти се брачна љубав на лицу – ако је икад и постојала. Маскарада од живота.

9

Познавао сам једну што се шминкала као луда: Гојчица, медицинска сестра из Босанске Крупе. Упознали смо се у возу при мом повратку из завичаја. На жилави вратић стављала је велике количине пудера да би сакрила "шљиве" од мушких зуба. Видело се то и са десет метара, није се могло скрити, па је морала да веже љубичасту индијску мараму око изгрижене шије. Е, то је нешто другачији разлог за шминкање, али ни она није оскудевала у гланцању лица разним средствима. Намамила ме у свој станчић где је живела са сестром, благајницом из студентског ресторана. Певала је севдалинке и спремала ми ситно рецкано печење из планинског озона. Одрасла у селу где коприва сладне после масне прасетине. Ситан глас, разливен у прапорце, готово дечји са рођенданског славља. Очи намашћених трепуша, мрке и сјајне као тек распукли на асфалту кестен, пуне пожуде.

Кад сам први пут дошао код ње, ту се затекла и њена сеја, управо пристигла из друге смене. Уморна, легла је на уски кревет на сред собе испод самог лустера, као да је на операционом столу. То је било тако због чудног распореда ствари у соби: два стола, велики и мали, били су у ћошковима собе где је место кревету њене сестре. Фуруна је већ била зазидана у трећем ћошку. Гојчица ме позвала на свој, доста шири кревет у преосталом ћошку. Угасила је светло и почела да ме милује уз неки једва чујни зуј из носа. Било ми је непријатно – еј, сестра и она истој соби! Али Гојчица је наставила нежно и пренежно. Ишли смо до краја, без моје воље, видех да жена може свашта да учини мушкарцу, чак ако он и неће.

Недељу дана касније, дошао сам ненајављен. Примила ме њена сестра која је одмах заплакала чим ме угледала на вратима. Рече да је све чула оне ноћи, али да ја нисам ништа крив. Гојчица свако вече доводи другог и води љубав на истом креветићу док сестра тобож спава. И, таман је почела да се жали на осорност сестре, кад на врата бану Гојчица с новим љубавником. Бледа као гашени креч, насмејала се и брзо у тигањ бацила пар кокошјих јаја за све нас. Видех и једно гушчије, такво сам као дете имао за Васкрс. Уље је цврчало уместо нашег разговора, сви ћутали.

Тип није знао падеже; кравата му била сва у цветићима дречавих боја. Негде с југа Србије, гастарбајтер из Немачке, фрфљао је којешта и преко уских усана набрајао врсте половних аутомобила које „Црвени крст“ избацује на улице Франкфурта. Нисам могао да једем, купио сам се и отишао. С Гојчицом сам телефоном расправљао после поноћи, али је остала при томе да с њим нема ништа. Ту врсту женске лажи нико не може побити. Нисам имао снаге да раскинем, везала ме је тактилним милинама гласа и прстију.

Код Гојчице ме је затекао једног поподнева и некакав водоинсталатер у белкастом мантилу. Она га је дочекала не рекавши да сам у соби иза отшкринутих врата у полумраку. На светлу ходника сам видео како га пискутавом љубазношћу дочекује. Дуго се рукују, као да му масира шаке. Одводи га у купатило да поправе бојлер, шта ли? Као да је и она мајстор, придржава му час клешта, час одвртач за шрафове. То је трајало добрих пола сата. Закикотала би се покаткад, а ја сам као мумија остао скривен у углу собе. Врата су и даље била полуотшкринута. Кад је одлазио, видео сам да су се на ходничкију пољубили. Она се занела, поскочила у вис и цмокнула га тако да је остала да виси на том пољупцу. Нисам могао веровати, потпуно је заборавила на мене. Тип није ни динар узео за учињену услугу око прегореле жичице у купатилу.

Мајстори по кућама су швалерчине, цењени код жена у солитерима, на њих лако падају разне Гојчице. Шта је то у женама које би и душу продале мајстору само да им поправи водокотлић, да замени грејач у бојлеру, да одврне осигурач? Жене воле припомоћ која им омогућава да се лакше снађу у кућним пословима док над шпоретом миришу на супу од телећих костију са пуно першуна. Мушкарце-паметњаковиће заволе с почетка, свиђа им се њихова "жвака", али временом се засите златоустих и траже мајсторчине са мацолом, са алатљикама које ће унети ред и мир у дом. Ко зна да поправи фрижидер, тај је прави. Остали могу да се сликају.

Умало да заборавим, Гојчицу сам видео после неколико година, тражила је новчану помоћ од мене. Удала се на брзину за неког сељобера. Није јој дао да купује дезодорансе и парфеме. А од сапуна могла је да користи само онај за рибање веша. Он је живео у предграђу с мајком и старијим братом педесетогодишњаком. Мајка их је облачила свако јутро као дечачиће, ве-

живала им пертле и закопчавала дугмад. Оба волели морнарске мајице, а мама љубакала иза ушију.

Кад је Гојчица временом увидела да је његов старији брат у инцестовидној вези са мајком, и схватила да се удала за болесног едиповца, зграбила је двогодишњу кћерку и хтела да скочи у Дунав. Нашла ме је једног јутра носећи девојчицу у наручју, звонила дуго на интерфон. Дао сам јој новац за једну месечну станарину. С дететом је отишла код неког старца, преко огласа, који је тражио медицинску помоћ за своју тешку болест. Међутим, испоставило се да старкеља није био болестан, па насрнуо на њу и тражио да му се даје или ће и њу и дете избацити на улицу. Прихватила је све услове и чекала да старина умре. Можда га је чак и отровала, убрзо је остала с кћерком у том стану. Лети их видим на плажи како уживају у сладоледу.

*

Чистећи труње са стола, опет говориш да због деце живиш с дртином. Жао ти да син и кћерка одрасту без оца. То многе нејаке жене говоре па упропасте живот и себи и деци. Дете не сме да живи у погрешном браку, оно осећа напетост и празнину чак и ако се гласно не свађате, а камоли ако се нон-стоп гужвате. Коначно, деца већ живе с родитељима. Видели су све, прошли толико тога, упили вашу струју неподношења, увидели какав им је отац. То је то. И ако се разведете, деца ће увек, на овај или онај начин, виђати оца. Што не буду разумели, ти ћеш им објаснити, мајка си им.

Али ти настављаш да живиш у паклу који те ратура. Једно другом месо кидате, увредама никад краја. Ништа он не види, ни да ти је потребан одмор, ни да си болесна. А тек твоја уметност? Не да не разуме твоје слике, већ би их све спалио. Он појма нема шта ти носиш у себи, шта је лепеза твоје душе, твога дара, колико

је важно да човек има духовну храну, да се остварује у своме таленту, да себи и другима даје радост и утеху. Уметност је од Бога, таленат не смеш издати. А остати уз таквог мужа – издаја божанског дара.

10

Познајем задриглог песника и глумца, онога што сматра да је највећи уметник у држави. Из провинције побегао у велики град, али доцкан. У малој вароши, он је проживео са својом љубљеном више од пола века, а онда побегао и од ње и од велике деце. На корице своје прве књиге песама, ставио њену фотографију: чудовита жена, плавушанка, оката, дуге косе. Видео сам их у парку; она нагле нарави, јача од њега, скоро амазонски тип жене. Имала је такозвани "Брунхилдин комплекс". Манифестује се тако што жена пре удаје идеализује свога драгог, представља га као "натчовека", хвали се да има хероја, а кад се уда, понижава га пред другима без разлога, он постаје обичан отирач за ноге. Чудим се да је смогао снаге да јој умакне. Али, замисли, она од туге умрла. И он се зачудио, мислио је да ће први скончати. Ето, шта ти је ред величина, не знамо ми ништа о животу, ко ће пре, а ко касније, то небеса одређују. Оженио човек неку риђу, дебелу, пуну реуме. Одушевљен њоме, а жена без везе, ни нокат од умрле: стално кашље и ломим прсте, вуче их онако из зглобова – да кврцну; кад год се то догоди, она се насмеши. Не знам шта се с њима даље догађало, видех их како шетају обалом језерцета у парку и нападно намигују једно на друго. Лабудови се разбеже кад их виде.

*

Сећаш ли се како смо се упознали? Сасвим случајно сам приметио у стоматолошкој ординацији моје

колегинице једну лепу слику на зиду. Рекла ми је да је сликарка обична жена, кројачица, удата за безвезњака, како и ти сама знаш рећи. И њој си се делимично исповедала поправљајући зубе. Заинтересовао сам се, и дала ми је твоју визит-карту, одмах сам те назвао. Рекао сам, сећаш се, да сам одушевљен сликом, да је пробудила нешто у мени, да ми може послужити у раду са пацијентима и да бих ти радо помогао да направиш изложбу ако имаш још таквих. Не знам шта ми је дало снагу да ти понудим помоћ и будем тако директан, можда блесак необичне енергије са слике која ме је уверавала да си анђеол на земљи. Касније сам од тебе чуо да је и твоја видовита кћеркица имала удела у стварању слике, причавала ти је своје снове, и ти си их сликала. На слици мотив – девојчица с оцем на обали, мајке нигде.

Предложио сам ти да се видимо. Прихватила си и убрзо смо се срели у ресторану индонежанске хране. Одмах смо препознали једно друго. Не по томе што смо се негде већ срели, већ по погледу што нас је у првој секунди сусрета као вибрантни талас ударио у плексус. Био је то свепрожимајући судар два астероида што су долетели однекуд из супротних дубина галаксије.

Почели смо да се виђамо код мене, тајно и радосно. Ти си долазила једном недељно, понекад два, ретко три пута, углавном тако. Ја сам желео још, и чешће. На моје чуђење, одбијала си говорећи да имаш пуно да радиш, да те муштерије чекају, да пуно волиш свој кројачки посао, да живиш од својих десет прстију, да не смеш губити драгоцено време. Јер, муж има свој, а ти свој новчаник. Нема заједничке кесе ни у новцу. Он ти никад није купио ни крпицу, сличан оном из приче о Гојчици. Ни шналу да ти поклони, а камоли цаклеће штикле које си у свим приликама волела да носиш. Сама си се снабдевала и обнављала гардеробу, и све остало.

Понекад си ме знала изненадити позивом да би дошла. Безрезервно бих прихватио, све бих друго отказивао. Није било посла и путовања које не бих одгодио истог момента. Ничег није било што би ме одвукло од тебе. Ти и ти, само ти.

Али, то време у сусретима и даље је било кратко наспрам лепоте коју смо осећали. Све краће и краће, тражио сам да се виђамо бар сваки други дан. Наш додир – плима какву никад нисмо доживели, све нам је одговарало у валовима љубавне нирване: боја гласа, погледи, ћутање, коментари, пољупци, миловање, све, све, ама баш све. Као маслац на врелом тигању, истопила би се та два-три сата нашег сусрета. Невиђено брзо и слатко, цврчале су емоције као лигње на уљу. О, богови, каква си ти љубавница!

А кад одеш – глава пуна рајске музике. Безброј порука мобилним телефоном, па свака прилика да се чујемо фиксним. Све може и увек, само глас да ослушњемо једно другом: сати и сати телефонских разговора дубоко у ноћ. Муж је спавао у другом делу куће. Певао сам ти старе песме, највише си волела "Булбул ми поје, зора ми руди, а мога драгог нема". Уз мене си и пропевала. Дотад ниси глас пустила ни за машином за шивење, ни у купатилу, ни у дворишту, ни док куваш. Брак те осакатио и у песми. Какав дар за певање имаш, соколице! Ти би могла да будеш оперска певачица, озбиљно ти кажем. Носиш раскошну силу у грудима, глас какав никад нисам чуо.

А кад бих запевао "Ој, голубе, мој голубе", ти би ме до у нијансу прецизно пратила. Песма – стара, још из времена цара Душана. Савршено си обликовала мелодијске завијутке, на махове – као да си ти водила песму.

О, колико си затомљена и скршена у том лудом браку. А тако је мало потребно да се то злато придигне из тебе и залепрша висинама среће. Ништа ми није те-

шко, ничег се не плашим, спустио бих се на дно клису-
ре само да те видим. "Сад више нема таме у коју нисам
сишао по своје злато", теше ме стихови великог боема.

11

Присећам се Росе, имала је петоро-шесторо де-
це, и даље млада, можда тридесет и која. Становала ма-
ло даље од "Вијадукта", загребачког предузећа што је
дошло у крајишке пределе да прави велики асфалтни
пут. Муж јој се патио као физички радник. Био утуљени
веселјак, мало приглуп, као дете, хоће се насмејати кад
нема разлога за то. Роса се заљубила у једног од возача
"Фапових" камиона. То су били, у ствари, македонски
шофери који су радили за загребачко предузеће што је
изменило живот становника тога краја.

Роса је долазила да јој моја мајка гата у шољу са
бајколиким талогом кафе, да види хоће ли срести Ван-
гела, да ли ће он зауставити камион кад му се испречи
на цести да стане. Децу би та оставила кад би је Вангел
хтео оженити. Прштала је од неостварене среће као да
је полудела. Било је нешто међу њима, некакве брзе љу-
бави у знаку "шоферска је туга преголема".

Роса би полушапатом предочавала детаље које
моја мати није ни очекивала. А ја из кутка суседне собе,
надвијен над ђачком свеском, чуо како је Вангелу у ка-
бини камиона рекла: Твоја сам, ради од мене шта год
хоћеш! То ме је узбудило, осетио сам нешто скривено у
себи, неку нову чулност, деликатно осећање кроз тај
њен чин преваре мужа. Некаква слатка спознаја се за-
метнула у мени – знам нешто што други не знају. Ни
мајка никад неће сазнати за то моје осећање..

Роса је тешко поднела кад се Вангел спетљао са
једном младом распуштеницом. Бесомучно је испијала
кафу, забијала прст у талог више од три пута и мучила
мајку да јој пронађе знак за срећу с Вангелом. Да ли је

њен смешњикави муж ишта приметио, не знам, али,
знам да ни пред уперним пиштољем ништа не би при-
знала.

*

Ти и ја смо се неколико пута били посвађали,
разменили и претешке речи. Искуство ми је говорило
да имаш још неког осим мужа, а ти говорила да ме во-
лиш највише на свету, највише после деце, да не мо-
жеш замислити живот без мене. Онда ја теби – исто,
дрхтали смо при сваком сусрету, летели, сањали. Пила
си ме целог, до краја, до последње капи бића. То ми је
годило као никад дотад, излуђивало до надтелесне уча-
раности.

При уласку у мој стан, стварала си бурне таласе
од којих срце лупа као палице по бубњу. Поклањала си
ми разне ситнице: кућни сат, чегрталку, бокал, нове ко-
шуље, чарапе, веш, мед, кисели купус, салату од пече-
них паприка, цвекле и ротквице, колаче, бомбоне и чо-
коладе. На све то, доносила си и кувану и печену храну
коју својима спремаш. Нисам то тражио, али ти си и ти-
ме потврђивала колико ме волиш. То ме је радовало и –
болело. Помишљао сам како би било лепо свакодневно
уживати у твојој храни, у ономе што би ти у нашем до-
му спремала. Не доноси ми више, говорио сам, ни гу-
лаш, ни пасуљ пребранац, ни мусаку од кромпира, ни
сарму са три листа купуса, не подсећај ме на лепоту за-
једничког живота.

12

На самом крају прошлог века, пар сати пре ново-
годишње поноћи, сусрео сам на улазу у зграду комши-
ницу; плавушанка новинарка, увек помало пијана, рече
ми да неће нигде, да ће на телевизији гледати новогоди-

шњи програм. А и ја нигде нисам планирао. Дочеци Нових година за мене нису посебно славље. Раније сам умео да одем на јавна веселја да се истутњим. Сад током године имам много "Нових година", разне пријеме и коктеле па гледам да се за тај празник добро одморим од пацијената и свега што ме је снашло. Не знам шта ми би, видевши је нацврцану, предложих да одемо негде, можда на Капетаново острво. Прихватила је са "очима изван сваког зла". Одмах сам назвао ресторан и – било места: још два у препуној великој сали.

За столом – са непознатим паром који се за ту прилику саставио у новогодишњој ноћи. Он ради у Француској, она из Кикинде. Веселјак, насмејани шпицлов, у лепом оделу и ципелама. Из предњег џепа сакоа вири му црвена марамица коју понекад дотакне прстима намештајући наборе напућене као женска уста. Како се музика пред саму поноћ распојасавала, а певаљка, на позив Француза, дошла за наш сто, он устао раширених руку: клекне па устане, онда опет тако. Додирне је око струка па устукне. Принесе и гласна уста на микрофон певаљки.

А кад је откуцала поноћ и почело да пуца и прашти на све стране, он је посегао за црвеном марамицом и пред свима из цепића на грудима извадио – црвене женске гаћице! То беше одлична цака која нас је све обасула дуготрајним смехом, а мени остала у глави као нешто што ћу и сам једном негде поновити.

*

После нешто више од пола године нашег виђања, и даље сам ти говорио да би требало чешће да будемо скупа, све више сам сумњао да заиста имаш неког осим мене и мужа. Јер, тако чулна и ватрена жена, таква љубавница није могла у седам дана да има само једног мушкарца. С мужем и ниси спавала, рекла си ми,

можда једном месечно, онако – смешно, само да се каже да сте у браку. Он би се залетео на тебе у потпуно замраченој собици, и дебелим прстима загребао по твојим сићаним грудима и омањој, али лепој стражњици којој више приличи да је назовем гузом какве адолесценткиње што седи на огради језера. Онда би се задихан сјурио у тебе онако лоптаст, и све би то трајало пар минута, ни толико, горе-доле, као да тестером реже букву. Ништа ниси осећала. И увек тако, без љубави, у болној навици, онако како жена попут тебе, емотивна и напучена чулима, не може да поднесе, доживљава као најтежу казну. Сивоња би одскочио од тебе, побегао са пешкиром у купатило, а ти одмаглила у своју собу несрећна што уопште постојиш.

13

Има у Срему радосних чудака што умеју да се бећарски удварају – да ти памет стане. У ресторан "Јунак" на Дунаву, упали тамбураши са веселим мушкарцем и разиграном девојком. Она сва у белом као да је са венчања. Убрзо је кренуло са певањем ласцивних бећараца уз вино из бокала што личи на велики чокањ. У једном тренутку, куждрави бећар скину девојци белу штиклу, насу вина и попи наискап. Клекну и врати мокру штиклу на њено стопало лакираних ноката. Она се заценила од изненађења, грлила га и љубила: Хајде и другу, хајде и другу! А овај запевао: "Овим шором више блата нема, све швалери на штикли разнели."

Из ћошка све посматрао један пијани младић са ратишта. Претио је да ће пуцати. Чудесно друштво се покупило и без музике отишло. Тамбураши су остали да свирају незнамцу чији је пиштољ све време стајао поред флаше црног вина.

*

Једном си изненада зазвонила на главним вратима моје зграде. И док си се пењала степеницама на пети спрат, неко је опет зазвонио, чуло се у мом стану. Било ми је сумњиво, откуд баш сад? Ти си ушла зајапурена и срећна што ме видиш. Питао сам да ли те неко прати. Погледала си ме заљубљено и одмахнула руком. Одмах смо пали у огањ загрљаја и нестајали као суве гранчице у гласним пламеновима.

Сутрадан си, неким чудом, опет дошла, то беше реткост – дан за даном. Указала ти се прилика, муж је негде отишао, а муштерије одгодиле долазак за кројење јакне од сомота. И таман смо улетели у зажарено коло страсти, ти бурно узвикивала да си у рају, у рају, у рају, кад неко свом снагом тресну ногом у врата, задрма бравом као да ће је ишчупати и очајнички претећи викну: Нашао сам те, нећеш ми побећи, кучко!

Скочили смо ошурени грмећим гласом. Ти си бауљала по соби тражећи одећу у полумраку, ја – такође. Време се парало као рукав џемпера. Убрзано смо пропадали у секунду за секундом. Разјапио се кланац ишчекивања: да ли ће твој муж још једном да удари, да провали врата и улети ко зна с чим у рукама?! Помишљао сам тог трена чиме ћу да узвратим, шта да узмем за одбрану, можда велика клешта која је водоинстала-тер заборавио при поправци славине. Свашта се вртело у глави тих дугих секунди које су постајале опасна вечност. Али, муж никако да тресне поново у врата?

Помишљао сам и да скочим са прозора, али је превисоко – пети спрат, доле је и бетончина, бар да су крошње. Сетио сам се Бранка Ћопића који је с моста скочио на бетонску подлогу при обали. Дошавши из Крајине, Бранчило је као дечак прву ноћ, немајући где, спавао управо под тим мостом на месту где ће сам себи прекратити живот. Али, ово је нешто сасвим друго, затечени смо у љубавном ковитлацу. Закопчавао сам ка-

иш и навлачио кошуљу наопако кад сам те видео већ обучену са шареном ташницом у крилу на фотељи. Неколико пута си тихо рекла: Не могу да верујем!

Није прошло ни петнаестак минута ишчекивања у дрхтавом шапутању, одлучила си да идеш кући. Не, изненадио сам се, не можеш ићи, он је ту. Није, рекла си, као да си видела кроз врата. Кроз ћућорено замуцкивање, извињавала си ми се због свега. Откуд твој муж кад си рекла да је отишао на састанак народњачке партије? Не могу да верујем, отпухивала си и чистила непостојећу мрљу са панталона изнад колена.

Отворила си врата и – никог, чудо једно. Не обазирући се, сишла си као сенка низ степенице. Пред затвореним вратима стана, иза тебе завладала је гробна тишина. Бар неко од комшија да се спусти одозго или да уђе одоздо, нечије детенце да протрчкара испред врата, да родитељи викну за њим. Нико. Помислио сам да те је пустио да одеш низ улицу па да се са мном обрачуна. Но, ништа, голи тајац! Чудно ми све то.

Након десет минута, јавила си се мобилним телефоном, са главног трга, задихана, у ходу. Опет си се извињавала и тражила опрост, питала да ли је ико долазио поново на врата. Рекао сам ти да идеш кући, чућемо се касније. Отишла си и јавила да он још није стигао. И то ме је зачудило и забринуло.

А онда си ми послала мобилну поруку да ме не заслужујеш, да ниси ни светица ни богиња, да си грешна и прљава, и да сам одавно био у праву, јер то на вратима није био твој муж, већ бивши-садашњи љубавник ког се годинама не можеш ослободити! Осетио сам некакво олакшање, није муж, добро је, ово је мекша варијанта: љубавник. Јавило се ново осећање: ето, био сам у праву да осим мене и мужа имаш још неког! То ме је опустило и смирило, био сам нека врста победника, мада ми до тога није стало. На питање како се зове,

одмах си ми рекла његово име и презиме, и где ради. Истог трена, све сам ти опростио.

Можда би се ти раније и развела, чим си видела да брак не ваља. Можда, велим, али те је у тој одлуци ометала тајна веза с првим комшијом, пуних осам година. Тек је тај тип прича за себе, подучио те еротским вештинама за које си имала урођени дар. Муж је био сиров, подразумевао твоју лепоту. Чак и кад си почела у кући да се облачиш нападно, да носиш мини-сукњу у високим штиклама, муж није реаговао, ни тад га ниси распаљивала.

А нераст од комшије – поштар, ситан као пацов, ни до рамена твоме мужу, седокос, шврљав, незгодан, шмугне кад најмање очекујеш – опсенио се тобом. Говорио је да не може ни минут без тебе, уходио те и претио. И с другарицом ниси смела по сладолед; вас две лицкате хладну чоколаду у башти посластичарнице, а он из ципа крај киоска вреба са фото-апаратом.

Муж – власник мале перионице, имао је, велим, чак и радницу, старију жену, у време кад су половни аутомобили стизали јефтини из Немачке. Посла било колико хоћеш. А кад су послови престали, кад се појавила конкуренција у перионици преко пута, паре почеле да пресушују. Дао је отказ радници, повукао се у кућу, није више шврљао.

Твој кројачки посао постао је једини извор прихода. Муж је тражио да нигде не излазиш, ти која си, рекох већ, ретко извиривала носем из четири зида. Без новца у цепу, није могао ни у бър на крају града где га је навадио кобни комшија. Ту младе украјинске балерине и пијанисткиње, преварене огласима за добре послове у струци, подмећу јефтине сисе балканским пустахијама.

Двометраш ти је напрасно рекао да ће бити добар муж и отац, и да ћете заједно опет у кревет свако вече, као првих недеља брака. Почео је нападно да се

врзма уз тебе. Чак је ишао тик иза леђа, корачао по кући, по дворишту, буквално ти дувао у врат док шијеш или кројиш тканину. Осећао је он одраније да имаш некога. Тобож није марио где си и шта радиш. Ми психолози кажемо, имао је "комплекс искљученог трећег", хоће и неће да буде преварен. Дајући тебе другом, он и сам учествује у томе, адреналин му скочи па те кроз то жели још више, тиме се напаљује на тебе. Али, само тог тренутка, касније све испари, занесе се мислима о другој. Нема ту много мудрости, зато је тако промењив, нагао, привидно се не интересује за тебе, а у ствари прати сваки твој потез. Изађеш из купатила, а он пред вратима.

Стално си причала да ти супруг није љубоморан, да он не зна шта је љубомора, јер и сам је лутао, терао свој живот изван кућног прага. Мада је, уверен сам, знао да ту нешто смрди између тебе и комшије. Подсвесно је кочио реакцију имајући у виду и своје понашање, сталне изласке до после поноћи, и до зоре. Не искључујем могућност да га је узбуђивало да му неко преотима жену, да је чак уживао у томе. И то га је терало да појачано јури друге. У ноћним фантазијама, потиснут из ваше интиме, могао је да помишља и на хомосексуалну везу с комшијом. Да, преко тебе, он му се, у ствари, у мислима давао. "Комплекс искљученог трећег" и то подразумева.

Пар пута сам рекао да си удата жена, а ја слободан човек, и да се не можемо поредити по слободи. На то си сиктаво казала да то нема везе ако се волимо. Можда је и тако, али слободу сам увек помињао да бих се заштитио од твоје љубоморе. Као дете видео сам шта је љубомора, та шарка лудила. Мислимо да нисмо љубоморни све док нас не заскочи змијолика варница психе. И сама си знала казати да ме не даш другој, да желиш да будем само твој. Говорила си то у заносу и патњи кад би на трен заборавила да си удата и кад би из тебе

испливала велика потреба за мнош. А онда би ти очи прелила сенка гаврановог крила, туга над тугама.

14

Омалена комшиница Лепа замолила моју мајку да одем по Тому, њеног мужа, у бараке предузећа "Вијадукт". Да му кажем да га тражи неки човек у нашој кући. Десетогодишњак, кренем кроз тек ископан дугачак јарак, земља мирише, небо се склопило у пурпурну лепоту, па поред сметларника, на утабан пут између барака, директно у Томину канцеларију. Он је био економиста и неки шеф. Поверује ми, а како и не би детету, и одмах крене за мнош.

А у кући, тек што је ушао и поздравио се с мојом мајком, са плафона, отворивши поклопац тавана, скочи ужагрена Лепа. Нож пре ње удари у под, и одскочи, она ухвати дршку – па на Тому. Он је зграби за зглоб руке, она вришти, прети, помиње неку муслиманку, запара га ножем по длану, он измакне главу, опсова жарко сунце. Лепа падне у ћошак и удари челом у зид. Исплажена и крвава на бетонском поду, прети и куње: у лулу га смешта да седне, ноге му протуре кроз муштиклу, на главу набија лист запаљеног дувана – да цркне као пас. Болесно љубоморна, проклиње и призива худа чудеса и чу му на свог Тому. Он брише са лаката белину од свеже кречених зидова, псује и одлази у бараку на посао. Мајка умирује Лепу, ракијом прелива рану изнад обрве, а ова наставља са клетвама. Ја повијен на сећији уписујем догађај у малу песмарицу која ми служи и као дневник.

*

С почетка везе с посесивним љубавником, било ти је као у бајци. Годину-две летела си на белим крилима, кажеш. Био је то бег из ружног брака који си, ето

парадокса, тако чувала уз дупли страх. И он је био ожењен, женица му – твоја пријатељица, ништа није знала. Ишле сте на кафу једна другој, она код тебе шила хаљине и прслукe, сукње и подсукње, спаваћнице, кошуље, разну одећу, и себи и мужу, и деци. Кројачка радња ти је једино излетиште током године.

Муж је одлазио некамо увече и враћао се после поноћи. Комшија га је на то наговарао да би га што више одвајао од тебе. Претио ти да ће му казати све ако се не покориш да будеш само његова робинја-љубавница. Тражио је и да не спаваш с мужем. А ти уплашена, прихватала и оно што иначе не би никад. Нашао ти тачке где може до миле воље да уцењује. Након три године уклетe везе, омршавила си као кост и кожа, увидела с каквим изопаченком имаш посла. Осушила си се од страха да не пукне истина пре мужем. И, све је и даље текло како је лукави љубавник хтео.

Зашто ми ниси рекла за љубавника кад сам то по много чему био осетио? Нисам смела, одговорила си гласом цимбала, плашила сам се да ћеш ме оставити, а ја нисам била спремна да те изгубим, јако сам те заволела, мислила сам да ће наша љубав бити довољна брана од њега, да ће ми дати снагу да га се ослободим.

Искусан и препреден, он је приметио да се нешто ново код тебе дешава. Одбијала си га, ниси више могла с њим. А он, ухода, одувек те пратио, намерно и сулудо, није дао мира. Ипак, ниси очекивала да ће те пронаћи на мојој адреси у предграђу. Да, и дан пре тога, очигледно, био је то он. Ономад кад си се пењала уз степенице, неко је звонио одоздо, сећаш се. То ми је потврдио и комшија који у приземљу држи продавницу цигарета. Каже да су двојица из паркираног аутомобила дотрчала за тобом – нестварно лепом црнком, како комшија рече. А они оба пониски, вели, доцкан ухватили аутоматску браву улазних врата која се за тобом управо била затворила.

Да ниси ти у питању, истог момента бих те отерао у материну, и тебе и тога магарца, и твога мужа блентавог. Шта ће ми све то? Али, управо све то још више ме је везивало, као лепак и сув папир. Осетио сам нову потребу да се борим за тебе. Рекао сам ти да ни после оне опасне ђаволије на мојим вратима не желим да прекинемо везу. Разрогачила си очи са златастом мрљом у црнилу зенице која казује да си означена од небеса за мене. И док си ме гледала, златаста мрља се претворила у сузу. Чуда ли, расплакаће ме женске сузе? Деда по мајци ми је гргољио: не веруј псу кад шанта ни жени кад плаче. А други: жена на једно око плаче, на друго се смеје. Женске сузе – мачји кашаљ. Али, ја сам поштовао твоје сузе, веровао сам им. А онда, наједанпут, упитала си ме да ли бих те већ сутра оженио ако би покупила ствари и побегла од мужа и љубавника.

Наставили смо да пловимо у несвакидашњој идили са распеваним виолинским кључем у срцу. Истина, месец дана после скандала ниси смела да долазиш, ниси знала шта ће љубавник да учини. У теби је куља страх од раније, познавала си његове сумануте хирове. Он је годинама навраћао у вашу кућу, тобож нешто мајсторисао с твојим мужем. Картали су се, играли некакав брзи шах на два минута, листали старе стрипове. Ишли, бре, људи у лов и на пецање, на куглање и у стрељању, на пијацу старих ствари, свугде. Он – ситан, зверла светлим очима, пачврљак од човека, модар од опседнутости тобом, дугог носа типа Сирано де Бержерак. Пустио белкасту косу до рамена, дао би му човек педесет кила живе ваге. А мужоња – горостас, гази с њим као слон с мишем преко моста. Било их је смешно видети.

Што би снаша снаши на увце рекла, ушао комшија под кожу целој породици, везао се као пијавица. Твом сину показивао лакше задатке из правописа и граматике. Писмен поштар, разликује рукописе на ковертама, зна и на ту тему нешто, наводно, занима га графо-

логија. А кћеркици куповао киндер-јаја, имала је под креветом пун цак играчака. И не само то, миловао ју је нежно, до ивице некаквих једва приметних суза. Беше то чудно, као да је волео то дете.

Кад се укаже згодан тренутак, убацивао те у свој цип паркиран пар стотина метара ниже од куће на раскрсници под старом тополом. Ти, тобож, кренула по платно за шивење, по конац, по кућне потрепштине, по ово и оно – то је било оправдање мужу.

Сићушни зјалов из комшилука водио те у изнајмљени стан где сте се комињали у ђаволској лудорији. Била је ту згужвана постељина, не само за вас. У исти простор залазио је и његов пајташ, главоња са општинског шалтера, ожењен, такође. Мајстори љубавне демонијаде – она врста кукаваца што би све дали да повале туђу жену, разваљивачи бракова, речју, швалерски накот.

Мој старији комшо, искусни судач, који је развео преко пет стотина бракова, каже да суд не би имао од чега да живи да нема развода и криминала. Неверства, вели, морају бити планирана као пљачке банака, баш тако. Један погрешан потез може да упропасти све. Најгоре је подразумевати да веза неће бити откривена. Све се морало до у танчине нацртати и два пута пред полазак проверити.

У том стану смењивале су се разне рибице и рибетине што испуњавају све жеље. Повремено је љубавник другима на сате изнајмљивао тај собичак. Указала се прилика да заради, а не само да троши. Кад је већ улетео у то, бар да уновчи нешто, јер ваша веза је постајала све више тупом навиком. Знала си ти да он има још коју, али ниси ништа могла нити желела да приговориш. Никад га ниси ни питала, теби је било важно да имаш то што имаш, било шта, јер код куће је онај мулац. У мом крају се пева: "Ево мене румена к'о ружа, удовица крај живог мужа."

Супротставио сам се том комшијском зуквану и успео да те задржим, опседнут тобом бар колико и он. Упадао ти је кућу кад си сама, претио, плакао на коленима, али ти си му директно рекла да га не волиш и не желиш више. Највише га је заболело што си ми дала његово име и број мобилног телефона кад сам отишао у полицију. Назвао те је дрољом, и то је био крај – у твојој глави. Пукао је као сув черпић. Наставио да пије таблете за смирење, све кренуло низ мутљаг. Куповао је као никад твојој кћеркици доколенке и ципелице, однекуд имао новац да части цурицу скупоченим хаљиницама. Долазио је, искушавао и опипавао, чак ноћу разбио прозор на твојој кући, избушио гуме на бициклу сина, сутрадан питао твог мужа ко је то могао да уради. А ти, као свраб, опет ме питаш зар те заиста не бих венчао ако би се хтела преудати за мене.

Све док из Македоније твоја мајка није назвала љубавника и припретила да ће с њом имати посла ако настави да те узнемирава, поштар се није скинуо са твоје адресе. Уплашио се као пас од пукња сачмаре и престао једно време да те узнемирава. Мајка је знала за вашу везу, као и за нашу, исповедала си јој се. Чудно је да ниси одобравала да му твоја мајка запрети кад сам ти раније рекао да је замолиш да то уради. Видео сам у том твом гесту заматак кукавичлука који се разлистао у целом бићу кроз године проведене у нахереном браку. То ми је нешто злогуко говорило. Претпоставио сам да ће комшија кад-тад наћи начин да твом мужу каже коју гадну реч о нама, да напакости, да ти се освети. Да би се спасао, он је нашао неку клинку са офарбаним праменом косе у плаво и шмугнуо у сенку из које је и даље пратио шта се с тобом догађа. Поштари имају смисла за то. Учио је и ту девојку еротским вештинама које су биле више порнографске. Нешто као набијање глисте на удицу. Пецао је то.

Сви швалерски разлази имају укус разгађене протраћености и горчине грешке. Губитници се осећају као канте смрскане под гусеницама булдожера. Тренутно решење – замена партнера, само привид до следећег пада и губитка. И тако – у недоглед; али се, притом, лице збора, а стресови нападну здравље. Аура не може да поднесе толика емотивна хабања. Зато професионалне проститутке убрзано старе и ружне. Осим тога, швалерије подстичу на разводе, а разни судови, чула си, од нечега морају живети. Ето, када би се ти развела, нешто би парица кануло у буџет општинског суда. Онај судија-боек који се и сâм разводнио па вратио бившој жени, иако је у међувремену била родила дете с другим, знао је рећи да је частио суд својим примером. Али, ти нећеш и нећеш; све чекам да ме упиташ да ли бих те ожењено ако би треснула бракоразводну тужбу свом сатрапу под нос.

15

Мог драгог професора са факултета звали смо Зановетак. Умео је да прави невиђене дигресије у својим предавањима, које су биле интересантније и од главне теме. Био је ожењен, имао двоје деце, старију кћерку – студенткињу, и нешто млађу – иста он. Заљубио се у моју другарицу с групе, која је становала у студентском дому. Играла је рукомет, била мршуљава, динарског изгледа, са плетеницом косе увек, и на сваком месту, подигнутом на врх главе. Личила на професорову, био сам уверен, бабу или тетку, толико је снажно исијавала ту генетску могућност да се нисам могао отети таквом утиску и открићу. Лоза лозу привија.

Одлазио је код ње у студентски дом онако трапав и већ начет бурним климаксом. И дебљи него што га знамо. Студенти у дому навикли, љубазно поздрављали: он излазио с њом држећи је за руку, или она ње-

га испод лакта. То беше за неке чудно, за већину непојамно, али за једног психолога који претендује да растумачи све на равни мушкарац – жена, то не би требало да буде загонетка без решења. У животу се, с почетка, необичне и аритмичне појаве уједначе у доживљају људи па све буде касније нормално, нико више и не примећује оно што је штрчало и боло очи. Као снажни морски таласи са бродовљем на врху водене амплитуде, све се наједном почне спуштати у равнотежу са природом и светом, смири се и стане, и буде бонаца, што би рекли поморци, поравна се океан као погача одоздо.

Допратила би га студенткиња до стана, до под крошњу која дотиче прозор професорове породице. Неки су га питали како сме руку под руку с њом до своје кућне адресе. Он би смирено одговарао да је мање сумњиво ако се тако, скоро па загрљен, појави у својој улици, чак и ако наиђе на жену или децу. Јер, тад то изгледа толико невероватно да изазове шок, створи паузу у глави у којој се активира нешто као абракадабра: час ме видиш, час не видиш. Важно је никад не признати, ни по цену живота, чак и ако би их неко потапшао с леђа и рекао да се раздвоје. Сумњивије би било, објашњава профа, да само шетају једно поред другог кроз улицу до стана. Алогичне ствари, дакле, могу бити корисно чудо, боље рећи, нека врста окидача за постизање немогућег циља. Али, то је већ виша ментална дипломатија којој обичан човек не види смисао.

И, профа се изненада оженио. Моја другарица остала трудна, на ултразвуку видели да је мушко, и професор на то пао, ожениће је, хоће сина, даће му име по ђеду из Црне Горе, Јојило, и – готово. Тако и било, купио човек ствари, напустио шокирану породицу, отишао у други град, боље рећи, у селендру, и ту се, напоскон разведен, настанио са својом новом љубављу. Видех га неки дан у комшилуку како носи цвеће кћеркама, не верујем – и бившој жени, јер га је ташта у ње-

ним очима оцрњивала још од првог дана. А онда, чујем да се на факултету, после одбране дипломског рада једне лепе студенткиње, уз чашицу кајсијеваче, удварао свим присутним женама.

*

Твоја прва изложба слика привукла је пажњу публике и медија. О изложби је писано као о збиру слика импрегнираних светлошћу ретког талента. Била си зачуђена лепотом која ти се догађала. И променом која је полако бојила твој живот. Наставила си да сликаш, све више и све боље, лакше и радосније. Имала си дар за учење заната, лако савлађавала правила без којих нема уметности. Нешто је горело у теби, некакав двоструки пламен, умрежила се линија живота са линијом снова. И кћерка те је стално надахњивала својим сновиђењима и стиховима. Обе сте, у ствари, биле ауторке тих слика. Отварала се нова перспектива талента који је био успаван и заробљен. Видело се да ћеш тек да урадиш праве слике.

А код куће – неразумевање. Сад још више посесивности и пакости од мужа. Тек су се сад у њему пробудили инстинкти, букнула анимална природа која није могла да дозволи да припадаш савршенијем свету. Захтевао је да останеш ту, уз њега, напаћена служавка за сваку ситницу. Агресивно тражи да буде вољен, свим средствима жели да те примора на то. У раној младости, као што знаш боље од мене, није осетио родитељску љубав. То је судбинска казна и за тебе и за њега, емотивно деформисана веза, инвалидна у доживљају. Из таквог стања, код њега се могла развити и болесна љубомора. Тако ће стално негирати твоје вредности и успехе.

И даље си скакала са столице кад би он улетео у собу. Знао је прстом да пређе преко екрана и покаже је-

два видљиву прашину, и ти би одмах јурнула ка стаклу, брисала и чистила телевизор. А све је, иначе, блистало у кући, успевала си да стигнеш и урадиш. Рекао сам ти и Периклову мисао: "Тајна среће је у слободи, а тајна слободе у храбрости". Ти би само уздахнула и заћутала. Прелиставала си каталог изложбе испуњена треперавим искрицама радости, али дубоко несрећна и сапета у гвожђу брака.

16

Раде и Ленка су дошли из Охрида у "Вијадукт" под Козаром. Она округласта у лицу, плаве косе у пунђи са сребрним крупним шналама; он, онижи, лепих зуба, црнпураст, македонски бећар-комита. Камионџија који је загорчавао живот љубоморној жени. Спетљавао се са девојкама из краја, које су се као муве лепиле на шофере. Кабине су биле пуне разних цвркутуша и привијуша. Ленка је знала да пресретне камион, стане на сред пута и баци камен у стакло. Раде би излетео да је отера, а она би ускакала у камион да се обрачуна са цуретинама. Чупање косе уз врискове били су чести призори у распојасаном пролетерском амбијенту. Сићушним очима Ленка је сиктала на Радета, тражила обећање да неће више јурити друге сукње. Он се само смејао, видело се да му је то у крви и да неће на добро изнети. Знала је Ленка и да се преобуче у мушко само да би му се неприметно примакла и ухватила га на делу негде на ливадици испред шумарка крај асфалтног пута. Једном је добауљала ноћу до прозорчета некаквог убогог кућерка где се Раде наслађивао распуштеницом са плетеницама до земље. Бацила камен кроз прозор, ускочила у собичак и тукла се до пене на устима.

Раде је био месечар, ноћу излазио на двориште, виђали га раширених руку како хода по огради, пео се на бунар, силазио до воде успаван, а Ленка му прилази-

ла, додавала уже и, непробуђеног, одводила назад у кревет. По њиховом одласку у Македонију, моја мајка се дописивала са Ленком. Понекад су изводили синчића на обалу Охридског језера. Раде се није променио, жене му дошле главе, одлазио чак у Албанију за једном заносном кујицом. Ленка му бацила живу соду у очи и завршила у затвору, а он слеп тумарајући градом, ноћу, на оштар ћошак, пао и отфикарио нос. Дете завршило у дому за сирочад.

*

Галерија напуњена твојим сликама из дана у дан врвела је од људи разних узраста. Да ли су то биле неке екскурзије па их туристички водичи доводили на изложбу или неко чудо, не знам, али се није могло ући од пријатне гужве. Неки су почели да се интересују и купују слике. Схватила си да понешто можеш и да зарадиш. О, биће ту и која парица!

Ништа те неће спасити ако прокоцкаш добијени поклон, ако се склупчаш у бодљикаву жицу трауме и трпиш до изнемоглости. Живот је сачињен од много неуспеха и тек понеког успеха. Зато тај успех, ту реткост, негуј и не подразумевај. То ти је звезда среће, она се појави једном и никад више. Ако мислиш да ће опет доћи, грдно се вараш. Никад више, чак ни као звезда падалица. Мораш умети да препознаш срећу, да је приграбиш и сачуваш за цео живот. Кад би само знала шта све људи чине да би се докопали мрвице Фортуне?

И даље си наврла да ти кажем зашто те не бих женио ако би ти хтела. Тај твој крелац свакодневно узима испеглане кошуље, чист веш и одећу, нагланцане ципеле, сређене патике; облачи и обува, баш га брига. Нове комшије виде – ти му све спремила, мисле, мора да га обожаваш, мора да сте у великој љубави, думају и

пореде. Плаче ти се, али осмехујеш се свима, чуваш кућу.

17

Куварица Јока била је грмечка Вила Равијојла. Талентована за справљање хране у радничким мензама, једна од најцењенијих у "Вијадукту". Риђокоса лепојка хитрог хода, витка као притка, заводљивица од чијег смеха цури вода на уста онима што је гледају. Становала је у нашој кући. Не знам откад, али јој је ноћу, скривен, свакога месеца два пута, долазио много старији господин, зализани Алојз из Словеније. Ујутро бисмо у дворишту само видели током касне ноћи паркирану тамносиву "Олимпију", аутомобил који је својом њушком личио на газду. Пре него ли би срео наше родитеље, Алојз је сестри и мени давао напојнице, злаћане шуштаве бомбоне и понеки динар у папиру. То је за њега била улазница, гаранција да се одомаћио и да неће бити проблема што неколико дана остаје у Јокиној соби. И он је био ожењен, али тамо негде у Ајдовшчини. Кад му не знамо жену – као да је и нема, па и не можемо да му ишта замеримо. Јока га је вукла за нос, а Алојз све трпео. Напрасно је престао да долази. Причало се да је умро на сопственој жени.

*

Била си код гинеколога. Пронашао ти је раницу на грлићу материце, велику као љуска лешника. Појавиле су се и две-три цисте, једна као кокошије јаје. Отказује ти јајник, стално те боли, кад се сагнеш, жига до јаког грча, десну ногу не можеш да помериш. Знаш ли, жене здравствено пуцају управо ту, а мушкарци у глави и грудима. Мудоњама ће отказати срце, а теби материца, расцепићеш се на женским стварима. Све долази од

стреса и нервирања, из тог твог брака, ту је кланац проблема. Твој мученички начин живота ће те докрајчити, нећеш издржати, а онда ником нећеш бити потребна. Видиш ли да тај твој нема појма с ким живи. Не обраћа пажњу на то што си болешљива, што ниси за теретне послове, не можеш више лепршасто да радиш.

Имала си срећу да наиђеш на људе који те подржавају у сликарству. То је био велики знак да нешто мењаш у животу, да се напокон одвојиш од трагикомичног мужа. Он би дошао из продавнице, бацио свињску плећку на сто и рекао: Пеци! Други пут би док читаш, викнуо да долази млади стриц са женом и троје деце, да спремиш вечеру, да ће сви преноћити. Није чак ни приметио да је прошли пут једно од њихове деце, ђаволски немирно и неваспитано, играјући се у соби са великом лоптом, разбило кристалног пауна којег си добила од сестре из Аустралије. То му ниси ни рекла, немаш коме.

Он у теби не види надарено биће суптилних душевних нити. Он те посматра оком муве, не види нијансе твојих промена. Ти си бледа скица жене у његовим можданим вијугама, магловита слика чију оштрину никад неће докучити. То што ти је, након толико година, једног јутра на хладан канап, окићен ињем, обесио тек опран веш и донео из пекаре врућу плетеницу с маком, било је одоцнело претварање једног брачног вагабунда. Ти си се смејала у себи, па и на глас, крстила и питала докле то иде његова логика. Већ при новом твојем изласку изван дворишта у град да наоштриш маказе, он је приметио да ниси извадила веш из машине, да ниси деци очистила патике, да ово, да оно. И то је то, крај комбинацијама.

18

Већ годинама не говорим с Радошем. У студентским данима смо били нераздвојни, стално на штрафти,

у мензи, на промоцијама књига, на концертима, на отварањима изложби и где све не. Ја сам студирао, он не. Место састајања – посластичарница "Шахбаза". Из једног мачванског сеоцета бануо је у велики град за послом, бивши млади свештеник. У завичају се изненада распопио и запослио у радију као спикер. Патио за женама, лично на краткојеког лептира што обиграва око палацајућег језика змије. Није хтео ништа да има са спикеркама нити водитељкама, говорио да су изгубиле своје „ја“. Наглашавао да су, част изузецима, разбљугане љубавнице. Ко би га знао зашто тако мисли?

Али, друге жене, било какве, то му беше усуд: освајати и губити, задржати и разочарати се. Стресно чекати у собичку самачког хотела да ли ће се појавити она коју је већ једном извео у парк у шетњу до језерцета са паткама. Ако би се догодило да ципелица цуретка из провинције не зацвокоће полумрачним степеништем до његовог собичка, он би целу ноћ провео без сна. То би га толико докусурило да се чинило да се више никад неће придићи из кревета. А цура која не би дошла, ако би је случајно поново срео, прошла би горе од кује шибане плуском на празној пијаци, тако би је речима исповређивао.

Нашао бих Радоша, као обично, у посластичарници "Шахбаза", у центру града, где је годинама одседао ловећи уцвиљене усамљенице из околних места. Процењивао је која је погодна да јој приђе, одмеравао по неким само њему јасним критеријумима, припремао жртвицу за удварачки поход. Прво би је дуго гледао док она не би осетила да је посматра. Тог тренутка би уз кашаљ померио своје наочари и тако привукао њену пажњу.

Ако бих седео с њим и умешао се подстичући га како и кад да приђе, он би увек одбио предлог. Слушао би ме ћутке, пребацивао ногу с ноге и шврљао по празним маргинама новина. Имао је, кажем, нека своја пра-

вила од којих није одустајао. Изненада би устао и пришао столу неке (не)срећнице, тутнуо јој под нос управо истргнути крајичак новина на којем је већ стигао да напише: "Ти си сунце мог живота", "Росо мојих надања" или нешто слично, у знаку каквог лицитарског уздаха. Неке су падале на то, неке, опет, нису ни подизале главу изнад женског магацина, неке би се, дакако, охоло брецнуле на такву "простоту", а неке, цврчући, испијале кафецу, гледале га ироничним полуосмехом ни саме не знајући како да поступе. Ако би овако или онако био одбијен, он би као олујом ошинут, придржавајући наочари на ушима, отетурао уназад до своје столице у ћошку и све време као гуштер посматрао женско које га је одувало.

И, дошао је дан кад је у посластичарници пришао својој будућој жени. Била је то Макивија, медицинска сестра, црвенкоса девојка из приградског насеља, у исти мах збуњена и одушевљена његовим патетичним удварањем. Прихватила је све предлоге, и тако је почело.

Текле године, они осташе заједно. Личило је да ће монотонија овладати животима, кад – упаде клип у точак. Догодио се да сам без своје воље ухватио Радошеву Макивију у неверству. Као опрљен големим плазом ватре, решио сам одмах да то кажем старом пријатељу. Сматрао сам да је потребно да он то зна. Али, живот се учи ватри, нарочито у тим стварима.

Био сам у посети пријатељу инжењеру у канцеларији истуреног одељења нове фирме за каблове, која је била смештена у стамбеној згради поред аутобуске станице. И таман, попевши се на степенице другог спрата, и већ допола склоњен стрмином степеништа, улево испод мене, неко је отворио врата: изашла је Макивија. У пар секунди, колико је трајао тај приказ, видео сам жену још топлу од љубавног стискања и ускомешане косе на леђима, како брзо одлази намештајући згужвану бе-

лу крагну кошуље. Било је пет минута до десет сати пре подне. Време кад запослени у фирмама, и мушкарци и жене, хватају прилику за брзу швалерацију.

Вратио сам се до тих врата и по имену видео да је то Макивијин први момак ког је поменула два-три пута у свађама с Радошем у мом присуству. Ћутљив и опасан, војнички леден, од оних људи што не маре за нијансирану лепоту живота, већ све чине по унапред задатим плановима и решењима, њен први момак је увек био спреман да је прими као љубавницу. Глатко би јој испунио жељу да се виде ношен неком још неразвијеном унутарњом осветом која личи на потребу да у сексу буде бољи од њеног садашњег мужа. У психоанализи се то каже "оштећени трећи". А она задовољена, након двадесетак минута черупања – назад на посао.

За то време, кум би у "Шахбази" већ водио своје битке са непознатим женскињама, у царству где промичу свакакве судбине. Једна стидљива Мађарица, која је тек набадала српски језик, остала је у другом стању с њим. Пожалила му се, а он истог трена из унутарњег цепа извадио тобожње писмо упућено Роналду Регану. Каква трудноћа, какви бакрачи, он води преписку са шефом планете, са ондашњим председником Америке, решава проблеме човечанства, а она њему ту меље које-шта! Нагло би вратио писмо у цеп, сркнуо преостали талог кафе, устао и нестао. Збуњена и уплашена, остала је сама за столом, плачући обрисала нос и отишла у Кањижу – да га више никад не види.

*

Дала бих живот за тебе, кажеш гласићем сенице на сувом штапу забоденом на обали завичајне речице у мразно јутро. Па добро, хајде, учини један једини корак, поднеси писмени захтев за развод брака па да нам бар тако крене. Зар ти мислиш да ћу ја сваки дан да

предлажем овакве ствари. Угасиће се у мени свитац потребе за тобом ако будеш толико одбијала и помисао на развод. Плашим се да ће наша идила нестати. Не претим, до тога ми није. Говорим да смо трошни и слаби, да ово што је данас, царнуто нераумевањем или крпљеном бескрајним одуговлачењем, сутра ко зна где је. Знам да жена у твојој ситуацији мора сама емотивно да раскрсти са човеком с којим више не може, да апсолвира његове уједе у кућном осињаку. Знам и то – да се никад нећеш ослободити тог билмеза. А онда ме питаш зашто те не бих оженио ако би се изненада развела.

19

Радошев пријашин из самачког хотела, хорниста, Алојз, био је чудака који би у јануару у оделу скакао у Дунав – да се расхлади од врелине живота. Говорио је то излазећи из воде, све фркућући пару у млазевима из модрих уста. Кипео је од вишка температуре, од сексуалне жудње за женама које је плаћао свим и свачим. Тај је добављао Циганке у стан неуредан попут сметлишта. Станчић од шест квадратних метара у којем су на хрпи, на сред собе, биле побациане шерпе и гаће, чаше и чарапе, ножеви и кошуље, метла и флаше, вреће и писма, конзерве и књиге, пегла и сијалице, касете и дроњци, каблови и тегле, кесе и тањире, оловке и жице, завесе и кутијице, женске мараме и мушки бријачи, округле кутијице за креме и огрисци, лекови и суво цвеће...

На музичким пробама у позоришту, тај плахи хорниста је прекидао свирање и претио да ће згазити хорну ако поново буде чуо звук из ћошка сале, звук који нико није примећивао. Уносио се у лице женском делу ансамбла, плавуши Хелги нарочито. Као да се светио мајци због неузвраћене љубави, тумачио је Радош. Хелга је узмицала, напуштала пробу, жалила се управнику.

Очигледно је да му се свиђала и да је, на неки начин, и због ње скакао у Дунав у хладним зимским данима.

Умро је у стану, а да нико није сазнао четири дана. Радош је провалио врата иза којих је одвратно воњао. Хорниста је лежао наред кућног сметларника. Да ли је дигао руку на себе или га је за ситан новац убила нека од његових сумњивих љубавница? Никад се није сазнало. На сахрани није било никог од његове родбине.

*

Муж те подсећао да зарађује више, да ни ти ни деца не бисте могли ни дан без њега и његове перионице, да немаш ништа од тих слика, да узалуд читаш некакве књиге. Чак је неколико слика које си држала изнад узглавља однео у комшијину кућу. Ко те пита, он зна шта треба да се ради. А и тај кројачки посао, ситница за њега. Он је газда, најбољи перач шофер-шајбни у крају, иха! А ти – дурај и и деверај.

20

Слично хорнисти Алојзу прошао је и угледни новинар самотњак, Радојко, једно време спортски уредник локалног дневног листа. Текстовете је потписивао разним именима. Прича се да је имао и неколико личних карти и пасоша. Волео је да се хвали женама из Пољске и Русије. Обично су то биле оперске певачице, или жене из дипломатије. По његовим занесеним причама на зајапуреном лицу, елита земље у којој је службовао. Испод стола би ударао потпетицама и наглашавао лепоту својих тобожњих љубавница. Представљао се као амбасадор, пријатељ шпанског краља, нудио девојкама летовање на Азурима. Сићушан, са очима које стално

капљу полуводену смолу; тако му поглед тужнији него што иначе јесте.

Личио је на дечака што се узбуђено спрема да одгледа каубојски филм. Носио је ципеле неприродно велике за његову висину. Под старе дане тражио је много млађе девојке, конобарице у кафићима, гардероберке у елитним ресторанима. Давао добре бакшише на цену чаја или пића. Придржавао женама капут при изласку па, да дама не види, тутнуо би јој парфем у џеп. У шетњама нуткао минхаузенски увеличане планове и привилегије. Лагао уверљиво, неке су девојке наседале и завршавале у стану код подземног пролаза за железничку станицу.

За Радојку се везала уметнички даровита Кременка, огромних груди, тек удата женица, ултраљубица погледа што хипнотише. Недосађана кротитељка мушких хормона, чаробно лепог рукописа са китњастим везеним завијутком изнад задњег слова презимена. У свој тој лепоти, трмо је корачала у ципелама што се врховима додирују у ходу. Позната је била по томе што у летњим месецима није прала ноге, већ их стално држала у полузакопчаним сандалама које није скидала ни у сну. Виђена је таква с мајком на Дунаву. Мати у купателу костиму, а она у тамној хаљини и блузи дугих рукава – лежи на клупи међу купачима. Краља је књиге по становима својих љубавника, трпала у велики кофер с којим је долазила на рандес, на вотку и мезетлук. Волела је да плеше са жртвом у стану, бирала је музику мајских и других племена.

Кременка је оставила свој сиви огртач у стану старог новинара после плеса до поноћи. Лудо се проводила далеко од младог мужа који је радио у истој редакцији са њеним новим љубавником. При одласку из Радојковог стана, у коферу је, наравно, односила неколико дебелих лексикона, енциклопедија и речника. Плус

десетак ретких монографија из светских метропола на матичним језицима.

Шта је Кременку везивало за испушене интелектуалце? Пре свега, њихово одушевљење њеним талентом за озбиљне разговоре, врела тумачења вечних тема. О љубави и смрти причала је као о малтеру и цигли. Сваку паметну реченицу заливала је квалитетним пићем, било је лепо с њом пити и мерачити. Постајала је лепшом и надахнутијом, таман онолико колико је имала закрченог стида пре хедонистичког ритуала.

Међутим, требало је познавати границу до које сме да пије. Ако би превршила меру и почела да лоче другу флашу вотке без ситно нарезане кобасице и краставчића, наскакивала би с кикотом веприце на несрећног саговорника, гребала га и ударала и ногама и рукама. Можда је тако и скончао сузни новинар, пронађен крај кревета у свом стану са разбијеним чашама око ногу стола и једине столице. И његова смрт је остала само епизода забележена у нотесу прехлађеног инспектора који је дошао на увиђај и хорнисти Алојзу ономад.

Пре публицисте Радојка, Кременкина жртва био је професор светске литературе, зрикави лулаш Федор, стручњак за португалску књижевност. Написао је Кременки, као својој студенткињи, око две хиљаде писама. Био је старији од ње пола столећа, али му је она, како је знао рећи у трансу док је гледа са столице у професорском кабинету, откриће живота. Упознао је и њену маму која је већ увелико била навикла на љубавне испаде своје ћерке.

Живео стари профа једно време у редакцији "Литерарне штампе". По дану, до три-четири сата поподне, кад би сарадници листа навраћали, он би нестао, одлазио у парк или библиотеку, а враћао се у вечерњим часовима кад више никог није било у редакцији. Тад је разапињао два ћебета са малим јастуком и хркао до прве кафице коју би сам спремао на свим и свачим умазаном

решоу испод уредничког стола. Умро је на тој адреси, насмејан и несхваћен, са тек започетим новим писмом за Кременку. Никад није довршио ни једну своју књигу. Причало се да ће Кременка објавити књигу његових писама.

Велики Кременкин проблем био је љубоморни муж. Ах, та љубомора, кркачи толико јадног света! Једном се Кременкин муж успентрао уз громобрански вод на четврти спрат да би завирио у собу у којој се, срећом, те ноћи није затекла. Сачекивао ју је на ћошкови-ма, изненада улетао и правио гадне сцене, називао је кафанском дрољом у друштву где је с почетка водила пристојне разговоре. Знао је да преспава целу ноћ на прагу стана за који сумња да је био прибежиште његовој жени. Догађало се да погреши, али је био у стању да неколико вечери заредом све понови на истој адреси. Кад је запретио старијем колеги новинару да му не дира жену, овај је одговорио: Дођи по њену сиву јакну што је остала на мом кревету!

*

Из тебе и даље избија људска милина, савршена вибрација бића које плени честитошћу интимне ватре. Мало ко би рекао да си подупрта напаћеним годинама детињства када ниси имала ни храну, ни одећу, ни велику родитељску бригу. То те је прекалило и дало таленат да препознаш доброг човека у својој близини. За мене си рекла да имам "лепе оке", да ти мој поглед годи и да се по њему види да сам анђео. Био је то комплимент жене упућен мушкарцу, комплимент који је имао задатак да утиче на убрзање симпатија што су сунуле као бујица низ падину.

Да не заборавим да ти наставим причу о Радошу и Макивији. Елем, њу сам видео како излази из стана свог бившег момка. Она и Радош нису имали ни кучета ни мачета, нити су икад добили наследнике. Макивија је неколико пута остајала трудном, а Радош је увек наређивао да укине плод. Абортуса колико хоћеш, преко десет. Није волео децу, као што није желео да има ни фрижидер у кући па је парадајз, на пример, држао на отвореном прозору. Ту му, вели, пирка промаја, ту му је најбоље, а не да се мрзне у леду. Радошева сексуална саможивост није водила рачуна о убијеној деци у Макивијиној утроби, о душама које нису дошле на овај свет. Није знао да су те невине анђеоске душе заступници својих родитеља пред Богом на другом свету.

Отрчао сам до "Шахбазе", нашао Радоша како испуњава листић спортске прогнозе и, без великог оклевања, скоро па задихан, рекао му где сам видео Макивију. Он ме само погледао и почео да одсутно црта некакве квадратиће који су се умножавали изнад крупног наслова у новинама. Мислио сам да ми је то пријатељска обавеза, то да му кажем истину о Макивији, дуг за све наше младићко војевање са цурама. Притом сам га посаветовао да њој ништа не говори, да се стрпи и буде дипломата, да је прати наредних дана од пола десет до десет. Он је бледео и ништа додавао, ни да ће ово ни оно. Растали смо се чудно, као полузнанци, сивих гласова и тромих корака. Разумео сам да му није лако, али нисам ни слутио како ће да поступи. И даље сам сматрао да сам учинио добро дело.

Сутрадан у пола седам ујутро зазвонио ми је телефон. Непознат мушки глас је претећи узвикнуо да ће ме исећи на комаде и убацити у канту за смеће. Знао сам одмах да је то Макивијин љубавник па сам му, појачаног гласа, узвратио псовком и рекао да то што је наменио мени, Радош ће учинити њему. Залупио сам слушалицу, више није звао. Схватио сам да је Макивија, чим

јој је Радош пренео моју причу, нашла начин да каже бившем момку шта се догодило. Отишао сам на њено радно место у Дом здравља, сачекао на ред пред шалтером, и готово шапатом јој рекао ко ме је звао телефоном. Она је мирно окретала главу лево-десно, превртала неки тефтер, правила се лудом и тобож ништа није разумела.

Немоћан да ишта докажем за шалтером где чека туце људи, отишао сам у посластичарницу где је већ, наднесен над ребусом у дневним новинама, седео Радош, пецарош женских душа. Без поздрава сам га питао зашто је све рекао Макивији кад смо се договорили да ће је пратити и уловити на делу. И он се правио да ништа не зна: наставио је да шара по укрштеници. Видевши о чему се ради, отишао сам без речи низ булевар, у тмуло осећање да сам погрешио што сам уопште и помислио да кажем да га жена вара. То се никад не говори, и никоме, али – хајде знај док не лупиш главом у зид. Ту владају ирационални закони подсвести и љубо море, све се изображава у непојамним правцима себичности.

Шта је та земаљска љубав, чиме веже мушкарца и жену? Где се замеће луди беочуг зависности? Може ли брак да постоји ако обоје варају? Ако су код куће лицемерно уљудни и срдачни? Кооперативни, што би рекао мој комшија политичар. Макивија је, то се види голим оком, у ствари, намамљена у вртлог преваре. Знала је шта Радош ради у "Шахбази". Узвратила је истом мером. Тако бива кад мушкарац подразумева жену и мисли да поред ње може да има друге. Она, у ствари, и не вара свога мужа, она се враћа старој љубави, просто крпи остатке неоствареног сна.

Макивија је наставила да се виђа са својим првим момком, а Радош да се удвара случајним јадницама. То ће трајати до тренутка док их нека ирационална ситуација не одува с паучином неверства. Остаће зајед-

но, јер их веже брачна техника стварности, инерцијом стечено искуство заједничке свакодневице. Враћају се с посла у празан дом, не затичу једно друго, никад да по-годе тренутак да се заједно врате кући. Он је навикао да му женица кува и пере, а она да он спречава кварове у кући. Навикли су на заједнички воњ у тоалету док пуштају воду, на мирис после купања или зној у пицами. О деци засад овде нећу ни реч, осветљавам голи однос два опустошена бића што не знају како би једно без другога.

Макивија је, у ствари, самохрана мајка. Има мужа који јој је, ето, и – син. Могао би јој бити и брат. И отац. А она њему и мати и сестра. Не знам да ли он њу осећа као кћер, не мирише на такву могућност. Но, све више у њима бриди мрежа родбинске везаности. Отуда, беже од инцестозне слике у подсвети, склањају се од таквог чина: толико је у њима остало моралног елемента бића. Више не могу да спавају као мушкарац и жена. Психолог сам, морам и то да приметим. И, ето, траже друге оправдавајући то напред реченим. То их делимично ослобађа кривице, али никад до краја, наравно, већ само у некој могућој психоаналитичкој претпоставци. Нека им драги Бог помогне, и мени с њима.

*

Сећаш ли се прославе мога рођендана. Никад ни сам помпезно обележавао тај дан, последњих година никако. Зрео човек, па ми то дође као облик нарцисоидности. Договорили смо се да код мене у стану ипак прославимо рођендан. За ту прилику купио сам нову стону лампу, бордо боје, са танким најлонским, укосо постављеним, провидним безбојним каишевима вешто омотаним око оклопа. Ти си ми донела теглу меда рекавши да је комшиница набавила качицу саћа са села од рођа-

ка са којима сама, без заштите од пчелињег уједа, врца овај божански слад.

Пре доласка, тога јутра си се телефонски обрушила на мене. Наводно, нека старија госпођа, муштерија која код тебе шије хаљину за свечаност четрдесетогодишњице матуре, рекла да ме видела у граду на прослави Нове године са младом девојком дуге црне косе. Рекао сам да то није тачно, уосталом и да јесте, како можеш као удата жена да осипаш дрвље и камење на мене који сам слободан. То ти стално подвлачим. Ти, наравно, ниси могла са мном да чекаш Нову годину, јер си морала да будеш са широм породицом – да ринташ. И сад, ето, приговараш, верујеш тамо некој баби.

Тачно је да сам навратио у хотел у центру града где је било неко друштво, и моје, и није моје. Било је ту разних генерација, две старе пријатељице и један колега, па још једна лепушката, а нервозна, млађа другарица коју сам запослио у музеју, те њена пајташица дуге косе на таласе, која је лудо играла у тој ноћи уз прејаку музику не баш изузетног ансамбла. Играли су сви – зачикавали једни друге коленима и задњицама, грудима и раменима, уносили се у лице, трљали носеве, а кад би музика стала, враћали се за своје столове отпухујући колутове замора и заборављајући с ким су уопште играли.

Посматрао сам играче и сетио се Дучићевог есеја о плесу. Ех, Дука и жене, да ти не причам о томе, знао је тај одакле вреба смрт. Сетио сам се и једног црно-белог филмског снимка на којем Индијанци у племенском ритуалу плешу. Снимак сачинио Растко Петровић са својих путовања по Латинској Америци двадесетих година прошлог века. Тај Растков снимак није имао звук. Само визуелни доживљај: стопала у трансу, у брзој игри табана и доњих зглобова ногу, у невероватној електрици покрета којима је, опет велим, недостајао звук, али мој доживљај, ипак, беше потпун.

А овде, на некаквом дочеку Нове године, расап звука је померао никотински дим што је додатно коме-шао телеса у кривудаваим окретима. Седео сам и посматрао, нисам хтео да улећем међу пијане актере вештачког славља. За столом се више пушило него причало. Као непушач, нисам ту могао више да издржим, изашао сам напоље. У центру града хиљаде људи пратило је свирку славног рок-музичара и његовог ансамбла у чијем називу стоје речи сахрана и свадба. Тај музичар пред публику на трговима увек излази у белом оделу ма где наступао. И увек с чашом алкохола или нечега сличног при себи. Тако омамљених чула, гасио је какву-такву грижу савести: знао је да је његова музика суптилна превара. Оптужују га да је компилатор склон крађи и прекрађи туђих композиција, он то и не пориче.

Певач крештавог гласа, таламбаси, трубачи и весела маса. Волим да анализирам људе у безглавој музици, да тражим тачку где почиње, а где завршава плотско у игри, да пратим како се надгорњавају ерос и танатос. Дрмусање кукова једне плавуше подигнутих руку поред бине накрцане звучницима и рефлекторима, сливало се у зглобове њених zgodних ногу, све до стопала што су се подизала на прсте па спуштала на пете у цупкању у круг, у круг. Личила је на индијске плесачице којима је пета главни ослонац у игри.

Ето, важно је да знаш да нисам био у друштву никакве "вољене жене", јер да јесам, сигурно не бих остао под ведрим небом те вечери. Ваљда бих с таквом какву описујеш чекао Нову годину у стану или на неком много интимнијем месту. Буди при себи, не компликуј ствари, спусти лопту на земљу, знаш да нон-стоп мислим на тебе, узвикивао сам повишеним тоном сад већ спреман да се посвађам. Поверовала си у моју исповест, онако како и јесте било, мало запетљано, али заиста тако, и све је кренуло набоље. Одмах смо упали

у чаролију коју могу само два ванредно блиска бића да постигну у чулној икебани додира.

Жажелела си да поједеш јабуку из корпе на столу коју си ми, уз још једну мању, поклонила. Желела си да огулиш црвенику-јабуку. Донео сам крзав нож, откинутог врха, милиметар-два. Једном сам био покушао да отворим повелику конзерву ђувеча и, док сам забадао врх ножа и окретао лево-десно, врх се одломио. Рекао сам ти да на рођендану није добро руковати ножем, да би требало све оштре ствари изнети из куће: игле, маказе, виљушке, ножеве и остало са шиљцима. Сутрадан, кад славље прође, поново их треба унети у кућу. Такве ствари призивају демонску енергију и изазивају сукобе у породици или међу најближима као што смо ти и ја, оне шире негативне таласе, подстичу на зло.

Чувши то, и видевши такав нож, питала си ме да ли желим да ми донесеш од своје куће нове ножеве, имаш их више. Не, ножеви се не поклањају, био сам одлучан. Гулила си јабуку тако да је љуска прелазила у дугу спиралу. Сликарка си ти, имаш осећај за линију, тачно знаш куд се води оштрица ножа по кори јабуке. Слатко си хрскала јабуку, залогаји су ме мамили на пољупце мада сам знао да не ваља спајати усне преко залогаја. Сујеверје, па шта, има и практичних разлога да се баш тад не љубимо у уста. Преузимао сам из твојих сочних уста исецкане залогаје и омађијан гутао.

Гледали смо старе снимке са неке од многих неуредно сложених касета и лагано се дирали. Твоја рука попут кртице тражила је месташце где најслађе рује. А онда је зазвонио фиксни телефон. Рекла си да се јавим, оклевао сам, нисам сматрао да је нешто важно. И ко ме уопште зове сад? Нећу да дигнем слушалицу, жао ми да прекинем опијајућу сеансу додира. Телефон је на час утихнуо, а затим опет зазвонио, укључила се "телефонска секретарица". Неки женски глас је запевао староградску песму, једну из репертоара који волим.

Већ с почетка наше везе, видео сам да си згрчене душе и да ретко певаш. О, како си мало отварала срце за песму! А кад бих те намамио, пратила си ме стидљиво, не пуштајући глас до краја, онако из прикрајка, али са невероватним смислом. Чак си ме и пар пута, нећу рећи заскочила, већ скоро предухитрила, тачније, пре него ћу ти најавити обличак мелодије, поклопила ме својим решењем које је било музички задивљујуће. Имала си у грлу сопранску мустру лепоте.

Међутим, те вечери непознат женски глас је отпевао строфу старе песме "Беле руже". Ко би то могао бити? Ти си одмах, у гневу, не чекајући да кажем, престала да ме дираш, заћутала, ухватила се за чело и косу, савила до земље и повикала да си таман поверовала у све моје речи, а онда, ево, шта је ово? Невероватан млаз љубоморе линую је из тебе, као лавица си зарезала и показала канџе и срџбу. Ниси хтела да чујеш моје објашњење.

И сам сам био изненађен. Куд баш сад да ми неки женски глас запева у кући? Да ми честита рођендан, шта ли? У први мах сам помислио да је то била моја сестра па сам то гласно и рекао, јер никад ми нико није оставио певану поруку. Онда сам помислио да је то једна пријатељица којој сам помогао да излечи фобију од лифтова, али не, није била она. Сâм сам гласно одговарао на своје двојбе, а то те је још више разјаривало. Био сам затечен жестином твоје реакције.

Скочила си, зграбила ташницу и рекла да хоћеш кући, да зовем такси, готово је, никад више нећеш доћи у мој стан. Нисам то могао дозволити, тек је десет сати, планирала си да останеш још два који су за наш облик везе читава вечност. Галамила си и плакала, хистерисала да хоћеш напоље, да ћеш ићи пешке кући, да сам лажов са више лица, где ће ми душа. То те зове и пева у телефонску слушалицу она с којом си чекао Нову годину, викала си и комбиновала у својој преврућој глави.

Није истина, упорно сам тврдио, ако ме волиш, мораш прећи преко тога, чак и да постоји друга жена, морала би без трунке оклевања да разумеш, да станеш уз мене, као ја уз тебе ономад, сети се како сам ја прешао преко оне лупе на вратима кад је твој урнебесни љубавник хрупно.

22

Далеким трачком присећања, дохватио сам лик извесне Мирчелке са румунске границе, из малог места где је радила као библиотекарка. Волела је да пева "Беле руже". Сусрео сам је на Сајму књига. Она и сестра, професорице књижевности, пришле су ми у гунгули док сам у руци држао управо објављену и своју дотад једину књигу "Трауме адолесценције". Била је промоција, типична сајамска, ту се реч и не бенда, све је у врвезу масе и звукова. Рекле су да желе књигу с мојим потписом. Разменили смо телефоне: оне ће да промовишу књигу у тамошњој библиотеци.

Та Мирчелка упорно ме је данима звала да се видимо, наводно, да разговарамо о најављеној промоцији. Нисмо се срели, али сам прихватио термин промоције. Отпутовао сам размишљајући да ли сам добро учинио што сам олако прихватио позив. Нешто ме је вукло, ако ништа, а оно оданост професији и потреба да другима приближим своја открића. Мирчелка је водила промоцију, а публика – сељаци, понеки ђак, две-три снаше и њена сестра; пажљиво су упијали све што сам говорио. Изнад њихових глава, на неокреченом зиду, висио је жућкасти портрет Лењина, нисам скидао ока с његовог лика, питајући се како га нико није склонио из те просторије. Хајде да је Броз па да и разумем.

Мирчелка и њена сестра одвеле су ме на вечеру у леп равничарски ресторан где свирају старолики тамбураши. Убрзо, пред иначе лепшом сестром, уз звон ча-

пица обојеног алкохола, давала ми је до знања да хоће да се уда. Питао сам за кога, а она – да ли бих могао да јој нађем некакав посао у мом граду. Била је директна и непријатна, узмицао сам на столици, није ми се то свиђало.

Недељама ми је телефонирала. Носила је трауме из везе са неким типом у свом месту. У међувремену престала је да ради у библиотеци где је управо он постао директор. Оженио је њену најбољу пријатељицу, сад нико ни с ким не говори. За једну ноћ Мирчелки су поседели густе праменови црне косе. У мени је видела наду за запослење, и више од тога. Хоће цура са мном и – готово. А ја – ни на крај памети. Мирчелка ми је нападно доносила неке списе свога стрица, бавио се човек историјом малог места, изучавао ветрењаче и швапске пиваре. Писала је Мирчелка и просечне песме, онако како матуранти замишљају песнички језик, све у бунцању узвишених израза, са пуно клонпавих метафора типа "илузија мојих надања". Понеки стих се закопрцао као вредност, али ту није било помоћи.

*

Кад си чула ову причу мало си се умирила, али и даље тражила да одеш кући, ниси хтела да сачекаш поноћ и честиташ ми прву секунду рођендана. Казаљке су се поклопиле, а ти си и даље била љута. Након пола сата ћутања, обрадовала си се кад сам позвао такси. И даље заљубљена, скривајући то љутњом која се претворила у заинаћени лепрш уснених латица при пољупцу, отишла си кући. Био је то један од оних пољубаца који говоре да кад човек воли, прашта. Да, велике љубави праштају и заборављају, рекао је наш једини Нобеловац.

За себе могу да кажем да сам и шоња, поред осталог. Жене некад воле шоње. Но, једна је у мени

препознала управо супротно: витеза и пастува, одједном. Ужагрено смо се гледали и осетили да се од силане допадања помера завеса на прозору. Чинило ми се да се и кристално-китњасте лустер клати. То је знак да наспрам моје душе пулсира биће које органски покреће љубавни флуид и припада ми.

Потпуна допадљивост, без премца и плана, спаја ауре у првих десетак секунди сусрета када се невидљивим длацицама њушкају два бића и потресају у своје темељу. Тако се зачиње вртоглава веза. О томе, као и о флуиду при склапању великих послова, о психолошком процесу испод обрва над зеницама у ширењу, написане су студије у светским институтима. Стари Јевреји кад би трговали, гледали су саговорника у врх носа и тако погађали цену. То искуство сам користио у овој прилици, гледао сам те у врх носа, зрикаво и заљубљано, док су нам се усне приближавале. Учинио ми се да си ме упитала зашто те не бих оженио ако би остала са мном заувек.

23

Другар из војске, Ведад, дошао је код мене у изнајмљену студентску собицу на кеју да се похвали да има нову девојку. С њим је била зеленкастих очију Јелчица, по занимању – између медицинске сестре и лекарке. Радиле је у болници, углавном у ноћним сменама. Села је поред њега на кауч супротно трошној фотељи у којој сам се био угнездио као нека врста домаћина. Ведад је Јелчицу, то се одмах дало приметити, већ увећано подразумевао. Дошли су из његовог изнајмљеног станчића где је она прошла врло смешну љубавну обраду методом брзог пипања у стилу бумбаревих налета. Никад се није питао да ли је девојка задовољена и да ли јој та брзина одговара. Ако би се запраћали под прашњавим ћебетом, и он се испразнио, сматрао је да је и

она тиме почашћена интимним врхунцем. Одрастао је у крају где жене носе повез преко лица.

Јелчица и ја смо се одмах знатижељно погледали. Она се крајичком усне осмехивала, давала ми до знања да јој се допадам. То је оно смејуљење које преобличава женско лице у ново и даје му израз учараног. Тако постаје одсутно, неспособно да прати шта се око догађа. Ту више није постојао ни Ведад, ни соба, ни дан у прозору. Надвремена димензија се спустила на нас двоје. Ведад је причао нешто, тобож супериорно, али ми нисмо чули више ни једну једину реч. Није било ни чашћења чајем. Отишли су брзо, као да и нису навраћали. Врага нису – и те како су навратили. Она се осврнула низ степенице и дала до знања да ће сама навратити.

И тако је било, убрзо смо се Јелчица и ја видели. Рекла је да хоће са мном, Ведада је заборавила и – оставила. Њему није било посебно тешко, није му се ни допадала попут неких других паћеница којима је прилазио као милостиња просјаку. Мислим да јој није могао ништа у кревету, о томе сам већ нешто и рекао. Жене не остављају тако лако доброг љубавника.

Кад Јелчица води љубав, рукама не додирује мушкарца, нити га голог гледа. Зажмури и чека. Умилно се преда, стиша као маче и простре у дивоти и обиљу жене. Као тек опало лишће у рану јесен, лишће које још мирише летом. Као да је лепа умрла, и никад се неће вратити у живот, тако је изгледала и чекала. Али, чим бих је такнуо, зазујале су њене чулне нити, могло се чути све убрзаније дисање које је постајало страшно уживање незауздане ждребице у халапљивим трзајима. Њискање и рзање, из секунде у секунду, као и целина чина, претворило се у две њене речи: Ушло је!

Некакав ослобођени крклајући звук ужитка добијао је толико велике размере да би она наједанпут склопила и руке и ноге око мене, сад се може рећи, ме-

не – немоћне жртве, и ломила коске и ребарца. После тог искуства које је било, морам признати, дотад никад доживљено, научио сам у наредним спајањима да будем прибран и помно пратим и сачекујем њене изненадне покрете. У виру страсти морао сам бити лишен сваке нирване и губљења, јер је претила опасност да будем задављен. Има у животињском царству зверчица које на убиству партнера у оргазму заснивају парење и опстанак врсте.

Како се успињала кривуља чулне амплитуде, ја сам, прибран колико-толико, морао у једном тренутку да јој ставим руку на уста и стишам урлање са прирепцима прашумских крикова. Није могла да контролише вулканску звучну лавину. То громолико викање чуло се иза зидова, уверен сам и до улазних врата зграде, па и кроз прозор на улици, без обзира на којем спрату били. Такво разорно викање никад нисам чуо нити срео у свом животу. Ишло је из њене дијафрагме, плућа и крајника кроз виличне чељусти преко палацајућег језика и зуба у шкргуту до разваљених усана и носа што се ширио као дечје гаћице на ветру. Израњало је нешто у звучној сили тела као сплетови исуканих пламенова у легендама где змајеви спаљују куле и градове.

Кад се све оконча, и тела замру у милини свршетка, она почне јецати: Јаој, мили мој, то је мени толико лепо, ја ћу умрети од свега тога, умрећу ако не буде поново, да ли ће бити још, молим те, кад ћеш опет доћи, немој отићи, ево, хајде, шта ћеш да једеш, испећи ћу јаја, имам и туршију, које ћеш вино, ракију, пиво, све имам, шта желиш, сок од вишања, мед, можеш ли, јој, ја ћу стварно да умрем, мени је то прелепо, ја летим и роним, знаш, и једно и друго, не знам шта ми је, не знам зашто сам таква, молим те немој да ме оставиш и заборавиш, хоћу опет, јооој, умрећу, јој, јој!

Умрећу ноћас од лепоте, сетих се Ујевића. Она на то ништа, какви стихови, не чује, наставља у свом

стилу, са искиданим кратким реченицама и зазивима пуним очајничке молбе у зајапуреном, као ајвар запаљеном лицу. Виђали смо се скоро пола године, увек са њеним крешендом који се убрзавао и јачао из сусрета у сусрет. Све ме је то исцрпело и уплашило, нагнало да нестанем из њеног живота.

*

Жалиш се на све чешће болове у стомаку. Остала си без новца, овај твој – ни динара, нема посла. Циганска дечица сачекују на семафорима и пиркају аута из кантица блатњаве воде. Притисла и неимаштина. А мораш на ултразвук код лекара да провериш о чему се ради, болови не престају, крвариш дуже него икад. Кажем, даћу ти, без проблема, колико ти је потребно новца, није то ни тако много; али ти нећеш и нећеш. Не долази у обзир, кажеш као у врућици, немаш ни ти, велиш ми, мораш родитељима, мораш сестри и млађем брату, има коме ти помажеш.

Откуд сад границе? Има ли ишта лепше од моје искрене жеље да ти помогнем? Та црта твоје нарави ме плаши, та сапетост и сведеност само на себе, на своју муку и немоћ. Има ли то можда везе са претераном шминком на твом лицу? Цркла би, а не би узела туђу помоћ па ма она била и од мене. Одатле долази, ваљда, и та твоја тврдоћа да се не желиш развести.

Некако сам те, ипак, умолио да не правиш проблем. Ако немаш новац, даћу ти и – тачка. Или ћу се наљутити и престати да се интересујем за твоје здравље. Продаћеш и неку слику, биће пара. Сва у брижној петљи лица, прихватила си, али под условом да ми вратиш паре у ратама. Ма у каквим ратама, па то је свега педесет евра? Поклањам ти и – готово. Не, ја ћу ти то, наглашаваш напетих жила, вратити за пар недеља. Прихватим тобож, а кујем план да, кад ми будеш враћала,

нипошто не узмем новац, већ да се претворим у шаљивог пајаци и заклатим тело с каквом песмицом да те волим све док се не насмејеш и не заплачеш истовремено.

Знам да ће твоји материјални проблеми потрајати дуже, јер онај твој – жвалава громада – не уме ништа друго да ради. Не слуша и не прихвата твоје предлоге за препород породице. Ти имаш одличне идеје – да изнајмите горњи спрат подстанарима, да покренете малу производњу печурки; то ти је понудила пријатељица чији успешни муж шири посао. Неће ни да чује за то горди деспот. Дакле, неће бити добро ни у блиској будућности. Помоћи ћу ти већ на неки начин. Богати смо онолико колико дарујемо друге, видим ти у очима. Само да ти мени будеш здрава и весела, биће и пара и дара, анђеле мој!

24

Боравио сам у Неуму, породично, с мајком и сестром у одмаралишту једне завичајне фирме. Лето, разбигра, здрава доколица, иако из медија избија нервоза пред рат. Упознах доктора књижевности, а да пре тога никад нисам чуо за његове књиге. Семберац, жена му покорна Херцеговка. Он, надурен петлић: у црвеним гаћицама с плаже долази као да се цео свет око њега врти. Жена му приноси на тераси храну као бегу, а Семберац ужива, не у вечери и у томе шта ће јести, већ што сви виде како га жена служи. Нема те образбе која ће укинути генетску шифру; бацио се човек на некакво своје курлебало, неко чукундедовско колено, ту нема поправке у нарави.

Тај надувенко је приметио како ми је пришла непозната девојка одвојивши се од космате другарице. Са мном су биле мајка и сестра, густирили смо предвечерњу шетњу поред мирног мора. Приупитала ме је за име, да ли сам тај и тај, ја потврдио, а она додала да прати

моју струку и да зна за доприносе које сам постигао у третману психогених појава. Замолила ме је да јој омогућим сусрет за петнаестак дана кад се врати у мали град, сат времена удаљен од мога. Прихватио сам, и она је наставила шетњу са својом дружицом окрећући се да ме још који пут види до раскрснице. И ту се још једном вратила корак-два, махнула и насмејала. Приметио сам да с терасе доктор књижевности и даље све посматра. Као да је жалио што се њему то није догодило.

И збиља, пронашла ме та девојка по повратку с мора. Прво ме је чачкала пар пута телефоном, а онда смо се нашли у граду. Још сам памтио њен науљен црни поглед, то ми није дало мира. Као да је преко ока био превучен слој масноће за коју су се лепили капци и трепавице. Нема те мушице која би се искобељала из таквог очног уља. Слика с мора у оном брзом сусрету оставила је на мене упечатљив утисак, као да је та незнанака имала сасвим конкретан циљ. Није ми се допала, брзо је говорила, неки ментални вишак цурио је из њеног бића, онај вишак који говори да јој нису све козе на броју. Ту никад нисам грешио. И збиља, показало се да се заљубљује у типове мушкараца као што сам ја. Још ако је начукнула понешто из медија. Воли плавооке типове бујне косе, полувисоке, са лењим покретима, јачих ногу, више озбиљне него насмејане. Свиђа јој се и моја одећа иако је то она врста цинса коју иначе ретко облачим кад излазим у град. Како ће реаговати кад обучем класично одело светле боје, на пример, са бордо машном?

Изненада, Науљена је преселила у мој град. Запослила се у великој гимназији као професор математике. Звала ме телефоном уплахилено и наглашавала да је због мене напустила родни град. Па зашто, ја од вас то нисам тражио, правдао сам се као дечак. Она је рекла да то нема везе, да је она у мени видела судбинског човека и да ће ми угађати у свему. Помињала је неке слат-

кише па ретке салате, а онда и босанске ракије и француска вина. Кад сам видео да је враг однео шалу, симулирао сам с ову страну телефонске жице испрекидани разговор с непостојећом вереницом само да би Науљена чула да има неко са мном у стану. Верен сам, узвикнуо сам и чуо наглу тишину с друге стране. Никакво питање, никакав коментар, само тајац. Да, чуо сам тишину која је зујала, а жичица давала пуцкетаве сигнале њеног очаја; тако сам тумачио ситно крчање у искричавим прекидима, као да је њена, у наглom болу, сама душа заццукала. Као да је зацвилела, а онда грцајући изридала своју несрећу. Спустила је слушалицу и нестала. Међутим, убрзо ми је стигло писмо са нацртаним координатним системом: $x-y-z$. Шкрабавим рукописом исписала је изнад: Прихватам да будем и трећа!

*

На путу је била и твоја друга изложба слика. За неколико месеци си направила двадесетак одличних акварела. Опет у Центру за културу уз пуно радозналост света, о сликама говорио мој пријатељ с академије уметности, велики зналац и откривалац талената, поштен човек пун добрих намера. Веровао је да за сваког има места, да је поље уметности башта у којој је добро дошао сваки нови цветак и да сликање није тратина за мрзовољне мунгосе. На акварелима – мотиви твог унутарњег света, али и минијатуре из природе у променама годишњих доба. Нико није знао да примеса надреалног потиче из кћеркиних визија. Мешала си и њене и своје, срећан амалгам искустава.

Оно што је било апстрактно, постајало је живоотно, видело се да говориш из истинске потребе, да не лажеш, да нудиш истину о себи и свету, да је све то универзално и с пуно поетске супстанце, са много лирских струна у доживљају дела. Као да си писала песме за ги-

тару, тако су светлוצале твоје слике, у римованим потезима киста, људима су се јежиле длачице на рукама. Згледали су се у одушевљењу, климали главама.

Један брачни пар је пућио усне, комуницирали су на тај начин, допадао им се твој стил. Посебно су пригледали, застали и дуго се задржали пред сликом на којој држиш огледало са изразом лица које показује тугу и радост у исти мах. То је она слика иза које стоји прича о еротској празнини с мужем, о вртлозима који су те ломили и држали на кућном прагу, о твом унутарњем расцепу где једна половина зна све, окривљује себе, тражи излаз и хоће напоље, а друга вуче назад – у мрак и тугу.

25

Прошло је пет година, био сам потпуно заборавио Науљену. На симпозијуму у Будви имао сам предавање о алкохоличарима у породици. Био је то међународни скуп са преводиоцима који су сваку реч претварали у језике гостију из света. И уместо да причам све време на ту тему, ја сам напрасно почео да говорим о врстама комплекса. Набројао сам већ четврти или пети од укупно тридесет шест мени познатих, када сам неким изненадним праском свести схватио да ме је нешто ван моје воље пренело у паралелну причу на коју су се почели згледати и чудити преводиоци и учесници симпозијума. И док сам трабуњао о комплексима ка мени је као ласерски зрак стигао поглед – Науљена?! Седела је у малобројној публици са стране, уза зид са плакатима нашег симпозијума. Уз њу је била нека млађа жена са јарко исцртаним круговима на обрашчићима и упадљивим зеленим елипсама око очију. Црвени кругови и зелене елипсе на лицу непознате девојке су ме заталасали и – отрезнили: нагло сам се вратио на примарну тему о алкохоличарима. Но, то је био тек трен, даље нисам мо-

гао, грло ми се сасушило, загрцнуо сам се, попио гутљај воде из чаше поред микрофона и тетурајући напустио скуп.

Ударио ме талас ових двеју женских особа од којих ме једна пратила све ове године. Сустигла ме је и, хвалећи се, представила пријатељицу која се бави парapsихологијом. Жалио сам се на голицање у грлу, слагао да ме чекају сестра и негдања вереница. Једва сам их се ослободио и шмугнуо низ калдрмисану улицу међу непознате људе.

*

Унела си се у моју исповест као дете кад прати једрилицу после кише. Ох, тело проклето, докле ћеш јашити невину душу? Тело у свету и не слуги душу у астралу, не може да дотакне оно што ћемо бити кад нас не буде. Колико живота морамо проћи да бисмо се напoкон родили чисти, питаш ме и не очекујеш одговор. Где си то прочитала? Или је овај живот на Земљи збиља једини? Овде су и рај и пакао, драга моја. А шта је ова наша заљубљеност? Греси ће нас појести, ништа од нас неће остати.

26

Моје комшије годинама нису разговарале, посвађао их заједнички телефонски број, измирили су се у дане бомбардовања. Кћерка галамције са шестог спрата почела да се забавља са сином мог колеге са трећег иако су јој родитељи бранили да почне везу са тим наркоманом. У подруму су се нашли и они што ником не кажу добар дан, и они што чине увек тесан кворум кућног савета. Продобрио се комшилук, свако би сваког да припази и помази. Доброта хрупила на сва звона, оно најљудскије, најскривеније изашло испод коже на повр-

шину, у дечји племените зенице. Притешњено, људско биће се променило, подсвесно чупа из својих дубина најхуманији зрачак.

У дане кад су се људи зближавали, Габанка и ја се расточили. Растурили двогодишњу везу пуну замамне демонијаде. Сви се припајају и дрхте у скутима у страху од бомби, а ми отишли у парампарчад. Месецима пре бомбардовања, зајашило нас је некакво црно призивање и потреба да смо скупа. На пример, кад бисмо се раздвојили на пар сати, рецимо, она отишла с другарицом на кафу или се ја задржао дуже с пацијентима, стуштила би се у нас напрасна потреба за проверавањем где се ко налази тога трена, зашто се не јавља и томе слично. Пуно тих малих, а опасних зачкољица, али понад свега – страсна везаност два бића што су се као рониоци нашли под водом на неко ограничено време, а морају да претраже олупину брода потонулу пре триста година.

Габанку сам упознао на инсистирање заједничке пријатељице с телевизије. Неколико пута ми је препоручила да се сусретнем са једном занимљивом младом девојком која је тек почела, као сарадница-сваштарка, да ради на телевизији. Посве је необична, инсистирала је пријатељица, просто речено, чудесна. Одбијао сам да дам интервју сматрајући да су јој потребна извесна предзнања да би направила разговор са мном о пацијентима, њиховим проблемима и, уопште, о психосоматским поремећајима код људи. Али, заједничка пријатељица, иначе уредница документарног програма, и даље је инсистирала, чак, четири пута тражила од мене да дам интервју тој младој новинарки. Прочитала ти је нову књигу, рекла је након свега, и тако ме притерала уза зид. Немајући куд, прихватио сам.

На вратима ординације појавила се зврк-жена, девојка округластих очију измешаних боја, као кад се кликер заврти на путу ка рупици па потре све визуелне

разлике у себи. Лепе кожне сандале украшавале су њене још лепше ноге, а свиленакаста хаљина била скоро па провидна тог летњег преподнева. Кроз магличасту завесу хаљетка назирала се ретка лепота младе жене. Истог тренутка сам разумео да ћемо се као чичак закачити једно за друго. Поготово кад смо почели разговор. Њен птичји глас као да је сипао пелуд на моје забезекнуто лице, омађијала ме је тонским распонима самогласника. У тренутку, онако из подсвести, нашврљао сам неку реч на папирићу испред себе на столу, ваљда заробљен присуством несвакидашње жене. Она је узела тај папир и истог трена дописала реч која се римује са мојом. Вратила ми, а ја написао читаву реченицу, она опет узела и додала своју са римованим завршетком и тако неколико пута. То нас је повезало нитима које више није било могуће покидати. Римовали смо као луди. Као да смо се нашли у пауковој мрежи, заробљени и немоћни пред чудесним римама осећања, а јаки у доживљају да смо наишли на своју другу половину. Сетих се стиха: "Лове, а уловљени". Шта ли ће нам он донети?

Приповест о Габанки заслужује посебну пажњу, роман, чак, али у овој усменој исповести – тек назнаке тог чаробног бродолома. Урадили смо солидан интервју који је неколико пута репризиран. Била је пуна себе, горда, промућурна, али недовољно покривена знањем за ту количину амбиција. Мислила је да од ње почиње свет и да сви морају да јој се клањају.

Микрофон у њеним рукама био је истовремено и буздован за њене саговорнике. Више је она причала него што би давала прилику госту емисије. Припомагао сам јој од самог почетка, упућивао на стазе које мора узети у обзир да би, стигавши до раскршћа, знала на коју ће страну. Узвраћала је бистрим закључцима, лаким окретима и осебујним сналажењем у свим приликама где је било потребно предриблати проблем или госта емисије. Заволео сам је и почели смо везу, кренуло је

рајски, усковитлано, онако како сâм демон зна да наме-сти па се учини да је све бајка из снова, а не провалија без конца.

Напредовала је у послу, ја сам јој правио питања за госте емисије, она их вешто употребљавала, једноставно, била је телевизична, кликтава и безобразна. Виђали смо се сваки дан. Становала је с братом у изнајмљеном стану па јој је и одговарало да се често сели код мене, да преноћи, некад уђе и у другу ноћ, али свакодневно смо се морали сретати, нисмо могли једно без другог. Моје искуство јој је било драгоцено, интересно и провокативно: сусрети са разним људским судбинама, симпозијуми и објављивање текстова у научним часописима; све ју је то инспирирало и терало да и сама учи, да разговара са мном, да прелистава књиге и зборнике, стручне магацине и листове из разних области. Говорила је да ће ме престићи у знању, а у једном тренутку, након годину дана везе, узвикнула да је од мене све научила и да не верује да може више ишта ново чути.

Дао сам јој да прочита књигу о Пикасу једне наше старије новинарке, у којој је предочена судбина Доре Мар, сликареве љубавнице пореклом из наших крајева. Дора Марковић се до слепила заљубила у Пикаса који ју је у атељеу сексуално рабио, она циктала од слатког робовања, а онда га остављала да ради, онда када би јој рекао да оде. Међутим, славни Пабло је имао више љубавница распоређених у разним терминима током дана и седмице. Та дуго скривана истина, Дору је бацила у очај и трагичан крај. Она није знала да Пикасов демон нема мира, да се не задржава на једној жени, већ мора да се у недоглед укршта са другима.

Габанка је уронила у књигу и пожелела да направи интервју са ауторком. Саставио сам јој десетак питања, позната новинарка се одазвала и телевизијски интервју је урађен, монтиран и спремљен за емитова-

ње. Чекао сам их у индонежанском ресторану након посла обављеног у студију. Дошле су као старе пријатељице иако би новинарка могла да јој буде мајка. Искусна ауторка књиге похвалила је Габанку, помазила по коси и рекла да су јој питања фантастична. Габанка се осмехивала и тресла ногом испод стола, гледала ме као странца, јер јој преда мном баш и није годила опаска да су питања одлична. Јесу, па шта – видео сам на њеном лицу – твоја су питања, али ја сам их изговорила у емисији.

Није умела да воли чисто, преамбициозност јој је подлокавала сваки потез искренности. Чудна напетост би се надвила увек кад би Габанка емитовала вибрацију обилате самодовољности. Пуштао сам да се дува, да бубри у својој младалачкој сујети. То обично походи уметнике пред крај животног века, а њу, ето, лупило на самом почетку водитељске каријере. За столом пуним разних индонежанских ђаконија што су стизале у дисциплинованом реду, са паузама које познаје само култура Далеког истока, стара новинарка је напрасно предложила да напишем интервју са Габанком. На насловној страни телевизијског недељника где је она уредник, појавиће се и Габанкина фотографија.

Габанка се намах угиздала у веома приметне покрете на столици, са рукама што замењују место кашики и виљушки поред тањира пуног изрецкане пилетине са бареним луком и кикирикијем. Дрвеним штапићима није умела да се служи па је и њих, чим је чула предлог, узела у руке и превртала чекајући моју реакцију. Као да ми је претила да ће почети да једе са тим клипицама, а знао сам да, препотентна, не би поднела да јој комадић пилетине падне из неспретних раља дрвених штапића тик испред уста у тањир или поред – на сто, можда и на сукњу где је заборављала да стави салвету. То би и мене, из неких, може се наслутити каквих разлога, пого-

дило пред ауторком књиге о шпанском сликару "плаве фазе" па се нисам дао збунити.

Одлично, урадићу то, прихватио сам предлог, пун наелектрисане воље да и то учиним за Габанку. Тиме сам је дефинитивно спречио да почне да једе дрвеним штапићима. Из мене су избијали слапови угрожености чије појављивање до краја не може да објасни чак ни моја струка. По нечем је одиста био непоновљив однос између Габанке и мене. Променио сам се, пре свега, према самом себи: нисам био више онај што пре коначног одговора нечујно изброји до три па онда гласно каже шта има. Раније сам знао лако одбити туђи несувисли предлог или наговор на нешто што би водило у дебакл, знао сам дипломатски да избегнем ово или оно.

Хајде, рекла ми је угледна новинарка феминистичког кова, направи питања и часком напиши одговоре уместо ње, објавићу то у првом броју магазина. Одмах, нема чекања, хоћу сутра готов интервју, то теби неће бити проблем, настављала је старка да ме меље. Магма у мени кључа, и радујем се, и не радујем. Габанка је ћутала, а ја попут спикера рекао да ћу то урадити, зашто да не. Притиснуо сам свој стомак, као Наполеон на фронту у највећој болести, да обе не примете. Немој да будеш љубоморан на њену славу, запретила је новинарка насмешеним прстом.

И, наравно, сутрадан сам завршио обећано. Заљубљеност је била јача од мене, преузеле су ме силе ирационалног и ја сам корачао као месечар по крову високе зграде не знајући кад ћу се пробудити. Урадио сам и пар Габанкиних портрета, био сам, дакле, и фото-мајстор. За сат-два, колико ми је било потребно да директно укуцам питања и одговоре, склопио сам интервју и дао му наслов "Кључ стваралачке радости". Габанка је зграбила интервју, прочитала и рекла: Може!

У петак се појавила Габанкина фотографија на насловној страни, а на трећој – интервју са још две фо-

тографије: једна где држи руку на рамену популарног песника, и друга у башти музеја, поред старог бедемчића на извору, она сама – са танушним златним ланчићем са крстом на врату, са осмехом Мона Лизе, са много пунијим уснама од чувене даме Леонарда да Винчија. Но, то не беху силиконски надувана уста, већ природна са оним ретким лепим уснама које бриде целог живота сочне и спремне за широк осмех. То су и оне усне које, кад их Габанка у нервирању због успеха колегинице угризе, зарасту за једну ноћ. Исту моћ метаморфозе и зацељивања имала је и њена душа.

И, шта је било? Пукла вест на све стране: слика на насловници, интервју читан, хваљен, на телевизији директор одмах припремио папире да јој дâ стални посао. Али, не лези врашчићу, један глумац широких кукова, слоновског хода, удварач свим водитељкама са разних медија, позове је преко телефонске централе, пронађе у студију за монтаже и сладуњаво нахвали интервју. А њој је само то било потребно, само да је неко хвали, да увећачава до неба, да јој говори да је најпаметнија и најлепша. До овога првог је нарочито држала, јер је сањала да постане писац.

Сутрадан, онако узгред, као да јој тобож није важно, рекла ми је да ју је звао неки глумац и похвалио интервју. Нисам препознао могућу опасност. Интонирао је то довољно вешто, скоро незаинтересовано. Говорио сам јој више пута да направи књигу интервјуа са познатим личностима: да прекуца са видео-траке сва питања и одговоре, и ето јој збирке разговора са оствареним људима. Тобож није чула, а годину-две касније ће то заиста урадити не помињући моју маленкост ни у фусноти.

А глумац је био упоран и тражио да се виде. Она је прихватила и нашли су се у дан кад сам био у Врању, на Округлом столу психолога Балкана. Вече уочи бомбардовања Србије, седео сам са колегама из

струке у ресторану "Мезетлук". Наша меланхолична лица нису веровала да ће Запад ударити по Србији. Мало ко је веровао, многи су сматрали да нам силници само прете не би ли нас довели "к познанију права". Хука "Милосрдног ангела", крвава и аморална, оставила је стравичне трагове у психи наших људи. Деца су навукла подочњаке као старци. У сваког је ушла змија стреса и отровала га за цео живот. Редак је човек дебелих живаца, сви су спремни на зачикавање и обрачун, комшија комшију гледа попреко. Многи излаз виде у флерту, у отимању на брзину, у мутавим авантурама.

Један колега вајар пренео ми је да је видео Габанку са неким дрндавцем од два метра, трапавим сагрмом, вели, није ми ни за принети. Сутрадан је почело бомбардовање. Прва бомба пала баш на наш град. Габанка је то вече била код мене, још ништа нисам знао о њеном удварању. Журила је кући, врпољила се поред мене у одећи лежећи на кревету са прекривеним ћебетом без обруба. Као да бомбе нису падале, толико је била обузета нечим другим. Схватио сам доцније да је то због ишчекивања глумчевог телефонског позива у братовљевом стану. Шмугнула је у ноћ без уличног осветљења, све беше угашено због такозваног скривања циљева од "паментних бомби".

Габанка је с братом сутрадан отишла до родитеља у Банат, а онда тобож код тетке на салаш, тамо је још сигурније, рекла је скоро па одважно. Данима сам ишчекивао њен позив. Авиони све чешће избацују смртоносни терет на град са лепим мостовима чија колена крцкају и падају у Дунав. Звучни знаци за опасност личе на некакве урбане курјаке што слуте крај света. Експлозије – једна за другом, почели да падају и „теписи бомби“. Организам не може да поднесе тако жестоке ситуације и њихове амплитуде, пружа отпор неко време, а онда пуккета, начиње се и пара шавове здравља, растаче их и на најдебљим местима.

Габанка се јавила након седам дана, и потом још неколико пута у сличним интервалима, ретко. То ми је говорило да нешто увелико није у реду. Код бабе је па код тетке, каже, склонила се на сигурно, ту не падају бомбе, ускоро ће доћи. Све ми то личило на бледо објашњење пуно неке унутарње присиле. Ма не воли она мене, признајем. Али, то признати самоме себи у дане молоховских бомби и ратног ужаса, значило је насрнути на сопствено здравље.

*

Учим живот и даље – с тобом, пацијенте све мање слушах, и не чујем, њихови проблеми ме више и не дотичу. Све ми се чини, мораћу да им се обратим са својим проблемом. Можда ће неко имати решење за мене. А ти – љубоморна што ти причам о жени из дана бомбардовања. Могу ја и да престанем. Па ниси ли ти своју везу са комшијом почела управо за време бомбардовања? Видим ти на лицу флеке испод шминке, ништа не може скрити твоју повремену љубомору. У инат, питах зашто ја тебе не бих оженио ако би ти одлучила.

27

На Радио Москви после поноћи чуо сам из сићушног транзистора наслоњеног на већ огрубело уво да ће Северноатлантска алијанса на Србију бацити атомску бомбу, јер се војнички не предајемо већ више од два месеца. Да Запад буде поражен – то не долази у обзир. Листао сам енциклопедије и лексиконе, разне речнике и бедекере, тражио утеху у поновном учењу и обнављању свега и свачега. Андрић је рекао да је најбоље читати речнике, тешио сам се у голој самоћи. Чујем да Габанкине крајеве Баната не бомбардују, пала је само једна бомба крај малог моста на Тамишу.

И једне ноћи после бомбардовања престонице, Габанка ме назвала пред поноћ и рекла као пијана: Ја се удала! Смејурија, узвратио сам и насмејао се. Удала си се за оног глумца, пророчки сам извукао зацепљену истину из полузацепљеног рукавца свести и гласно поновио још једном. Не, нисам, слагала је. Утом је пукла телефонска веза. Негде у дубини бића, и одраније, имао сам слутњу да се она и ја више нећемо виђати. Ледени пиринач зноја на трен ми је преплавио кичму.

У ратне дане штампане су готово све новине, на лошијој хартији, али су излазиле, и то је био један од колико-толико нормалних токова живота. Радиле су и фабрике иако их је из дана у дан све више било у рушевинама. У истој оној телевизијској ревији где се, пре којег месеца, Габанка појавила на насловници, изашла је на средњим двома странама репортажа са Скадарлије, са венчања двеју "медијских звезда" – како су претенциозни и замућеног погледа новинари назвали тај пар и пир. Крупан наслов, "Срећа под бомбама", фотографије на којима Габанка и њен муж подигнутих руку играју "чочек". Препознах и њеног брата с плавом зашиљеном брадицом. У позадини – музичари, родбина и нека весела лица у сред ратног пакла.

Центрифугална сила ужаса привукла је на свој унутарњи обод све оне који нису могли да се одрже на осовини реалности. Прилепили су се као муљ, безлични и слаби, у убрзаној вртњи сурове свакодневице, мада у напору да буду спасени. Али, то је све толико нестварно, та Габанкина трансформација, да сам паковање те свадбе у мој живот схватио као неку врсту виртуелне стварности. Као после каквог филма са трагичним крајем, нисам дао сузама да подносе извештај о мом болу, стегнуо сам зубе и чекао њен нови позив. Можда се и није удала?

И, позвала ме је након седам-осам дана. Не знам шта ме је више докусуривало, то болно вашариште с

њом или хука бомби. Долазим сутра, рекла је брзо – као да лаже, хајде да се видимо у ресторану "Интрига". Ту смо раније одлазили на ручак, било је то једно од наших кулtnих места. А и ја сам тад становао близу тог ресторана, десно иза дрвореда у најлепшој улици на изласку из града где пуца видик на индустријску зону. Радовао сам се зебњи шта ли ћемо причати кад се видимо.

Ушла је у ресторан дебља десет килограма. Друга жена, ни трага од оне Габанке. Укосо насмејана, са искрицама у очима, као дете које је нешто погрешило. Ћутке села на столицу боје катрана, као на децу ношу да пишки. Заптивеног грла, изустила тек пола поздрава, заћутала па заплакала. И мене нападоше сузе које сам увек савладавао осим у молитвама. Као да ме нема, гледала је чудним сјајем из меснатог врата око којег је вишио неки нови ланчић, боље рећи, ланац са три амблема: крупан крст, срце као стиснута шака новорођенчета и некаква птичица која само што не зацвркуће. Пуна шака злата око врата. Извадила је марамицу и брисала сузе, а ја се смањивао од призора и сиктавог бола. Шта ти би, ако Бога знаш, изустиио сам некако. Ништа, рекла је и престала да плаче. На видно гломазнијој руци од оне коју сам додиривао, налазио се нови златни прстен, са куполом као пола трешње, а на врху – бисер светле боје. Нигде мог прстена који сам јој дао на почетку наше везе. Прстен је био скован из три танка круга златне спирале.

Хајдемо код мене у стан, прозборио сам, као да сам заборавио шта се у међувремену збило. И она се загрцнула и померила – скоро да би кренула, али се није ни мрднула пиљећи у мене мршаваг као никад досад. Ја у мањку, она у вишку килограма. Не могу, ја сам удата, он је ту, отишао је да купи нешто за пиће па ћемо код мог брата, рекла је и замучала. На неки чудноват начин, одједном је, освежена свешћу да се сусрет приближава своје крају, отворених зеница закључила: Шта је било

– било је. Убрзано, из секунде у секунду, то више ни смо били ми, постајали смо једно другом странци, личили смо на сенке које тону у мрак. Разменили смо још неколико бледих реченица, а онда се разишли без поздрава. Окренуо сам се за њом и видео голему задњицу непознате жене како замиче на раскршћу.

*

Жена си, о женама не размишљаш из мушког угла. Нама мушкарцима је дата та низбрдица до чијег врха се пентрамо одвајкада. Има нешто сизифовско у том смандрљавању из освојеног женског срца. Да, заљубљеност је мужа душе, врста душевног грипа, ментална инфекција бића, како хоћеш. Сви упадамо у то мислећи да смо у озрачју највеће истине. Свака прича има своје наличје. О, шнајдерко моја лепа!

28

Млада поетеса Полена добила је прву награду на Фестивалу омладинске поезије и убрзо јој је штампан првенац "Мутни јоргован". Лирика бујне лексике и широког стиха, пуна некакве старачке мудрости, у наглашеној музичкој оркестрацији необичних слика и приказа. Тако је писало на тамноплавим корицама књиге. Дуге плаве косе, све до испод кичме, висока као одбојкашица, округласте главице на којој су трепериле два сребрна ока, двадесетогодишња Полена је подсећала на биће из каквог мита. Многи су рекли да личи на своју поезију. За њу су се као чичци одмах закачила два од пет чланова жирија, Дворан Штелић и Немања Осмак. Прећутали су један другом да им се Полена допада и пустили случају да одреди ком ће припасти.

На ручку у част награђене песникиње, тик уз њу, по неписаном протоколу, први је сео Дворан. Видевши

то, Немања је мало одседео, попио ракијицу, сркнуо топлу чорбу, жвакнуо пар ћевапа и, с образложењем да мора у пошту, нестао. Тако то бива када се на брвну нађе један ован, а други с обале гледа и процењује да ли да и он стане над провалијом или да узмакне.

У једном тренутку, добро цврцнута, иза Полениних леђа, пришла је старија књижевница, позната по томе што воли жене. Личи на мушкарца, има такву боју гласа, храмље левом ногом, носи кравату и мушке ципеле, пуши као Турчин. Ставила је руку на Поленину косу на темену, клизнула низ леђа и замолила за плес. Како није било музике, неко за столом је рекао да остави девојку на миру. Полена се збунила, а књижевница је наставила ћутке да је милује по коси. Дворан је устао, лепо замолио старију даму за пристојност и одвео је у ћошак, где је већ била седела са двама непознатим цурама, такође увелико наливеним количинама коњака.

То је приближило Дворана и Полену, захвалила му је на помоћи. Сасвим млада, наставила је да се сваком новом речју предаје Дворану, не знајући да је ожењен. Наредни дани су их зближили, лебдели су на облачцима допадања, љубав је имала боју голубијег крила, све се претапало у сан.

И како то обично бива, сасвим случајно, дајући интервју једној новинарки, Полена је у паузи сазнала да је Дворан ожењен. Одбила је да заврши интервју, зграбила ташницу и побегла првим бусом у свој град.

Дворанова женица била је професор солфеђа. Увек у црвеним бојама: у хаљинама, сакоима, марамама, панталонама, чарапама и ципелама, вероватно и у гаћицама и грудњаку. Све је било – црвено, волим те црвено! Неколико пута су се разилазили, што због њеног пијанства и дрогирања, а што због његовог излета у туђе сукње. Једноставно, нису и јесу били једно за друго, чудна сила их је привлачила и раздвајала. Обоје су поседовали лепоту, помало фаталну, он аполонског бле-

ска, она – до обриса вамп-жене. У таквих бића несрећа језгри и цвета кад се најмање очекује.

Жалећи што је уопште објавила књигу, Полена је пала у постељу и одбијала храну недељама, ослабила петнаест килограма и, спрва, оболела од запретених алергија, а онда – од чега све не. Дворан је узалуд звао, није се јављала, ни родитељи нису подизали слушалицу, тако су је штитили. За њену болест је дочуо и Немања, покушао да се приближи, али – не, нико јој није био потребан, баш нико. После анемије, Полена је нагло удебљала и више се никад није вратила на ранију килажу. Престала да пише песме.

*

Једва чекаш да муж нађе какву другу. Јој, не би ли те такво сунце обасјало! Нека иде којој хоће, само да ме остави, да ја не будем одговорна пред децом за распадути брак, говориш стежући кажипрст на који си неприкладно набила венчани прстен. Ти не би могла поднети да син и кћерка знају да си заљубљена у мене. Муж кад би знао, рекао би деци да си курва. А то ми не треба, кажеш над брашном за колаче развлачећи тесто оклагијом којом би те могао и ошинути преко леђа тај твој горопадни мацов.

Једном си предложила сину, онако из далека, приупитала га како би било да нађете стан, да одете у подстанаре, ти би радила за њега и сестрицу. Он је разумео и прихватио, јер га је много пута опрљила очева грубост. То те је мало охрабрило, чак изненадило, а онда си се опет скуњала и пристала да лепиш закрпе на рупчаге живота са својим брундовом. И таман кад сам помислио да те нико не може извући из сивила тлапње, мимиком ме питаш зашто те не бих узео ако би оставила мужа кад најмање очекујем.

29

О женама је доста знао и мој суграђанин, славни писац који је једно време живео у Француској и Немачкој. Волео је жене као колаче, грабио ка њима, борио се да их придобије, да заслади. И он је у младости имао синдром Пабла Пикаса. Био сам у прилици да присуствујем његовом првом сусрету са оном истом новинарком која је пласирала интервју са Габанком на насловну страну телевизијског недељника. Тражила је да је упозна са чувеним писцем, не случајно: и она је у њему видела исти синдром као и ја, а такви мушкарци су је занимали. Не само да би правила интервју, већ да га упозна као човека, мислим, пре као мушкарца, али то није хтела директно да каже, претпостављам. Дошла је хитро, паркирала аутомобил код огранка Академије наука, и ја сам је увео унутра. Стари писац је желео да се баш ту сусретне с њом.

Сачекао нас је на ходнику одевен у дрчаво шарену кошуљу за коју је знао рећи да подмађује, за разлику од кравате. Новинарка је директно, не чекајући да је представим, пришла и пружила му руку, а он се као какав клизач на леду нагло обрнуо око осе тела, завртео и убрзао неколико пута губећи контуре лика: постао је невидљив! Она је ширила руке и клобучила очи од чуђења. Кад се зауставио и постао видљив, погледао ме је искоса, као да склања очи од њених, и рекао светлећим изразом лица: Видиш ли ти, пријатељу, шта нам раде жене! Оћутао сам одговор и оставио их насамо.

*

Ситна као дугме на кошуљи, твоја видовита кћерка као да има четворо очију. Једно – несвакидашње. Што би баба са преслицом у руци рекла, има девојчица једно врљаво око, оно што вуче у страну, премече се из ду-

плје у дупљу, шета по лицу горе-доле, мења четири стране света. Зато уме да предсказује. Девојчица прекогнитивних својстава, рекли би моји психолози. Кћи ти се често замисли, гледа у једну тачку, у руб намештаја, у ћошак, у било шта. Нико је тад не сме дирати. Заплакала би ако би је неко гласом прекинуо или, не дај Боже, прстом такнуо. Буљила би у невидљиву тачкицу и говорила полуразумљиве речи. С почетка то ниси узимала озбиљно, муж није ни примећивао, није га интересовало. Син је другачији од кћерке: сматрао је да се сестра тако сама игра, и ништа више. Излазио је напоље и убацивао лопту у канте и бурад.

Ономад си ми пренела да је кћерка сањала како је брат пао с бицикла. И збиља се тога дана слично догодило: син ти је трчећи преко улице пао под бициклисту на раскршћу, раскрварио дланове и колена. Кћер је сањала и жесток плјусак – удара по крову куће, црепови се ломе, било је и леда у тој кишетини, ветар подизао кров. Сутрадан сте се ти и муж посвађали на крв и нож, тањира су летели, а грмаљ скинуо кућна врата и бацио у двориште.

30

Обраћали су ми се многи писци и уметници да им помогнем у кризама. Ко ме ће ако не – психологу, специјалистички преобраћеном психотерапеуту, кога су највише занимали њихови проблеми са женама. Некима сам помогао, а некима не. Много је теже помоћи атеистима, они све виде у законитостима друштвених и социјалних механизма, не гледају ка небу осим кад поздрављају заставе на војном митингу у част вољеног диктатора или кад процењују да ли да отворе кишобран док прелазе кишну улицу.

Један угледни песник из Миљковићеве генерације носи суицидни синдром, а никако да дигне руку на

себе. Сад је већ старији од Бранка скоро педесет година. Тешке га кризе хватају сваке деценије. Већ помало извештен и навикнут на цикличне зазиве самоубиства, у свим просторијама свога стана, па и у викендици на мору, залепио картоне величине марамице на којима дијагонално пише: Издржати! Чак је натписе почео да лепи и око зграде, на киоске и продавнице, па и на дрвеће у улицама кроз које пролази пешке до центра града.

Можда га у животу још држи то што се поуздано не зна да ли је Бранко убијен у предграђу Загреба или се сам убио. Судећи по оном дрвцету за које је у клечећем положају, у рану зору, био привезан краватом, лако се могло закључити да Миљковић није дигао руку на себе. Е, о томе његов колега из генерације, а сад мој пацијент, често прича, и то веома чудне и непознате интимне ствари. А ја му верујем, јер то прича као у некој врућици, у потреби да неком саопшти скривену истину. У младости, у једно пре подне, задесио с Миљковићем у кући његовог брата. Специјалиста за пијанство пре подне, Бранко је прво опсовао снајку што му није испеглала тамноплаво одело. А онда док је мајка пролазила кроз собу, намигнуо колеги-песнику да погледа њене лепе ноге. Овај се саблазнио и напустио кућу.

Написао је тај песник, мој пацијент, у српској поезији, после Змаја, највише песама посвећених супрузи. Дошавши у песников стан на заказану терапију, сам га затекао код куће. Његова опевана жена, реч по реч, све лепше од лепшега, рекла ми је да ће обавестити кћерку и да ће пиштољем убити јој оца на спавању: не престано се удвара киоск-продавачицама, станичним келнерицама и пијачним тезгаркама. Одбио сам такав разговор и затражио чашицу ракије. Утом је стигао задихани песник. Она је заскочила и почела да му

њуши врат и кошуљу. На мој савет да читају Давидове псалме, рекли су да их то узнемирава.

*

Бележиш речи које кћерка изговара склопљених очију и подигнуте главе. Личило је као да предвиђа догађаје, слуги шта ће се збивати у наредним годинама. Нека врста говора типа *poeta vates*, песник пророк. Записала си да ће болест ући у кућу и бацити у постељу женску особу. На трен си се замислила над тим и намах тргла чим је кћер раширила руке. Зачула се песма из њених малих недара, умилна, племенита, пуна побожности, као да је певала нове псалме. То се понављало често, нарочито у сумрак кад се светлост ломи и дира људску душу.

Атеистички бракови, ето чуда, могу да буду и те како срећни. Верски каткад бивају гори од неверничких. Човек је Божја слика, нико није од Бога одбачен, сви су људи у милости Божјој. И некрштени људи јесу цветови са више или мање мириса и трња на својим стабалцима. Исто као и ови други. Знам рођаке који не могу очима да виде Библију, просто се гнушају над том светом књигом. Опрости им, Боже, не знају шта чине. Имају ужасну запреку у себи да разумеју мелодију Божјег говора. Чак им је и самима непријатно што не могу да разумеју језик Библије. Бар је не нападају, већ умирени, кротко кажу да ништа не схватају. Понекад то чине држећи се за руке. Једино они из ширег круга породице не иду у цркву. А у браку – мед и млеко, склад и срећа, никад ни повишеног тона. Није ли то чудо које морамо разумети као Божју благодат, као награду неба? Боже једини, велики ли си, кажеш и крстиш се неколико пута.

Бесомучна претрага по Интернету одувала је људе у паралелне светове. Као епидемија, развило се љубавно доколичарско дописивање са непознатиим особама. А тек такозвани "Јутјуб", веб сајт на којем корисници могу да објаве свој или туђи материјал, размене не свакодневне информације и слике, снимке и доказе без икакве контроле. Енди Ворхол је предвиђао да ће се сваком смртнику догодити да постане славан макар петнаест минута. То се сада догађа помоћу фамозног "Тјуба". Можемо само замислити у шта ће се претворити за неколико година. А да не помињем пола века или више, јео! Небројени клипови на којима анонимне напаћене душе разних генерација раде нешто... и којешта... ништа. Свака шуша постави жељени видео-материјал на Интернет, који сваком живом постаје доступан у року од "одмах". Свако сваког може да стави на "Тјуб", па ти види шта ћеш, мораш бити "добар" да ти се то не би догодило. Освете су могуће у свим правцима. Нико не може да избегне такву казну. Али, срећом, толико се умножио материјал на том "Тјубу" да сам себе потире, постао је ђубриште свеколиког личног и иног отпада, нова врста бескрајне досаде. Част изузетцима и оној страни овог феномена која води рачуна о моралном интегритету личности и поступка.

"Четовање", то није из корена наше речи, у преводу с енглеског значи – брбљање. У односу на "Тјуб" и слична чуда, оно је скоро па застарело. Сви су најлепши, сви идеални, тако се представљају, нико ругоба, нико неморалан, сви анђели. А онда видиш да су сви напети и ледени, отуђени и себични, ружни и несрећни. Сви би да пронађу љубав свога живота, и сви одреда спремни једним кликом тастатуре да прекину контакт са особом коју су, као и себе, виртуелно изгустирали у електронском блебету.

Мој пацијент, агроном по струци, ожењен, двоје-троје деце, бацио се на "четовање" са непознатом женом која му је нудила све лепоте овога света баш као и он њој. Договорили се да се нађу у градској кафани у трећем граду. И чудо се догодило, тај "четовани" рандеву донео је мом пацијенту – његову рођену жену с којом се свађао сваки дан. После такве бламаже, нису више могли да се гледају под истим кровом, развели се без речи коментара.

*

Луд си као струја, кажеш у смеху који личи на пуцкетање оштећеног кабла на пегли. А ја, нежењак, прави правцати, младожења ком си сломила срце. Има и других чудеса. Можеш ли појмити, на пример, да се твој муж заљубио у твоју мајку док си још била девојка? И да она зато не да да се удаш за њега. Не гледај ме зачуђено, ти не знаш неке ствари. Из тог разлога је била браћена веза између Мине Карацић и Бранка Радичевића. Њена мајка Ана Краус, Немица, волела је Бранка, али не као кћеркину симпатију или будућег зета, већ као мушкарца. Да – били су у љубавној вези. Бранко је умро на њеним рукама док је кћи Вилхелмина била с оцем Вуком у једној бањи у Немачкој. Опет се крстиш, и питаш ме зашто те не бих оженио.

32

Као средњошколац био сам на екскурзији на Ко-смету, и на чувеној фрески у Грачаници видео ископане Симонидине очи. Са прага манастира, једна ученица на-памет је говорила истоимену песму Милана Ракића. Ки-шица је росила и доносила жив лик Симониде у мона-шкој ризи.

Деда Душана Силног и отац Стевана Првовенча-ног, српски цар Милутин, тражио је од византијског Андроника Другог његову петогодишњу кћерку Симо-ниду за жену. Да, то је био услов за примирје – мала Симонида, иначе, Милутин би наставио да пали и пле-ни. Уза све, тога лета господњег, 1297. године, био је страшан земљотрес у Византији. Несрећног цара Ан-дроника изненада су задесиле две велике опасности. Супротставио се Милутину са елитном јединицом на чијем челу је био најхрабрији византијски војсковођа Михаил Главас, али га је српски цар потукао до ногу.

Послуживши се старом византијском диплома-тијом да од непријатеља направи пријатеља, Андроник је покушао је да умири српског цара понудом да ожени његову сестру Евдокију која, истина, ни у сну није по-мишљала да се уда, како је говорила, за "варвара и ма-нијака". Пре је била спремна да умре него да буде Ми-лутинова жена. Српски цар се три пута женио, пратиле су га бласфемичне и аморалне приче, допирале до инце-стоидних детаља. Цар Андроник је био приморан да по-нуди младу кћерку Симониду, јер је Милутин претио до крви.

Андроникова прелепа жена Ирина дуго није мо-гла да роди. По старим обичајима, запалила је свеће ис-под икона дванаест апостола и сачекала ону која ће по-следња да се угаси. По веровању, испод које иконе се то догоди, по њој ће дете добити име. Пламен је утрнуо испод иконе апостола Симона и – Ирина остане трудна, роди Симониду и потом још два наследника византиј-ског цара.

Две војске на солунском пољу постројене једна спрам друге: мачеви, сабље, ђорде, шпаде, копља, циде, лукови, тулови, стреле, топузи, цилити, буздовани, пан-цири, калпаци, шлемови, оклопи, штитови... Из очевих руку, петогодишња Симонида прелази неколико десе-тина метара и одлази у крило српског цара који, гле чу-

да, клекну пред лепом девојчицом. Симонида је већ у деветој години осетила напастовање много старијег мужа, патила и више пута бежала, млада се замонашила. Милутин ју је увек проналазио, грубо враћао и – тако до краја његовог живота. Дворица га болесног.

Убрзо после Милутинове смрти 1321. године, није прошло ни десет годишњих доба, он буде проглашен за свеца. Многи се и дан-данас питају како је то могуће. Око тога су се ломиле многе умне главе. Неки сматрају да су томе допринела Милутинова силна кти-торства и дарови цркви. Али, то је прича о греху, прича која заслужује онострани поглед.

*

Муж те држи као осу у тегли, блокира и најмању жељу да успеш у свом науму, разбија у парампарчад и саму помисао да ћеш га икад напустити са децом или без њих. Сад те, ето, и болест напала. То му годи, сад без њега немаш куд. Шта би то могло да се догоди па да га оставиш? Ништа. Опет ћеш рећи да би се истог тренутка удала за мене да немаш сина у пубертету и кћерку у предшколском узрасту. Ја сам одрасла без оца у најосетљивијим годинама, поновићеш ми то кроз нахерене усне. Већ сам ти рекао да је већа казна за дете да живи у лажној позлати породице, са оцем који малтретира, него да се суочи са истином. Климаш главом и кажеш да си ти то, ето, тако одлучила – да останеш још коју годину.

33

Мој млађи пријатељ, психолог из Олимпа у равници, позвао ме је да учествујем на симпозијуму "Болест и стварање", где су се задесили стручњаци разних професија: писци, психотерапеути, филозофи, социоло-

зи и други. Један стари песник, који није могао без комитетске команде, говорио је против књижевности. Рекао је да је то бесмислен посао. Велики безбожник је то открио пред крај живота. Хм? Знам да је изјавио да је спавао са четири стотине жена, а да је чак неколико хиљада омиловао.

Поред мене, с десна, седела је, такође из моје струке, пријатељица, млада срнолика жена у црним фармерицама на згодним прекрштеним ногама. Пратила је симпозијум и записивала интересантне детаље. Не знаш шта јој је лепше: дугачке ноге, дуги врат или танки струк. С њене леве стране седео је стари поета замућених зена, сав у мренама старачке оронулости, са крвавим шакама које су подсећале на шапе препотопског човека. У полутренутку, песник једне од најлепших родољубивих песама, ставио је своју избраздану, и у чворовима, старачку руку на заносно колено моје пријатељице, и лагано повукао ка горе, десетак центиметара, и ту застао. Она ме је више уплашено него изненађено погледала. Ја сам одобрио главом његов гест, она прихватила, мировала као тек уливена вода у бокалу.

Угледни писац, денунцијант својих колега, јавна прзница и беспокоговорни идеолошки поклоник режима, помакао је руку за још десетак центиметара и погледао профил заносне жене. И таман кад смо и она и ја помислили да ће доћи до скандала, он је вратио метузалемску руку на своје бедро. Жал старине за прохујалим – суочавање са неумитним концем живота, да, лабудова песма. Ко би рекао да толику слободу има човек који је и пред најобичнијим партијским секретарима у најдубљој провинцији био мањи од маковог зрна? Као да ништа није било, слушао је предавача, кашљуцао и марамицом брисао нос.

*

Гледаш ме искошених уста, као да си пожелела да водимо љубав. Помислим на твога мужа и жеља нестане. О, небо, отвори се и узми нас. Ми смо две кружнице у милијардама других на овоме свету. Знам где нам је центар – у напаћеним душама. Ево мерим пречник и рачунам обим тог уклетог круга. Формула је у твојим очима. Одатле ћу кренути ка рубовима наших сањарија, пентрати се по недовршеним скелама земаљске среће, изнад гротла живота, наднети се над провалијом заљубљености. Морам се очистити и постати онакав каквим бејаш пре него што сам те упознао.

34

У радничким баракама, с леве стране канала "Дунав-Тиса-Дунав", становали су људи необичних судбина, великани малих живота, угуљене судбине са големим сновима. Једнооки радник на броду, Војин из Лике, одважног хода што се претапао у херојски, кад би се нашао у препуном аутобусу, отварала би му се еденска прилика завођења. Држао се за горњу шипку, увек уз неку жену. Неприметно ју је дотицао оним делом руке који почиње од подлактице и завршава под пазухом. Ту му беше еротска зона, као у неке женице.

Колутао је преосталим оком као дете које нешто краде, видно узбуђен, шуњао се милиметар по милиметар, једва приметно се примицао женском телу и чекао тренутак кад ће да осети његов додир. Ма каква да је реакција жене, био би то врх његовог узбуђења. Сви оргазми овога усамљеног човека догодили су се у градским аутобусима, у великим гужвама рано ујутро или по завршетку радног времена. Неке би жене лануле на њега, путници попреко гледали или му окренули леђа док се он стресао, а неки позивали возача да избаци манијака. Он би се умирио као слепић доживљавајући неку врсту новог ужитка, чулну нирвану у градацији опа-

сности која се надвијала над његовом једнооком главом.

*

Насликала си неколико нових мотива природе испод планине, језеро и крошње у ветру. Сlike ме и даље вуку ка теби, опчињавају и маме. На једној пецарош на обали држи два штапа, један је до неба. Полудећу од немогућности да живимо заједно. Бићу пажљив према твојој деци као да су моја, чујеш ли ме? Направићемо и једно наше, двоје-троје, колико хоћеш... А онда се брецнем, јер ћеш ме можда упитати зашто те не бих оженио ако би одлучила да се разведеш. О, Боже, већ сам пролупао, проклопарао као стара парњача, потребан ми је свештеник да се исповедим.

35

Петар Кочић и његова Милка? Надживела га је педесет година, пола века, хеј! Кочић је скончао у својој тридесет деветој години, у "лудници" у Београду. Развалио га тежак живот, сталне борбе – од родног Змијања преко Бања Луке и Сарајева до Београда и Беча. А Милку толико волео да је, радећи кратко у школи, ђаке који би показали најбоље знање, оцењивао са – Милка. Нешто више и од петице, као пет плус.

У писмима из затвора Црна кућа у Бањој Луци 1907. године, Кочић пише Милки своје политичке програме које она, у суштини, и не разуме: "Драга моја Милка, запамти добро ово: као што год у густој помрчини не можеш наћи свјетлости, исто ћеш тако узалуд у земљи без Слободе тражити Правду. Без Слободе, без мајке своје, Правда се претвара у једну обичну курветину-путару која по широким царским друмовима трује и

заражава невинне, одузима им подмукло младост, свјетину и здравље". Милки није била јасна та његова за-жарена трибунска мисија, то узвишено жртвовање за народ.

То Петар није хтео да призна, није желео да види: Милка је за њега била нешто друго, не само обична жена, већ нестварна и небесна. Ни он не зна зашто је тако, али друкчије није могло бити. Шапутао је и њој и себи о томе, а она ћутала и прихватала такво чудо у којем није знала шта јој је чинити. Њему је у глави до смрти зујао дан кад ју је, заљубљен у урокљиве очи са густим женским обрвама, украо младу преко тараба.

*

Од онога свог бетера бежиш у другу собу, он до зоре гледа еротске филмове. Ти му и не требаш. Не занима га ни да ли кројиш, ни шта сликаш. А на твојим новим сликама – ја. Неко би рекао да си опседнута мноме, можда и јеси. Правиш некаква кентаурска решења. На твоје телу моја глава са круном, па онда на мом врату твоја са плетеницом у круг на темену. О, женски Буцифале, лепа ли си? Још да ми је с тобом у битке – у победе? У поразе, да ли? На једној слици трчимо кроз алеју, а дрвеће гори. На другој, летимо изнад тврђаве, ја леђима окренут ка земљи, ти – грудима. Обоје летимо у сну, анђели. Има људи који никад не лете. Њихове душе су у шпилама, међу минералима и шкрапама, кажњене. Могла би и такве да сликаш. Сlike су ти ионако постале мешавина сна и јаве, неко би помислио да ћеш постати надреалиста. То већ јеси у животу.

У Минхену сам сусрео психолога Руса који купује и чита само песничке књиге. Тврди да поезија ле-чи, да је она многим болесницима вратила смисао жи-вота, а неким спасила и сâм живот. Није жалио да пла-ти савремену песничку збирку и пет пута више од реал-не цене. Одмах после представљања књиге, он би купио примерак и завиривао у садржај. Мом колеги је дао пе-десет евра за књигу која кошта десет. Волео је сведене песничке наслове, од једне речи, ако наслов има тек два-три-четири слова, то је његов фаворит. Наравно, то није правило, волео је и дуже наслове који имају много чистих вокала – као у италијанском језику. Једну крва-ту би носио на промоцији, а другу би, светлију, стављао приликом читања књиге када би се издвојио негде у ћо-шак. Претпостављам да је тиме означавао улазак у нови свет, у ново стање мисли. Мастиљавом оловчицом под-влачио је стихове за које је сматрао да нису само књи-жевност, већ имају и психотерапеутску снагу. Упорно је говорио да ретка места у поезији могу бити употре-бљена и у другим научним дисциплинама као формуле на трагу великих открића.

Наводио је Рус пример Тесле и Гетеових стихо-ва као јасно чудо, није пропуштао да истакне да се срп-ски научник светског гласа није женио, а да је немачки песник, такође планетарног значаја, био заљубљен у де-војчицу од 16 година. Супротности се сустижу негде у једној тачки где почиње сâм живот, говорио је често. Наглас је прочитао два стиха: "Мајстор сам нестварних корака/ чија се сенка висинама креће". Посебну, тако-звану апотропојонску снагу за лечење душе, имали су, по њему, стихови из усмене народне књижевности: "Ан, бан, тролија, чеволе, парापин, клин, клан, дволија, оволе, чакупин". Нестајао је неприметно, каткад забора-вивши кравату на столу.

*

Твоји сликарски мотиви ничу из реалности, прелазе у бајколику димензију. Омаглица сновихајног доприноси да буду уметност. Срећом, нема апстрактног у твојим сликама, у њима се не гнезди снобовска превара која би пречицом да уђе у вечност. Твоје слике нису што и твој лош брак па да смрдињају и копне. У сликама си ти, она права, здрава жена слободе.

Немам дар да сликам, али имам таленат да препознам добро уметничко дело. Никад се не бих усудио да пишем роман или причу, поготово не поезију. Дивим се онима који имају снаге и дара за такве подухвате. Не бих се усудио ни писмо да оставим као траг. Ово што разговарам с тобом, боље рећи, што ти се исповедам, то срећом неће остати забележено. Кад бих знао да ће бити записано, истог момента бих прекинуо да ти се обраћам. Мада све што кажемо и учинимо остаје регистровано негде у свемирској реторти бескраја. И то ме плаши, веруј ми, волео бих да ни ту не остане ово што ти казујем. Остаће у мојој глави, кажеш. А докле ће глава?

37

Оперска певачица има најбољи глас у раној младости, невина. Касније се глас распара у овом или оном правцу. Велика вештина је потребна да се певачица снађе у артикулацији гласовних моћи после прве брачне ноћи или љубавног искуства пре удаје. Ми психолози знамо да такве невинне цуре имају страх од продирања, "Дафнин комплекс", то многе девојке мучи па остају фригидне довека. Знам једну из старог града на Дунаву која се изненада удала у Швајцарској за пружног техничара само да би певала у иностранству. Али како је тек с тим странцем изгубила невиност, њен глас је чудом нестао, оледенио и посивео. Шта све није пила и јела да јој се врати невини глас: чај од жалфије са зрном бибе-

ра, пачја јаја наживо са вискијем, пошећерено маслиново уље, феферон умочен у мед. Ништа није помогло. Ни трљање вратних жила, ни дубљење на глави три пута дневно по пет минута, ни трчање у малом кругу сауне у Женеви. Очајна, вратила се у Србију, побегла од човека ког није волела. Уседелица, преслушавала је свој глас са старих магнетофонских трака снимљених пре удаје.

*

Неуловљива сам, кажеш. Ех! Жену је потребно ловити у секунди кад се самој себи отме, кад вирне из саме себе, кад подигне косу на врату, за столом, на каучу или у аутобусу, кад јој се зенице дупло повећају, тад је треба зграбити. Да не говорим о чаши чувеног црног вина уз јагњетину испод сача или, пак, белог са карловачких обронака уз рибу или лигње. Поготово је страдала она која пије вино само уз колач. Треба знати са женама у светлим тренуцима. Чим прође та секунда, *lucida intervalla*, жена је друга, није то више она чедњакуша што глумата и наштивава глас по угледу на оне из филмова. Има ли мене у томе, питаш гласом грлице и кистом повлачиш потез сличан твоме пољупцу.

38

Повисока Јолујка имала је некакву набреклу ауру што би готово физички дотицала саговорнике са растојања од неколико метара. Просто би се осетило да нешто притиска по лицу и кожи целог тела, кроз одећу, нешто као надражај, нелагодан и леп, у исти мах. На тренутак нестане и уступи место другој сили, али се брзо врати и настави да сврдла у телу. То се догађа кад Јолујка почне да говори гласом налик лупи дечје играчке, двеју тврдох пластичних кугли на кратком канапу обе-

шеном о шаку која тресе горе-доле и изазива убрзано дречаво ударање. Она је хтела да се уда после првог давања. Чудно је то изгледало. Увек је било као да први пут улази с мушкарцем у кревет. Није била невина, а тврдила да јесте. Симулирала је некакву виртуелну чедност. После везе са главатим алкохоличарем што је носио чизме број педесет, заклела се да ће спавати само с оним ко ће је одмах оженити.

Била је код мене на разговору поводом трауме коју је доживела преселивши с родитељима из приморског у песковити градић равнице. На обали мора – мирис таласа и крици галебова, а овде – недогледна пустиња кукурузишта и гак гусака крај кривих дудова. Приморско место чувено по извозу скуше, а панонско по производњи купуса. Тамо је посећивала туристичку приредбу "Скушијада", а овде – "Купусијаду". Никако није могла да поднесе воду равнице, ни кап није попила после првог загрцнућа по повратку с мора. Пила је само минералну воду из зелених стаклених флаша, пластичне нису долазиле у обзир. Равница јој је помрсила све снове о морепловцима и путовањима на друге континенте трагом индијских бродова. Залудна су била тумачења родбине да је у Панонији некад било море и да се, у суштини, ништа селидбом није изменило.

Јолујка је венула као увојак кадуље. У љубави својеглава, пуна каприца. А то не иде ако љубиш некога ко ти узвраћа пажњом. Имала је таквог, једног од двојице, не оног главоњу, већ мазу од мушкарца који је личио на женско по свему. Оставила га је, јер није разумео да је цвет прасак биљке. Донео јој је за 8. март букет нарциса, она помирисала и рекла да је цвеће, као све руже уосталом, експлозија биљне супстанце. Као крошње, и оне су попут печурки атомских бомби, тако изгледају. Кад би се вишегодишњи раст крошње било ког дрвета, електронском монтажом свео на неколико секунди, била би то слика експлозије грања и лишћа,

прасак космоса. Тако је мислила Јолујка и тражила подршку. Није помогло што је несрећни младић цитирао Рилкеа и Хајдегера, оно чувено о ружки као "чистом противречју" и "загонетки егзистенције".

Јолујка је волела шпанску поезију, одлично говорила тај језик, преводила за себе песме класика, али би је мало шта могло умирити када би ноћу нагло устала из кревета. Тражила је чамац у соби да побегне некамо, бранила се од великих таласа мора, гребала зидове као хридице, а онда седала у каду, и ту чекала зору. И отац и мати у бригама, Јолујка – тридесет година, не ради нигде, само прича о мору и алгама, о делфинима и нимфама, о једрима и бродовљу.

Имала је пун сандук шкољки које је као дете прикупљала у градићу из снова на јадранској обали. Толико је далеко отишла да је умела да гата у шкољке. Велике и мале, златасте и плавкасте, са пругама и ребрима, елиптичне и дугуљасте, црне и сребрне, сићушне као нокат, велике као тањир. Прочуло се за ту њену вештину па су нагинули прво рођаци и комшије, а онда и остали свет. И телевизија пренела вест, рашчуло се као да си струју пустио у воду. Чак је основала, није оклевала, школу гатања "Сирена у равници". У недостатку морских, похађачи су се служили и шкољкама из Дунава. Нису биле тако раскошне, али могле су да прођу. Можда никад нису ни садржавале бисере, али су га замењивале пророчке приче. Колико је Јолујкина машта понирала у лавиринте приватних живота, толико су шкољке биле значајнијима и лепшима. Гледајући тако самој себи у шкољке, једне недеље ујутро, Јолујка нашла у плавкастој слику величине срца: грозд у рукама девојке на студенцу. То је, по њеном, значило да ће упознати образованог мушкарца у ког ће се заљубити.

Није ми одмах рекла како је и зашто дошла к мени на разговор. Говорила је о својој селидби с мора у равницу, питала да ли је касно да се врати на Јадран.

Рекао сам јој да су људски путеви јединствени и да у свакоме има нешто добро. Осетио сам у делићу трептаја њених озарених очију да јој се допадам. И да већ тим опажајем, у истој секунди, она оправдава свој долазак у Панонску низију.

Нисам волео кад би се пацијенткиња заљубила у мене, знало је то бити оптерећење које превазилази иницијалне разлоге сусрета. Понекад је то и права мђра. Јолујка ме је знала позвати телефоном кад се најмање надам и понудити, на пример, да прошетамо крај старих локомотива на прилазу железничкој станици. Прихватио бих, јер била је, ипак, много више од обичне пацијенткиње, свиђала се и она мени на неки замаман начин, хипнотички. Нешто је извирало снажно и узбудљиво из те помало смотане висине за жену. Попут притке увијала се око невидљиве осе у шетњи у ципелама са равним ђоном, које су, у ствари, биле мушке.

Интелигентна, извлачила је из мене и најмању могућност пристанка да будемо што чешће скупа. Избегавала је и сваку помисао да спавамо. А кад се то догодило, није хтела да ме виђа. Кад бих је назвао, она би само рекла: И? С почетка нисам знао шта значи то "и" с наглашеним упитником па бих замолио да ми понови. Она би на то спустила слушалицу. Залуд је било моје позивање данима, није хтела да се јави. Требало је да прође месец дана да се умилостиви и подигне слушалицу. Опет би она хладно, као да се не познајемо, рекла само оно "и" са упитним завијутком и, ако не бих директно одговорио како је она замислила, опет би прекинула телефонску везу.

То "и" са знаком питања значило је да ли сам одлучио да је женим, јер смо, по њеном одсечном коментару, спавали једном и то је довољно. Мени се у кревету она јако допала, и ја њој, осетили смо ретку учараност споја. Беше то непоновљиво искуство, отровно у својој сласти, и ту нема шта додати. Подвикнула би у

телефонску слушалицу отшкринутим бојом гласа: Женидба или ништа?! Нисам био на то спреман, препознао сам у њој ону црту нарави која ми никако не би одговарала за брак. Откуд брак, уосталом? Па ја сам ортодоксни нежења управо због пргаве нарави женске на овоме свету. Многе су ме на том плану разочарале. Постао сам медицински апарат за регистровање таквих таласа код жене.

Да смо спавали бар десет пута, онако чаробно као први и једини пут, можда бих и прешао преко њене тешке нарави. Она би ме вероватно до краја заробила опојним плимама загрљаја, које се не баш тако често појављују код бићâ од крви и меса. Но, није она за стишану брачну луку, жестока је и љубоморна, грабежљива као морска сипа, лајава као керуша на салашу. Нисам је хтео зивкати, ћутао сам као заливен.

Након пет месеци, назвала ме је да се нађемо у ресторану "Бреза". Рекох да могу само на пола сата, и отишао сам у заказано време. После двадесетак минута седења у празном ресторану, конобари ми одговорише да никаква девојка није долазила. Седео сам још десетак минута, и таман кад сам хтео да одем, на вратима се појавила већ увелико трудна жена са подигнутим транспарентом у облику шкољке, на којем је писало једно једино слово: И?

*

Колико ли сам само дана провео без тебе ишчекујући да ми дођеш. Сећаш ли се оних мојих јутарњих одлазака лети на Дунав и самовања по васцели дан. На плажи без тебе – цео годишњи одмор. Ти ниси смела доћи чак ни кад би имала времена, јер удата си, нећеш се још са мном јавно праћакати у реци или, пак, миловати у хладу набрекљих крошања. Осим тога, плашила си се да уопште изађеш из дворишта, јер си приметила

да те недалеко од куће по цео дан мотри Циганчић ком десет евра плаћа онај зврк-комшија – и даље прати сваки твој покрет.

Ти устајеш веома рано, одмах ми се јавиш поруком. То ме усрећи и оснажи. У свакој секунди била си ми у глави. И сама помисао на тебе побеђивала је сваки дар-мар овога света. Ако не стигне порука, ја узмуван као мува у флаши, помера ми се жилица у глави. Пошаљем и ја поруку, па ако нема одговора, туга завлада мојим кораком ка реци. А кад се чујемо, или новом поруком позлатиш моје расположење, запевам: Ао, данче, а са два сунашца!

Звук мобилног телефона значио је отварање рајских капија што воде до слатког ужитка на увце, до цветања твог умиљатог гласа. Док смо разговарали, не стајали су бајколики призори: река, обале, зеленило и сунчев облук на небу. Као да сам испаравао са овог света занесен у сваку твоју реч, у струне гласа дунавске сирене.

39

У возу сам упознао кратко ошишану Златојку, фарбала је то мало косе у светлоцрвено. Развела се, оставила мужа у Карловцима, вратила у Земун мајци и оцу, професорки и пуковнику у пензији. Није хтела да узме ништа од мужа, ни делић од заједничког имања иако јој је по судској одлуци припадала половина куће и окућнице. Имала "комплекс лејди Магбет" који је, ако се добро сећам, своје име добио још 1927. године. Златојка је поседовала осећај кривице, стално се освртала, а у затвореном простору сваки сат прала руке и умивала врат. Чинила је то чак и на железничким станицама и аеродромима. Терала је и мене, што ми је било смешно, мада сам неколико пута прихватио да би се она боље осећала.

Радила је као васпитачица, становала у најмањој просторији зграде педагошке установе за најмлађе. Превисока, као мушко, недостајао јој је још само митраљез на ремenu. Ти си мој Николетина Бурсаћ, шалио сам се у посластичарници "Цариград" где је колач "падобранац" увек био свеж. Иако мушката, облачила се као манекенско женско, сама правила одећу од изношених крпица и хаљина. Нема јој у томе равне, толико је вешто од старог правила ново. Била је од оних жена што имају понос – по цену да изгуби главу. И она је хтела да ме смота и узме за новог мужа. Али ко би нежењу мога кова тако брзо обрадио. Одмах сам видео да није за мене, али је била добра за дружење, за повремено виђање, да изађемо у позориште, на концерт, у шетњу кроз дрворед липа ка мосту и даље.

Чим сам желео да се јавно с њом покажем, то је значило да има нешто што друге немају. Но, она упрла да се уда и уда, да ће ми средити кућу као бомбону, да ће ме пустити да се бавим науком, да ово да оно. Питао сам је да ли зна шта значи глагол удати се. Наравно, није знала, брецнула се као да се разводимо. Уду се дати – рекох. Видевши да нема хлеба са мном, нашла је избеглицу с петловим репом, кошчатог и жилавог, са презименом атентатора на Фрању Фердинанда. Није остала ни с њим, срео сам га у Бањој Луци дебелог и нагло остарелог, хвалио се аутомобилом у којем је седела мршава трудница из Дервенте.

*

Чудиш се да сам толике девојке и разведенуше избегао. То што ти нећеш да се удаш за мене, враћа ми се за све што сам чинио и грешио према другима. Колика ли сам само женска срца учивио, колико непреспаваних ноћи донео душама што су се уздале у мене. Нису могле ни претпоставити зашто се тако понашам.

Све док нисам схватио да је самоћа богатство, нисам знао са женама. Не плашим се самштине као што то неки фобично показују. Самоћа је пола здравља, кад ти кажем. У самовању протичу најбољи сати и дани. Припустиш само ону цуру која то заслужује, с којом имаш шта да попричаш, шта да додирнеш. Никад не знаш шта чучи иза женског зјапа за мушкарцем. Над тим се не треба надносити. Провалија је то без дна.

Жене су ти чудне, даш им комплимент да су лепе као облачић у реци, а оне узврате да су баш тога дана неиспаване. Све им се на лицу, веле, види, и умор и подочњаци, има дана кад су много лепше, одреда су ми говорице.

Има нешто што крчка у жени и није у сродству са тренутним њеним изгледом, нешто што светли и без њене воље. Е, то што је обасја изнутра, то запретено и угуљено, то ја видим, то ме је знало нагнати да упутим комплименте који би обично били одбијени. Такав је живот, зеца му његовог!

40

Са неколико дневних новина под пазухом, бирао сам место на малом, једва приметном узвишењу травна-те плаже, налик великом Венерином брегу, на месту где се додирују трава и песак, поред металне табле на стубу од истог материјала са натписом: Забрањено играње лоптом. Ту бих се раним јутром сместио на дрвену клупу коју довучем удаљену педесетак корака. Љубавни парови ноћу одвлаче клупе ка води уз чворновата стабла на самој обали. На враћеној клупи, или око ње, боравио бих до пола једанаест: радио склекове, босоног трчао уздуж и попреко, у круг и свакако. Онда по псковитом делу плаже, и по трави око клупе, онамо ка улазу испод огромног моста који је седам година склапан после бесомучног бомбардовања.

Имати клупу са дебелим даскама, и у наслону и у седишту, значило је бити власник скоро па мале терасе на обали. Поставим на клупу широки пешкир, новине сместим с краја, одећу преко наслона, патике испод и – као да сам се скућио. Тога дана сам цар, не морам ни да будем у близини клупе, важно је да сам је обележио својим стварима, нико је неће.

Траву јутрима затекнем мокру, по њој пада вода из црпке на обали. Ситаста метална славина величине шаке на сред ошишане приобалне ливадице окреће се при земљи и одоздо у висину сипа ситни водени прах у круг од стотинак метара. Станем на руб тог, млазевима распршене воде, учараног опсега да ме голог најежено дотакне. Онда трчим за млазом или испред њега да ме још који пут лизне раскошним спектром дугиних боја што се на махове стварају и нестају на раном сунцу.

Израна би сунце на обали чинило радост ретки-ма што су стигли да мало протрче по меком песку и плиткој водици уз обалу са нежним речним динама. Понекад, ако нико пре мене није стао под велики туш, груне по мом телу млака вода задржана током ноћи у цевима. Утом пристижу нови купачи, отимају се за преостале клупе, буде ту и тешких увреда, неки би да се туку, обично пензионери-ранораниоци, бивши полицијски инспектори и доушници.

Нису ми сметали метални ударци кранова о искошене стубове, шкрипа дизалица што тегле огромне санте бетона, вика радника, лупа крупног алата и цвркање апарата за вар и лем. У мноштву већ пристиглих zgodних жена и девојака, спустим се трком до речног тока преко ситног песка што прија табанима. Кад је врео у подневним сатима, морам брзо – на петама, иначе изгорех. Ух, кад бих могао да полетим и избегнем врели песак на којем би се могло испећи јаје на око?

*

Упознао сам ти и сестру. Удата је у Сиднеју, мршава као чачкалица, а муж буцко. Али, брак им одличан, немају деце, воле се, ту су и слаткиши, играчке, изласци, свашта нешто за срећан живот у двоје. Племенита и драга, сестра зна све твоје брачне проблеме. Воли да прави фотографије, шкљоца апаратом где год стигне: кад улази у кућу, кад излази, кад се време наоблачи, кад се разведри, кад туђа деца плачу, кад се смеју, кад вадиш питу из рерне, кад сечеш на комаде, кад спаваш, кад се будиш, кад ветар облачи крошње, кад муња цвета, кад непознат неко уђе у двориште, кад ово, кад оно. Зна и за нашу везу, одобрава је и она. Подржава те у свему, саветује да оставиш оба сметењака. Ти ни макац, ни сестрина реч нема снагу.

Испричао сам јој да ме је неко, после оне швалерске лупе на вратима, назвао телефоном пред зору. Пустио сам да звони четири пута, тад се аутоматски укључује мој глас на телефонској секретарици: Тренутно нисам код куће, поруку можете оставити после звучног сигнала. Зачуо се уњкаво трапав, танак паорски глас умишљеног господара твога живота, глас типа који је смушено, а тобож с ауторитетом, тражио да разговарамо, ако не сад, онда касније, зваће он.

И тако је било, назвао је у шест, питао ко је то код мене био синоћ у стану. Очекивао је да ћу да слажем или да врдам, али ја сам му именом и презименом директно рекао да си ти била код мене. Изненађен мојом храброшћу, почео је да прети, да ће ме свакодневно пратити ма куд да се крећем, да ће искочити у тренутку кад се најмање надам, да се удаљим од тебе, да се не играм главом ако желим мирно да шетам градом. Рикао је као биво кад изгуби музару, кад је преотме други бик са јачим роговима спремним за борбу.

Спустио сам слушалицу не желећи да упијам урлање несрећника. Наставио је да зове и реда урлике

на телефонској секретарици. Таман остави једну поруку, помислим готово је, онда поново зове и бифла следећу. Без оклевања, отишао сам у полицију и пријавио га. Рекао сам истину, све како је било, они су тражили број његовог мобилног телефона. Назвао сам те, и ти си одмах дала број. То је био још један велики плус за тебе, јер сам ти тад још више веровао, схватио сам да коначно желиш да га се ослободиш. Полицијски професионалци су га позвали и рекли шта га следеће ако настави да ми лупа на врата и прети телефоном. Више се никад није јавио.

41

Међу таксистима има једна црнкуља цаклећег лица. Окретна као ласица, јорговански нашминкана, намирисаног аута и одеће, увек обријаних ногу. Вештачки зуби, скупо плаћени, као да су прави, раздрљују силиконске усне у велике количине смеха и тако показују свој бели сјај. Рођена за конкубину у урбаној џунгли, Мартојка је била наложница најчуднијим мустрама мушкараца у распону од пружног радника до кандидата за академика. Сви би у њеном загрљају постајали бесмртници. Срдачна као рођена сеја, све док те не шчепа попут гује и смота у ропац јаког парфема. Опремила је дама свој велики аутомобил као стан: мини-телевизор, звучници у угловима, столић на преклапање за ручавање, меза и пиће у малом фрижидеру. Седишта се померају у кревет испод бордо-завесе на стаклима.

Како која муштерија улети у ауто, случајник или намерник, она га, милујући волан, мигом шацује. Уколико се упецао, то види по смешку с профила, нагло скреће у правцу Фрушке горе и одлази у шумарак. Може и друкчије, код ње у стан, ако даса жели да више плати. Многи су били жртве њеног пељешења. Велика љубавница, успавала би их својим чаролијама и чуди-

ма, а онда испрметала џепове и узела све: новац, сатове, накит, понекад и личне карте, пасоше, мало шта је остајало. Неки су је пријављивали полицији. Многи нису, плашили се бруке, али и Мартојке, та има гадне везе. Увек би се извукла, са властима – у полиповим пипцима.

Допао јој је шака и професор универзитета, ћела-ви хемичар светског угледа. Никад јој се није вратио, јер то беше ринг, не секс, борба за превласт у апсолутној категорији еротомана. Успела је да га сможди и тетуравог испрати из аута. И тако редом, није се задржавала са истима, мењање беше њен животни принцип. То шта она ради, у мојој струци се назива "комплекс проституције": жена се продаје свима зато што ју је један разочарао. А тај један био је, ни мање ни више, рођени брат. Одрекла га се преко новина, а човек забезекнут сестриним гестом, иселио из града и нестао.

Упознао сам га у Берлину у оквиру сусрета наших гастарбајтера у културном клубу на Ђурђевдан. Реч по реч и нашли смо се у истој причи, нисам одмах рекао да му познајем сестру. Поверио ми се да је у Немачкој упознао девојку из наших крајева, младу научницу. Почели љубавну везу, а онда, на њеној "телефонској секретарици" нашао љубавну поруку брата пуну перверзног тепања. Заплакао је и побегао – као од рођене сестре. Вратио се у Србију и помирио са Мартојком. Заинтерсовао сам се за феномен родоскврнућа и истраживао. Најпознатија родоскврна веза била између Карла Великог и његове сестре, њихов син је Ролан, о њему је написан чувени роман.

*

Има дана кад неумерено једеш, дебљаш и деформишеш физички изглед, то те излуђује. Толико пута си ми поновила да чуваш линију, да ти струк мора бити

као у уској венчаници. Ти том свом незајажљивом мамлазу дођеш као огледни кунџ, али и као магарица што повоздан тегли док велики магарац пландује: блене чово у телевизијски екран, под главом руке на јастуку, жваће колачиће, чешка стопало о стопало, а чарапе чисте – ни трага прашини одоздо, ти опрала и испеглала, тепих изрибан, све мирише. Кукавички настављаш да пропадаш.

42

С ону страну реке Сане живела је Данчица, дугокоса тинејџерка чије сам песме, старији пар година, повремено читао у омладинским новинама "Тин", које су из Загреба пристизале у наш крај. У граду на обали тихе реке, корзо је био чувен по великом броју шетача. Главна улица – тесна да прими сав рој људи, младих и старих, жељних да се покажу, да виде, да препознају, да препоруче, да се осете важнима у мешавини разних гласова и лица. Данчица је увек била у друштву са Ловорком, другарицом из гимназије, која је носила наочари са великим оквирима на тамним веђама, са дугом коврцавом косом која није подносила вештачку боју. Чаврљање и стискаво осмехивање беше одлика двеју пајташица. А ја стидљив да стидљивији не могу бити. Како такав да им приђем, да се обратим Данчици да сам читао њене песме?

Нисам био сналажљив као један вилени комшија, надимком Кобац, који је волео брзе моторе; чак је пред кућом, тик уз ивичњак, поставио један стари "Хорекс" подигнут на задњи точак, који ноћу личи на пропетог пастува. Улетао је невероватном брзином у познату локалну кривину са до максимума одвртним звуком касетофона на паксицу из којег је шиштала рок-група "Вишбун еш". Ту музику сам снимео на танку касетофонску траку у поноћне сате на Радио

Луксембургу и поклонио Копцу, на његово инсистирање, чим је чуо какво звучно благо имам. Он је својевремено био пришао на корзоу једној лепушкастој и поносној Бањолучанки, својој будућој жени, и рекао: Ја сам коњ, свиђаш ми се. То ју је оборило с ногу и више се нису растајали.

Како ја да приђем? Помогао ми је Трајан, Копчев брат, студент технологије у Љубљани, који је распустом долазио у град на Сани, са дугом хипи-фризуром, отмен, смирен, за мене тада преискусан, љубитељ добре рок-музике. Посаветовао ме је да попијем чокањ коњака или ракије и тако оснажен приђем Данчици. Учинио сам то, као да улазим у земљу чудеса, замуцао на корзоу, поменуо песме – Данчица је раширила зенице. Ловорка се гласно насмејала, као да сам њој пришао, и оставила Данчицу са мном. Прошетали смо до ушћа и осетили да имамо шта причати. Не знам да ли је осетила мирис, али мени је алкохол ударао из уста. Помало сам и брслао, могла је помислити да сам узбуђен, била ми је и некаква мучнина, али је за почетак све прошло добро.

Много година касније, као професор у Војној гимназији, посаветовао сам на сличан начин једног ученика који се заљубио у ученицу из медицинске школе. Ето чуда, исто пореклом са Сανε, али из града са друге обале, дечак је сањао да постане пилот, и после завршетка војне гимназије, требало да упише ваздухопловну академију у Задру. Међутим, попивши чокањ коњака, освојио је девојку на играци коју су месечно организовале две школе. И, живот му се променио: остао је због ње у Београду да студира на Војној пешадиској академији. Сан да лети изнад облака, заменио је сном на земљи, где, такође, може да се лети ако љубав рашири анђеоска крила. Шта је било с њима, не знам; стигли су грађански ратови.

Данчица и ја смо обилазили сва скривита места у граду на Сани: шумарке и лугове, клупе и остатке зида у ноћи у парку поред збарушене притоке, хаусторе и ходнике зграда, залеђе фабрике целулозе, уличице и сокаке у предграђу, захрђале локомотиве на запуштеном делу чувене пруге којом се некад одвозило крупно храшће и руда са Грмеча у престоницу аусторугарске империје.

Кад би багрем процветао, јели смо слатке латице и љубили се наслоњени на стабло. Говорили смо једно другом: Пчелице моја, сачувај ми мед. Како то обично бива, цепним ножићем урезао сам наша имена у кору дрвета. Испод крошања кестена, узимали тек опале плодове и грицкали тврду белину испод љуске. Свет је личио на бајку коју смо, чудом награђени, дисали повздан.

Потпуно невешти, на раширеном магазину за културу, иза фабрике, у грмљу, одлучили смо да након годину и по дана водимо љубав. Прострли смо новине по средини и тако добили штампану асуру на трави. Дотад смо се пипкали, диркали, мазили и штипкали, и испод каиша, и испод кошуље, и овако, и онако, свакако, али нисмо умели да идемо до краја. Она невина, ја неискусан. Носио нас је природни жар допадања, инстинктивни покрети у грлидби с уздасима. Како се догодило и шта збило, скоро да и не знамо, али на новинама у трави остао је румени траг, разливена мрља после нејасног бола који је Данчица у трепету тек осетила. Као какву реликвију, те новине сам годинама чувао са најинтимнијим стварима и успоменама. Као студент, кад год бих мењао подстанарску собицу, увек сам, тад већ и згужван, преносио тај примерак "Ока" у картонској кутији.

*

Била си поново код гинеколога. Раница на материци није зарасла, остали су незацељени делићи у виду полумесеца. Жалиш се на жигање у пределу малог стомака. Много си црнчила иако је лекар рекао да се пазиш. Десет дана ниси стала, радила од јутра до вечери, дубоко у ноћ. За машином за шивење кичма ти се искривила, и због тога ћеш морати код лекара. Па прање и пеглање, чишћење просторија, напрасно кречење ходника. Онај твој медвед сулудо измишља послове, тера те да рибаш орибано, да кречиш окречено. Као кад се психопата умива двадесет пута на дан, тако те нагони да уређујеш кућу у којој нема ни трага прљавштине, све си угланцала и испиркала. Свакодневно куваш у три шерпе, никад сува храна. Као да си у градској кафани. Силни гости за викенде, за празнике, па породична слава – три дана.

Муж дебелокожац газдује, упрегао жену у кајасе, нека сви виде како он бегује, а була стење ли стење, раница боли, али – ко те пита, робиња нема снаге да каже – не. Неки дан камион прегазео твог белог мачка којег си волела као најближег свога. Потерао га пас, а он – да би на дрво – шмугнуо преко улице и ту га самлели точкови. Плачете и деца и ти за мачором, а мужа – ни брига. Набавиће другог, не каже ни то.

43

Цео град виђа познатог писца с брковима иза ушију и дугогодишњу му љубовцу како шетају у мирису липа кроз парк, по кеју, око стадиона – свуда. Одседају у посластичарницама, у баштама ресторана, у модерним кафићима. Иду у позориште, на промоције књига, на изложбе слика, виђају их на концертима. Стегла их љута заљубљеност и не да дисати, умрли би да нису скупа.

Он ожењен, она удата. И његова жена и њен муж знају за ту везу, и помирили се с тим. А писац и љубљена му драга личе као јаје јајету. Исте очи, тамнокрупне, на ивици лепе буљавости, осмех идентичан, горња усна мало преклапа доњу, створени једно за друго. Хвале се и надланицама – потпуно исте, чак и линије на длановима се подударaju, плавкасте венице уз руку као да су пресликане, иду истим шарама до срца.

Имају и децу из званичних бракова, његова кћерка и њен син – као брат и сестра, истих црта лица, невероватно. Не дај Боже да се заљубе једно у друго. А да знаш, то је и могуће, већ се прича да посећују кафиће. Родитељи не брину, чак и не примећују. Има других ствари којима су опседнути.

Неће писац да се разведе, не тражи то ни она, и њен брак – неразрушив. Пишчева жена удебљала у зглобовима, разболелеа се, пије лекове, једва хода, врат као бачвица, кренула и у цркву. Почела да пише песме и кратке приче, то јој дође као терапија на терапију.

Муж пишчеве љубавнице, смејуљко, ради у просветном центру где и она. Као да ужива што му је суђеница у вези са познатим писцем, ништа јој не замере, пере суђе код куће, пегла веш и чисти терасу. И не помишља да нађе другу. Сав је у жељи да јој у свему помогне.

Писац и његова муза виђају се као момак и девојка. Ретко су у својим домовима. Нико их и не пита где преспавају. И она пише некакве песмице, он их прекуцава и дотерује. Живот има своје риме.

*

Зашто не би правио сватове ако бих се развела, гугучеш као сеница коју дечак гађа праћком. Са Фрушке горе се види да би требало да бежиш из тог брака. Ти си мислила да ћеш моћи да заштитиш свој мали жи-

вот у мужевљевој окружењу – да свако живи своје на истој адреси. Прасац у твојем мужу све обилније влада тобом: како он гркне, тако се стресеш. Трошкови за струју и грејање, за воду и телефон, ода свуд рачуни, већ пристигли нови, једва си зарадила за прошли месец. А мушка глава – сирова, до грла у дуговима што расту и расту, вртоглаво се умножавају, мораћете кућу да продате, очајна си. Видиш да све тоне, нема посла, муж живи од некакве тобожње славе када је перионица била једина у том делу града. Шта си се везала за његов реп, отргни се, и деци ће бити боље. Помоћи ћу ти, кажем ти, који ти је матрак?

44

Беранија има четрдесет година, никад се није удавала, смртно заљубљена у поп-звезду, превејаног типа на естрадној сцени за којим луди хиљаде тинејџерки, али и климактеричних зунзарки чије су успомене са раних концерата повешане на канапима танких живаца. Она га обожава управо од својих пубертетских дана. Путовала на концерте у друге градове да родитељи не знају, под његовим прозором вриштала и тражила да је води где год хоће. Видела га касније пар пута док је радила као новинарка у омладинском листу. Трчала до Грчке да направи интервју, он приметио да га прогања па клиснуо на стражња врата хотела.

По њеним фантазијама, они су у вези, чак су и спавали, не да нанети да нису. Већ је оболела од фикције да је он човек њеног живота и да ће се удати за њега. То је онај случај везаности кад опседнутост прелази у ониричке дубиозе, кад скоро сваку ноћ сања свога идола како воде љубав, живе заједно и рађају децу. Ти снови су непрекинути, они се нижу као дани и догађаји у стварном животу. Кад се пробуди, таква особа сматра да то око ње није реалност, већ груби сан, а да оно што

снива јесте свакодневица и зато бежи у кревет кад год стигне, да се докопа своје стварности. Узима и средства за спавање, али тад обично вољеног нема у сновима, или снови никако да стигну. Побркани фоновии сна и јаве су неизлечиви. Таква особа је невероватно верна фиктивном љубавнику, не постоји нико из живота ко би је убедио у супротно, а други мушкарци – фуј! Сви су нико и ништа. Он је анђео у сновима чије галактичке моћи превазилази све што земаљска метража може да досегне.

*

Комшија те и даље уходи, не испушта из вида. Часком те опсени крекетом жапца што скочи у барицу кад се и не надаш, блузне мутним капима по теби, зарони и појави се уз локвањ, не видиш га неко време, јер је исте боје као та биљка, а онда опет бућне па изрони испред тебе, гледа те буљаво, плопће подвољком, претвори се у гуштера, шмугне у шипражје, излети као чворак из грма, праметне се у врапца, кљуца по дворишту туђе мрвице, у том постане петлић, наскочи на коку, цимне је два-три пута с репа, она остане преврнутих очију на трен, стресе главом, а он већ преображен у жујастог кера њушка крај ограда, лаје на пролазнике, хоће да прескочи, не може, али ето га – већ је сврака црнобелих шара око очију, уклетатрачара, вештица из Валпургине ноћи, на врху бандере мерка децу што је циљају ваздушном пушком па нагло одлети у трену баш кад повуку окидач, одозго као јегуља плусне у речицу па претворен у змију пуже уз обалу да ти дође под кућни праг. Ту ће те свакодневно надзирати као демончина у облицију људском.

45

На моја кућна врата зазвонио је дебели младић од двадесет три-четири године, тражио да му дам телефон познате флаутисткиње с којом сам једно време био у вези. Наравно, нисам му дао, а на моје питање шта му је она, рекао је да је боље да не знам, јер су то њихове интимне ствари. Видео сам у њему једног од типова који су фиксирани у глави да их позната личност воли и да су, чак, у љубави. Испричао сам флаутисткињи коју је тражио, насмејала се задовољна што је тако славна па је обожаваоци и на тај начин вртоглаво јуре.

Није прошло ни недељу дана, назвала ме је и питала како изгледа онај што је долазио на моја врата. Ево га сад на мојим, одушевљено и уплашено, у исти мах, викала је док је њен нови мушкарац, новинар с којим већ дуже време живи, силазио с пиштољем низ степенице ка великим улазним вратима. Срећом, полиција је стигла пре па су манијака одвели. Не знате ви шта ја с њом имам, викао је буцко док су га трпали у плави комби.

*

Пијеш лекове, свакодневно гуташ седативе, пуне ти фиоке бенседина, валијума, лекселијума, диметрина, бромазепама и других такозваних бензодиазепина. Капци ти падају од вештачке смирености, није то више поглед-пламен, увукли се у те и чемер и пораз, уливаш се све више и више у несрећу. А што је најгоре, из месеца у месец повећаваш дозе седатива, расте њихова милиграмажа и постајеш инвалид на "хемијским штакама": нећеш моћи без опасне супстанце, без тих шарених и сићушних пилула. Ваљда знаш да већ тромесечна континуирана употреба јаких седатива изазива сталну зависност. Самовољно узимање и прекидање "терапије" може изазвати епилептичне нападе. А бенседин у коктелу са алкохолом може довести до коме и смртог ис-

хода, почела си и то да комбинујеш. Много је боље да користиш природне ствари које успешно "имитирају" бенседин или бромазепам. То је, на пример, Б витамин који се налази у чоколади, младом сиру или бананама. И шетња у природи би била лековита за тебе, за твоју менталну релаксацију, јер подстиче стварање хормона среће и задовољства. А тек свакодневно да водиш љубав са човеком кога волиш – ни зрна депресије не би било.

46

Флаутисткиња Меланка није више у Србији. Дружила се са оперском певачицом Персидом која је била у вези са горопадним тамнокосим старцем: новинар, инжењер, музички критичар, учитељ сцене, кандидат за председника државе; речју, човек сваштар који је брао и крао, попут зелених вишања, млађане девојке из света уметности. Старац, где чуда, био је глув, али је писао и објављивао музичке критике. И, то су новине објављивале, ето ти! Чачкао је уши импровизованом диригентском палицом. Очигледно је да је визуелне утиске претварао у звучне и тако састављао своје есеје. Чудо над чудима.

Певачица Персида је с њим живела две године, помогао јој је да се ослободи страха од наступа, грунуло је из ње самопоуздање, узгордила се, постала агресивна у жељи да обезбеди наступе у свету. Умела је с амбасадорима, неким би засела у крилу, што весела по природи, што надахнута чашицом вискија или црног вина. Брундави старац је придобио Персиду, веровала је у његове савете, беспоговорно прихватала све. Бранила га је у свакој прилици. Доживотно га издржавала, чак и онда када је преузео бригу над њеном пријатељицом Меланком и довео је к себи у стан.

Меланка је прошла исту школу дресуре као и Персида. Старац ју је учио како да нападне публику својом појавом – да покаже да није од овога света, да је божанство што хода у хаљинама боје гримиза и пурпура, а да флаута буде главно оружје уз лепоту која је била више него очигледна. Усвојила је све што јој је старац наложио; надарена је да прими сугестије, да их реализује до чуђења и самог учитеља. Креће се на сцени као мали оркан, лево-десно, па у полукруг, у елипсу која дише. Била је позната по томе што је у сред наступа знала да направи пун окрет, а флаута остане у зраку изван тела. То би изазивало овације па су је почеле копирати и друге флаутискиње, али одреда им инструменти падали на под.

Дакле, флаута као оружје што својом звучном суптилношћу гађа у срце сваког присутног, очарава наднаравним мелодијама и нотама које нико не очекује, а стапа се са Меланкиним трзајима тела: као да се латковима брани од нападача. Флаута јој се лепила уз прсте и претварала у змију широке главе, понекад пуштала рафале душе видљиве голим оком и, претворена у издуженог белог орла, подизала се са сцене до стропа. А Меланка би затворених очију и празних шака наставила испред лица прстима да типка по невидљивој флаути. Све је било као никад виђена магија. Неко би рекао да ју је у томе обучио старац Фочо од стотину лета. Не, био је то њен необјашњиви дар, али остварив само ако би са старцем припремала наступ. Ни он није знао шта се ту све догађа.

А у свакодневици, Меланкине очи размакнуте за нокат више него уобичајено, боје персијског кестена: увек их прати дражесни осмех жене која се жели наметнути као врхунска уметница. У продавници, на пулту поште, у чекаоници, свугде, давала до знања ко је и шта је, све док није узела за кућне послове жену која је набављала нужне ствари.

Меланка је била млађа од старца педесет година. Он – виталан, морам признати, танак као да игра кошарку, зализане седе и наоштрешене косе, усана пуних као да су женске. Одвео је Меланку на море, у хрватски део Јадрана, у Ровињ где су се једно време састајали српски интелектуалци, неки направили и куће. Пливала је за старцем у мору као какво штене: вири јој лепа глава, он води кроз мале таласе, плива пасји, не избацује руке изнад воде, она лагано за њим и ужива, кружи око њега. На плажи, он је задиркује и вређа, условљава њене наступе. Одавно је приметио да јој је средњи прст десне руке чудно искривљен, подсећа на мали срп. Прст јој није сметао да нормално свира, али је глуви старац говорио о томе као о хендикепу, да ће морати да оперише прст ако жели пуну каријеру.

Купачи на сунцу, у песку, на чувеној плажи, слушали су свађу којој није било краја. Она је одбијала и помисао да оперише прст мада је већ то учинила са носем који је био леп на старогрчки начин, мало повијен, али – њој ружан, мада потпуно у складу са ликом и златастотамном дугом косом у паду.

Жене каткад забораве таленат од Бога па се узврпоље око свога изгледа као да ће свет пропасти ако га не ускладе са тренутном модом. Тако је и Меланка, велим, оперисала нос, али неће ни да чује за прст. Сматрала је да јој криви прст доноси срећу и да управо захваљујући њему изводи оне чудесне бравуре са флаутом.

*

Питаш ме како могу без жене кад ми ти тако ретко долазиш. Једном-двапут седмично, а има периода када се не видимо и по десет и више дана. Мораш да радиш, а муштерија нема, дугови велики, деца не могу да гладују. Муж је опет узео паре на зајам од неког зелена-

ша. А и твоје слике није лако продати, само ако унапред договоримо са познаницима из неке банке или јакe фирме, а таквих је све мање, круг се затворио. Муж ту ништа не може, нити хоће да помогне, не верује да такве "дрљотине" уопште неко купује. Нервозна си, опет посежеш за таблетама за смирење. У паузама између нерешивих проблема, кћерка ти прича своје снове, ти записујеш, неки личе на делове овога што ти причам.

47

Меланкин отац, познати бивши ватерполиста, директор Завода за изградњу града, патио је због кћеркине везе са старцем за коју се прочуло и у медијима. Све је чинио да је одврати, али она је увек говорила кроз плач да није тако, да је старац само њен уметнички учитељ.

Старац је повремено показивао мушку потенцију и жељу да је има као жену. Било је ту и неке нежности, истина, више у храпавим додирима него ли у конкретном споју мушкарца и жене, али свеједно. Некаква блискост била је остварена, желели су да се виђају, она да учи да свира по његовим рецептима, а он да јој објашњава флауту као симбол мушкости који краси жену. То ју је ослобађало од сопствених комплекса, љуштила је са себе, и изнутра, слој по слој стида и постајала слободном у интимним захтевима на које, нажалост, старац није могао до краја да одговори. Он би то правдао тренутним нерасположењем, али већ следећег тренутка, изигравајући Казанову, поваљивао би је на кревет и у одећи симулирао сексуални чин.

После једног Меланкиног наступа на Коларцу, старцу је пришао њен отац и рекао да ће га убити ако се његовој кћерки ишта догоди. Старчина се није дао збунити па је одговорио да га овај одмах убије. Отац је

пропао у земљу од блама, окренуо се и никад више ни Меланки ни старцу ништа није приговорио.

Меланка и ја смо се сусрели на концерту у Будви. Била је с мајком, зачудо, нигде старца. Разболео се, а Меланка није хтела да пропусти заказани концерт. Честитао сам јој успешан наступ, а њену мајку пољубио у руку. Волела је Меланка комплименте после својих наступа. Посебно сам похвалио сагласје тонова и покрета тела. Додао сам да је и боја хаљине на светлу позорнице била мистична, да је творила симбиозу са звуцима и кретњом. А лебдење флауте у ваздуху – вештина због које на концерт долазе и они које музика не интересује.

Одушевила се и прихватила позив да с мајком на трен одемо на колаче и лимунаду под палмом. Домаћин концерта био је изненађен да Меланка одбија протоколарну вечеру. Очигледно је било да јој годи моја близина пуна заносних речи. Готово халапљиво јела је и пила, језиком отирала остатке колача са усана. Лепа прождрљивица, ох, ко је не би пожелео у загрљају! Мајка јој била тиха, без речи, осим што је у име обеју захвалила на части. Разменили смо бројеве телефона и убрзо се чули. Меланка и ја смо причали сатима ноћу, жице су се усијавале од нашег ћакулања, било је јасно да желимо да се видимо што пре. Она је раскидала везу са старцем и био јој је потребан неко ко ће је у томе подржати.

Убрзо смо се нашли на Петроварадинској тврђави. Уз бело вино грицкали свеже печену рибу и гледали панораму Новог Сада. Све време се смешила и лудела од среће што смо скупа. Имала је на себи румену хаљину из Француске са мало нарозаним делом низ десно раме. Кад смо кренули назад до мога стана, није одмах упалила мотор аута, већ ме погледала као ласица и, пре неголи сам одредио боју њених зажарених зеница, ставила ми нагло руку с оним кривим прстом на шлиц. Био сам изненађен, да не кажем шокиран, нисам то очеки-

вао при првом сусрету, сматрао сам је романтичном и другачијом. Није ли је томе научио старац? У сваком случају, она је показала да је искрена, да јој се свиђам и да ме жели потпуно. Помешала су ми се осећања, нешто као пожуда и стид. Иако ме је тим гестом на неки начин пресекла, нећу да кажем, уплашила, ипак ме је то охрабрио да како-тако узвратим истом мером.

Све време, сагоревајући у додирима, говорила је да хоће да живимо заједно, заједно и никако другачије. И то ме је зачудило, није ли и то превише за први љубавни сусрет? Колико сам уопште у заносу могао да разлучим рационални део од ватрене игре? Нисам добро знао Меланку, али и да јесам, оно што се изговара у сласном стискању, често је само упаљач за огањ што срећу пламса веома кратко и спепели је потом.

Меланка је већ била славна, окружена симпатијама, уживала после наступа да прича са публиком, поготово мушком: удварачи врцају на све стране. Кад бих је оженио, како је пожелела у трансу, био бих стално у маказама љубоморе и среће, у клизавом осећању да ће ишчезнути у туђем крилу. Таква ми жена није потребна, поготово, мени суром нежењи, неком коме никад досад није пало на памет да већ на првом рандесу предложи брак. Постоје мушкарци који одмах девојци кажу да би с њом желели да имају децу, циљајући на њен мајчински инстинкт. Таквих се, сматрам, треба чувати, јер желе пречицом да се домогну женске врелине.

Меланка је била веселичаста, није припадала оним овисницама о никотину, које намргођене јутром устају кашљући, па без пољупца раштимоване одлазе у купатило, не знајући ни да поздраве љубљеног. И док сам се окренуо, Меланка је у мом стану већ дубила на глави поред радног стола, то је била њена редовна јутарња вежба. Сматрала је да је важно да јој се крв слије у главу пре него закорачи на улицу. Ја сам урадио двадесетак склекова, отишао у кухињицу да приправим чај

с медом, она видела да су јој хулахопке попаране, подигла их с пода, па из ташнице извадила нове, нераспаковане.

Старац је Меланку сачекивао и проналазио на њеној адреси, испирао мозак, о мени говорио све најгоре. Иако сам био старији од ње свега седам година, говорио је да сам Метузалем за њу, престар, да њој треба вршњак или неко као он – старији пола stoleћа. Кад је толика разлика, године нису битне, сиктао је деда. Он још није знао да ли смо спавали или не, она му ништа није признала, а он, у љубоморној расцепљености, веровао да нисмо. Меланка би на наше нове сусрете долазила радосна, али кад бисмо поменули старца, сагињала је главу и бледела. Временом, старац је постајао све већом препреком за нас, уцењивао ју је на разне начине, и даље нападао њен криви прст, говорио да ће га откинути.

Меланка је била несрећна што не може да побегне од заошијаног чудака, а ја сам показивао све мању жељу да будем витез, да се борим за њу. Осетио сам неку врсту беспомоћности, нисам желео да се суочим са старцем и бијем, ни речима, а камоли како другачије. Реално сам схватио да њој самој морам препустити редослед потеза, имаће моју подршку да чини шта год хоће, али сам избегавао могућност расправе са чичом. Било ми је испод части да се с њим тучем за Меланку, није ми био пандан у мегдану, то мора она сама да уради. Показало се да је било рано очекивати тај разлаз. Знао је деда старе финте, ниси га могао тек тако насамарити. Обрушио се на њу као дивљи кер, још већом жестином притерао је у ћошак, није могла из његовог кавеза. Нестао сам из њеног живота, није ме могла вратити ни безбројним телефонским позивима, ни убеђивањима њене најбоље пријатељице да ме воли и да ће све учинити за мене.

Старац је након годину-две умро. Меланка је променила још неколико мушкараца. Најупечатљивији пример – ожењени политичар који јој је купио стан у центру престонице, затворио да сама вежба флауту и долазио кад му се прохте. То је текло све до бомбардовања кад је у паузи између смртоносних товара са неба, случајно кроз прозор са другог спрата видела његову дебелу и збораног лица жену како излази из аута, а он јој придржава врата. Заплакала је од немоћи: зар таква жена да јој буде пандан? Није му дала сутрадан да уђе у стан, а кад су бомбе почеле да грувају у близини, и суседи низ ходник и степенице бежали у подрум, његове молбе су услишене. Чим је прешао праг, загребала га је по лицу, ударила штиклом, једном па другом, завриштала, бацила флауту у ћошак. Бомбе су биле "мила мајка" за звукове њеног емотивног расапа, вриштала је до прснућа лица у црвенилу.

Током бомбардовања, повремено јој се јављао бивши заменик уредника информативног програма државне телевизије. Са тог места био је нагло смењен пре рата. У свету се посветио трговини са музичким инструментима. Прво је Меланку месецима звао из Словеније, а затим из Америке. Заљубио се на даљину и обећао интернационалну каријеру. Већ посвађана са локалним политичарем, уграбила је прву прилику за бег. Сачекала је резервисану авионску карту на аеродрому у Будимпешти: донео непознат човек, сарадник једне њене пријатељице књижевнице. Одлетела је у Америку на сусрет са човеком ког пре тога никад није видела. Он ју је убрзо убедио да пређе на клавир, да остави флауту; и збиља – успело. Каријера кренула, наступала је у свим великим градовима Америке и света. Авионом, уз Меланку увек је путовао провидни клавир са рубовима од злата.

Али, усковитлала се огромна амбициозност у спрези са сујетом, и вештачка веза је убрзо пукла. Ме-

ланка је упознала америчког богаташа, по годинама равног глувом старцу из Београда. Милијардер клекнуо после концерта у Чикагу, дао јој ружу тамноцрвене боје, пољубио руку и Меланка се предала новом оркану.

*

Има ли наде за нас двоје? Заборавила си да ме упиташ зашто те не бих женио ако би се чудом развела. Питаш шта је – агапе, чула си на радију, ниси дослушала емисију, остало ти допола јасно. Агапе – одмор од земаљске љубави, стање које не зна за љубомору, завист и мржњу. Агапе је сан над сновима. Тако неке старе индијске културе представљају Буду док групу жена оставља у нирвани.

Агапе – љубав без граница и зазора. Хришћанска лепота у апсолутном кругу разумевања, љубав без резерве. Љубав са чистим лицем.

Земна љубав има Јанусово лице; као кад бацаш новчић у вис па шта падне: глава или писмо? Њушка или потиљак? Земаљска љубав ти је сва у мужи душâ, о томе ти причам све време.

48

Браћа близанци, Милија и Митар, већ увелико у годинама, набили шездесете у слабине; радили у Немачкој као таксисти. Оба слаби на жене, ма шта слаби – где год гукне женски глас и укаже се женско колено, они наперени за акцију. Увек помало господски, отмено, са стилем у покретима руку, главе, рамена и ногу, помало филмски, на махове смешно – чаплиновски, с окретом ципеле ка горе, недостајао је само шешир. О свему томе нису много размишљали, пре ће бити да су се угледали на претка из засеока Саница са извора истоимене реке којој, истина, ово беше изведени

деминутив. Био један из њихове лозе што је пре сто година паробродом отишао у Америку, рудар у угљенокопу, убио тамо неког Бугарина, па побегао назад, у Први светски рат, да помогне Србији. Прошао голготу Албаније, остао жив, вратио се у Подгумеч, лепо се облачио, пекао најбољу ракију, од ње живео и умро.

Пуно су Митар и Милија давали на проводе, и паре и време, али увек некако с мером, ишли на веселе скупове где има насмејаних Немица, где се игра и плеше. Па онда возили бицикл, играли тенис, трчали километрима, пењали се на планине. Али, највећи спорт и забава, како су волели да истакну, биле су им жене. И гаравуше и плавуше, и смеђе и риђе, повисоке и ниске. Само нису смеле да буду дебеле. Годиле су им омалене и згођушне – то је оно право. Са ситним костима, тако су говорили. Избегавали су тужне и меланхоличне, презобиљне и затворене. Уосталом, ко воли такве? Нека су само осмехнуте и чиле, нека прскају здрављем и лепотом, нека се растварају на поглед и додир, лако ће браћа са свим осталим што носе у себи и на себи. Па чак и ако им касније у нарави открију некакву чивију, наћи ће начин да је ишчупају. Жене морају бити витке као притке уз ижђикали млади пасуљ у баштама завичаја. Свака је, дакле, морала да има ситне зглобове, нарочито ножне, те мала, малецка стопала. То је било посебно важно. Штикла не сме бити већа од броја тридесет шест, никако. Ништа крупно није долазило у обзир. И још – да је лист ноге чист, без длачица, квалитетна кожа.

Оба плавооки, скоро немачке генетске шифре, одважног хода, како већ рекох, у скупим оделима, намирисани најбољим парфемима. Момци са Балкана – за германске лепотице, мамци за женску немачку крв. За длаку се један оженио, други никако да се заљуби. Милија се затрескао у једну власницу салона за масажу која га је на тениском стадиону одмеравала као соколица. А он навратио да се, тобож, масира. Уствари, Милија

би да гњави женско тело шакама дрвосече. Такав је да сваки дан мора имати нешто уза се, макар да оњуши женску сенку.

Митар је, ипак, био нешто другачији, држао је до себе, ретко би јурио за женом, чекао је да она дâ сигнал; он не повлачи потезе одмах, већ тобож устукне и чека њену акцију. Али, био је и љубавник, не као брат који кад притисне женско уза зид – не да дисати, нема изласка из челичних менгела док једно не малакса. Није Митар био тај који би женско тело дробно брзометним ударима карлице, нити је цедио из жене последњи духак. Није знао за еротски ритуал налик лепету млинских лопатица, као што је Милија шенлучио са женама. Митар је радио друкчије, миловао и мазио, тепао и величао, давао и делио. Била је то нежна сила од које би многе Немице памет изгубиле. Ако би се Немица којим случајем задесила у љубавним чаролијама са сваким понаособ, није знала који је бољи, оба су имали нешто своје, као да у томе нису браћа. Они, пак, нису волели да с истом женом имају посла.

Милија и Митар имали су златно правило: нипошто се удварати женама које уђу у њихова такси-кола; то су пословне странке, говорили су, посао је посао, а ракија – ракија. Томе их је учио стриц што је имао љубавницу у циглани па му ова, кад је пришао другој, бацила живу соду у очи. На послу немој да се спетљаваш са женињом, говорио им је ћелави ђин из детињства. Ту су рачуни увек неизмирени. Може жена бити суво злато, може да намигује, да му руку стави на колено док један од њих вози, али они би као дечаки само мало јаче поцрвенели и одбили сваку могућност спетљавања с непознатом женом. А није да им се многе у ауту нису допадале. Необично, супротно од понашања многих таксиста, већина ради тај посао да би се докопали жена. Не и не, то не долази у обзир, посао се мора чувати, има женâ изван таксиметра колико год хоћеш, говорили су

углас и једва чекали да крену у лов на остатак женског света тамо негде изван такси-вожње.

Ушпарали су коју парицу. Никад нису дали ни марку на јавне куће. То је био други принцип којег су се држали. Но, човек надрља кад се најмање нада. Митар се вратио у Босну, протерале га немачке власти, претерао, причало се, према некој махнито заљубљеној Немици која га је пријавила полицији због наводног силовања. То је у Немачкој оштро кажњиво, довољно је да те жена оптужи и већ си у невољи. А Митар, то се зна, ниједну није напаствовао, никад он то не би урадио. Пре је он могао бити силован.

Матилда се, да ти плувачка крене на уста, без граница заљубила у Митра и његове нежне вештине. Знао је бити веран жени с којом је у вези, али у свему има изузетак. Није њему Матилда била оно што и он њој. Није му stomачић играо лептирасти плес кад је види, нешто је ту било неразвијено, сад већ и ледено, спрчкала се на брзину прва искра допадања. Није хтео увек да спава с њом, а она је кидисала као вучица на јагње. Осветила му се лажући полицији да ју је силовао у кади. Показивала је модрице на бутинама које је сама направила ударајући се постранце кухињском даском.

А онда, испоставило се да то није био Митар, већ Милија, браћа личе као јаје јајату. Рекосмо, Милија ломео кости и сабијао жене у ћошак до беживотног тела. Али, Матилда није била његов тип жене, превише гузата. Уз то, зглобови јој беху као велики ибрици, искочили изнад стопала па у црној чарапи личе на ружне кврге. Кад би лежећи на њој погледао лево и десно подигнута стопала, чим би спазио крупне зглобове мушкост му је малаксавала. Покушавао је да не гледа тај призор, да затвори очи, али тад би набасао на њено занесено крклање налик на умножени жаблиј крекет. Тек га је то одбацивало с њеног тела у други крај собе.

Како је један морао да напусти Немачку, договорили су се да то ипак буде Митар. Наводно, почео да поболева од кичме па му седење у таксију није пријало. Митар је заплакао при одласку из Немачке, није му било свеједно, али братска се не пориче. Као у Ћопићевим "Магарећим годинама", где су браћа близанци мутили памет школарцима, Митар је за немачку власт био Милија. Браћа су одиграла своју игру.

Године су лепршале као ласте, долазиле и одлазиле, а Митар је већ увелико радио као зидар у Србији. Иако је мењао фирме, Митрове руке су биле неговане и неозлеђене као у каквог маженог мекушца из добростејеће породице. Пентрао се на високе скеле, мешао и товарио малтер лопатом, подизао у канти ужетом, додавао из руке у руку хиљаде и хиљаде цигала на великим висинама. На посао увек доносио рукавице и ту није смело бити грешке. Без рукавица, он не ради, други – како хоће. И то не било какве рукавице, већ неке тамне из Грузије, од јаке медвеђе коже, отпорне и на цемент и на влагу. А женама, то је знао, јако важно да мушкарац има лепе и очуване руке. Митар је лети волео да раздрљи шарену кошуљу од свиле да му се виде коврцаве длацице, мамац за женске очи. Прстима боје ољуштеног ораха мрсио је длацице док би разговарао с непознатом девојком.

*

Кашљеш, здравље се искомпликовало, једна раница зарасла, две крваре. Јајник све јаче и јаче боли, несносно, и други малаксава. Често имаш високу температуру, не спаваш ноћу. Не можеш да радиш, муж ни мацац, седи намрштен, посла ни за лека. Све теже се пењеш уз степенице. Пијеш већ трећу туру антибиотика, лекар каже да мора тако, ако не помогне, онда – јаке инјекције, ако и то не помогне – операција. Мислим да тај

гинеколог не зна до краја свој посао, или припада онима који би на туђој муци што више пара да ставе у џеп.

49

Кад би једном годишње, или, чак, у две-три године, из Немачке Милија дошао у посету брату, причао је, као и увек, да има намеру да се жени. А нежење – оба, као, јео, бирају; а ко бира – не додирâ, остане као прут. Сад је већ у шездесет трећој, последњи је час. Каже да је права љубав кад се двоје на улици држе за руке, да сви виде. Да се не стиде тога, већ као голупчићи – крило на крило, кљун на кљун. Ја такву тражим, да је држим за руку, само такву, тад ћу знати да ме воли и да ја њу волим, наглашавао је румени Милија и питао има ли каква земљакиња да би се на корзоу држала за прсте, нека блитварка која не спрема масна јела.

Блитварку кани да узме, тамо у Германији нема таквих. Без куваних коприва нема хране, што више зелениша и махуна, то већа снага, то боље здравље. Надносио се над самим собом, превртао очима и скретао пажњу на то чиме би хранио своју животну пратиљу. Осим тога, Немице су доста ледене у сексу, каже, оне се једном недељно дају, све је у прорачуну, помало успаване, а он би сваки дан у кревет са својом женом, са неком ватреном врцуљом којој крв не мирује, која пенуша вулвом. Наше су такве, ако тражиш, даће, знају да морају, поготово у браку, и то је то.

Митар, пак, у Србији има једну Рускињу, упознао је на пијаци; продаје пицаме, пешкире, доњи веш, папуче, чарапе, чешљеве, луле, чачкалице, мале лампе, сијалице, пепељаре, упаљаче, игле, клешта, катанце, свећњаке, мале пластичне календаре и још неки ситнеж. Промрзла, цупкала поред најлонске тезге кад јој је Митар пришао, платио дрвени чешаљ и позвао на чај у стан. Она га мало меркала и – прихватила, било је хлад-

но, чак и за њу са севера руског дела Европе. Личило је да ће остати код њега у лепо уређеном станчићу. Чај од метвице пријатан, прешли су и на печена пачја крилца и ракијицу. Истина, он никад није нудио брак, и није узимао у обзир ону братовљеву причу о држању за руке. Ипак, она је једно време радо долазила код Митра. Често и без најаве, директно са пијаце, он би је одмах чистио, лепо кувао, а она је за узврат давала му жбунчић са равним и јаким длакама попут коњских. Повремено је одлазила у Русију по робу па се задржавала дуже него што је Митру одговарало. Сазнао је од друге Рускиње са пијаце да она има троје деце код мајке у Москви и да јој је муж погинуо у Авганистану.

Митар је нашао другу, и тако су настали проблеми. Било је дана, кад се Рускиња врати, па неће да преноћи: препознаје неке ситне промене у стану, у купатилу, осећа по мирису да је ту навраћала друга женска рука. Једноставно, није била од оних жена које би прелазиле преко тога, без обзира што с Митром није била ни у предбрачној вези.

Оставши без Рускиње у пô зиме, Митар наставио да гања друге. Најжалије му што није задржао једну која има, како вели, ситне зглобове и гласић као препелица, а давала му се постранце; уза зид би ноктима лежећи стругала у круг, онако како се он карлицом кретао у контролисаном заносу. Тако се најмање умара. Један његов пријатељ добио је срчани удар притежући жену у кревету после ручка. Жене су ти, болан, ђаволи, гледају свога посла. Кога жена осмуди, томе брада више не расте.

*

Надражених носница, над кистом у руци, кажеш да би прекрасно било да живимо скупа. Као да ниси болесна, настављаш са тепањима, називаш ме бебом,

љубиш као одојче, нећеш дати да се упишким, сва си се претворила у младу мајчицу, шкакљиш ме испод пазуха, лупкаш по гузи, штипкаш за образ, цмокнеш у носић. А онда заћутиш, сва пожудиш, нека те промаја изнутра претресе и упиташ зашто те не бих узео за своју жену ако би данас млатнула репом мужу испред носа.

50

Ђурађ је упознао Клеу на зимовању. Били су то учесници семинара о правно-економским зачкољницама зимског туризма. Он ожењен, она разведена. С њим је био и колега, такође ожењен, мајстор за ломљаву женских срдаца. У вечерњим сатима плес у хотелу био је мамац за многе, то је прилика да се људи пристигли са свих страна опусте и испирлитају, понеко и заљуби. Ђурађ је све време ждракао у Клеу и већ с почетка музичке вечери позвао на плес. Пригрљени уз срцепарајућу мелодију, размењивали су прве речи. На питање да ли је ожењен, он је рекао да скоро и није. Има болесну жену од које кани да се разведе првом приликом. Чека да се заљуби у другу и свему ће тамо доћи крај. Он је живео у Батајници, она у Петроварадину. Имао је две кћерке, она једну. Клеи се допао Ђурађ, косих зеленкастих очију, леп као Аполончић, духовит, прави мушки ђаволак.

Плес је био пун обећања и жара. Изашли су у шетњу по белини планине. Месец се златио изнад борова шума и слао поруку да могу да се загрле. То су и учинили, наставили утабаном стазом до кућерка што је вирио из шума. И ту су се као у некој бајци пољубили. Све је било нестварно, полетели су до жмиркавих звезда у хладној ноћи. Њихов дах је обележавао постојање живих бића која ће се заљубити и годинама неће моћи једно без другог.

Дани на познатој планини прошли су треском одлан. Он је све чешће одлазио код ње у Петроварадин, она га дочекивала богатим ручковима и вечерама. Ту се с почетка задесио и њен први муж, позоришни редитељ, с којим је остала у одличним односима. То је одговарало њиховој даровитој кћерки која се израна посветила оперском певању и – успела. Бивши муж је одбио да долази на недељни ручак кад је сазнао да је Ђурађ ожењен. Није ништа имао против тога, јер са Клеом је рашчистио, али му понос није дозвољавао да руча заједно са ожењеним човеком који прича анегдоте за столом за којим седи разбијена породица. Напросто, није било равнотеже у таквим животним судбинама, у тежини одлука које је неко донео, а неко није.

Ђурађ и Клеа су наставили везу пуних осам година. Уживали су да шетају поред реке: он пеца, она му додаје мамце за удицу. Могли су по цео дан да лутају пустаром и да им буде савршено пријатно, угодно и телу и души. Као на таласима каквог сна, љуљали су се на свом љубавном сплаву. Путовали и у Грчку, на полудивља острва, надвикивали се с морем и галебовима, бацали шкрљке и шкољке по површини пучине, брчкали се, ронили, плускали, пливали, вукли једно друго за ноге на дно мора, смејали као деца, трчали по песку тик уз воду, живели – рај.

За време бомбардовања, Клеа је остала трудна. То је био велики испит за обоје. Она је желела да роди. Желела је дете са човеком кога воли и обожава. А он – супротно. Никако не смеш да родиш, говорио је сав уплахирен у дугим шетњама које више нису биле пуне разбибриге и нехаја. Не смеш, јер сам ожењен, имам две кћерке, једну од четрнаест, другу од двадесет пет година, шта ће оне рећи, избијала је из његових полупијаних уста кукавичка димензија личности. Као да је заборавио на све лепоте дугогодишње везе, као да раније није схватао какав је преступ чинио спрам својих кћер-

ки и жене. Кад се разведем, онда можемо да правимо децу, али сад не, понављао је упорно. Абортирај, мораш то урадити због наше љубави, хладно је убеђивао Клеу. Као да је права љубав могућа изван стварања новог живота. А о његовом разводу није било ни речи. Скривао се иза приче о болесној супрузи с којом нема ништа. Ни сам није знао шта је ишчекивао, које дане бројао да би живео са Клеом.

То су оне тачке у швалерској вези када почиње да се рашива маска тобожње везаности, када нестаје узајамно поверење и нема више ништа од пене усхита у разбоженом типу заљубљености. А страх да се призна истина водио је Клеу ка залудном уверавању саме себе да је још вољена као у време кад су одушевљени лутали пустим плажама Егејског мора или по живописним снежним падинама на граници с Мекедонијом. Тако се Клеа до краја обмањивала, све више усвајала његове "аргументе".

Уклонила је плод у гинеколошкој ординацији свога пријатеља који је одмах потом рекао да је могла родити сина. Грижа савести да је убила мушко дете, хладила је њену љубав према Ђурађу. И он је осетио леден рез у грлу кад му је рекла да су изгубили сина. А тако је желео да поред две ћерке има и китоњицу. Малограђанска слабост, плитки нагони за проводом и уживањима, нису му дали снагу да прихвати Клеину жељу да донесу живо дете на свет. Клеа га је, дакле, много више волела, али не би требало изгубити из вида да ожењен човек није у истој равни са слободном разведеном женом. Ту су жеље и прохтеви посве различити, њени – нестварни, његови – рационални. Она се све више повлачила у себе, стицала привремени мир, одлазила на литургије у градску цркву, посећивала манастире, а он пио и пио, заударо на вињак и јефтина станична пића.

Разилазили су се више пута, увек уз ларму и гнев. Његов коначни одлазак био је зачињен телефонским позивом Клеином бившем мужу да га замоли да је убеди да не долази на његова кућна врата, да не узнемирава његову жену и децу. И док је текао тај телефонски разговор, зазвонио је Ђурађов мобилни телефон, звала је Клеа из аутомобила којим је кренула у Батајницу да га пронађе на кућној адреси. Бивши муж је на отвореној линији фиксног телефона чуо ток разговора с обзиром да је Ђурађ намерно принео мобилни слушалици да би и негдањи супруг чуо како она прети. А викала је бојом безнадежног гласа да је њен живот окончан уколико је остави, да нема смисла ни један једини минут без њега. И није прошло ни сат времена, она ја са оданом кћерком била на вратима његове куће. Лупала и галамила, али није било мушких муда да отворе; као ситан миш сакривао се дрхтурећи с породицом у замраченом стану.

Ту љубавну везу случајно је била открила његова старија кћерка која је радила на локалној телевизији. Лепа на оца, али пргава и са елементима Електриног комплекса. Отац јој се свиђао више од степена родитељске љубави. Преметала је очев телефон у кући и нашла Клеину поруку: Обожавам те и даље, љубави моја! Ту је био и очев одговор: И ја тебе, једина! Старија кћерка се шокирала да њен отац има неку другу жену. Како – па он је њен добри тата, а болесна мајка његова је жена. Не може то тако, беснела је љубоморна кћерка. Осула је плувачину по оцу који је, затечен, гледао репризу њене телевизијске емисије заваљен у фотељу од излизане коже. Уплашен, једва је извукао бледу главу: промашила га пепелара, пукла у парампарчад поред телевизора о зид. Побегло је из куће на пар дана до своје мајке, скривао се и код колеге, великог женскароша. Изненада, жена му је умрла, сви су рекли – због његовог неверства.

Из очију старије кћерке вирила је старобиблијска прича о Лоту и његовим кћерима. Лотову жену Бог је претворио у скулптуру од соли зато што се, попут Орфеја у једном другом миту, окренула иза себе док је напуштала запаљену Содому. Лот се са својим двома кћеркама настанио у пећини на оближњем брду. С обзиром да нигде није било мушкараца, старија кћерка предложила млађој да оцу с првим мраком дају вина, напију га и – спавају с њим да би му сачувале потомство. И тако учинише. Прво вече Лот не примети кад је старија кћер легла с њим, а кад устала. Друго вече, опет вином опише оца, а овај не осети кад је млађа кћер ушла, а кад изашла из његове постеље. Обе затруднеше, прва му роди сина и даде му име Моаб, што значи – рођен од оца, а друга, такође, сина и назва га Бен-ен-Ами – син свога народа.

Опасни нарцизам пробујао је у бићу Ђурађове кћерке, она ће покушати да спаси оца, да га наговори да створи сина како зна и тако направи равнотежу у разваљеној породици. Необразовани Ђурађ је буљио у једну тачку и слушао кћерку. Кад је завршила причу, напио се и нетрагом побегао.

Није прича о Лоту и његовим кћерима једина на тему инцеста. Још много пре, стари Египћани су родоскврнуће доживљавали као свету биологију, јер се фараон томе подвргавао поштујући закон, не зато што је то желео. Код старих Грка, Едипов инцест је више поетска машта, драма независна од његове воље, наметнута судбина. Фројд је то заоденуо у комплекс – Едипов, а као његов пандан, у истом кључу, именовао и Електрин. Једино су, дакле, Лот и његове кћери намерно учинили родоскврнуће. Бар што се њих двеју тиче, њихова намера је очигледна, људска, оне су хтеле да наставе очево потомство, да се не угаси лоза.

У том чину, гледано са психоаналитичке тачке, има много нарцизма, дубоког себичлука, страха од бу-

дућности. Ђурађова старија кћерка је, очигледно, имала нерашчишћен облик путене фиксације на оца. Само потпуна ликвидација тога комплекса даје равнотежу особи која има такву пожуду за родитељем. Иначе, постаће неуротична. Тема родоскврнућа може се наћи и у Индији, у будизму, али и међу Арапима, у исламу. Она је саставни део људске психе и нагона.

*

Запушен ти је нос, стално си прехлађена, нападају те и кашаљ и инфекције, размилели се и осип и свраб, цветају и грозница и висока температура, врију и мучнина и повраћање. Сва си скисла и немоћна, нерасположена и изгубљена. И обична прехлада има своје разлоге настајања, ваљда то знаш. Организам даје знакове и сам се брани. Нешто га невидљиво напада, нешто иза твојих леђа, а чучи крајичком у теби. Организам то манифестује својим променама, зна да су ти дозлогрдили облик живота и немоћ да се покренеш са мртве тачке. Шта ли је тек са мученицом душом?

Зинула, чудиш се, не прихваташ причу о родоскврнућу. Кажеш да измишљам, да имаш сина и кћерку и да као мајка не желиш слушати такве глупости. Додајеш – да се не каже родоскврнуће, већ родоскрвнуће. Доказујем ти да реч – скврна, значи моралну мрљу, љагу и срамоту. А, скврнавити – вршити скврну, обешчашћивати. Налазио сам реч скврнитељ код поете Миодрага Павловића. Али, користи се и реч скрнавити. Има је код Иве Андрића и других.

Ти не познајеш ни старе митове, ни језике, нема шта да се љутиш. Не љутим се ни ја. То није твој недостатак, не гледам које школе имаш, ни шта си по професији. Ти ниси укаљана теоријама и знањима овога света, то зна бити добро. Али није лоше да ти понекад објасним понешто, онолико колико знам, не познајем ни ја

све, далеко сам од тога, али видим да упијаш, да желиш да чујеш. А ако је понекад нешто чудно, нека те не са-блажњава, то је тако.

51

Клеа је смршала до костију. На столићу у полу-замраченој соби била је велика фотографија. У скија-шкој опреми Ђурађ је пре личио на космонаута спуште-ног на Марс него на човека са изразом тела и лица у планинској бајци снега и среће. Клеина кћерка је нежно пратила мајчину патњу, уз бригу и разумевање, иако је била тек прошла пубертетске године. Гледала је и гоне-тала, учила и слутила шта ће и њу саму сачекивати у животу с мушкарцима.

На махове, у телефонске разговоре са разочара-ном Клеом, усакаивао је њеног љубавника пријатељ, Млађо, који је био, већ рекох, велики муватор женског рода и којем се она од првог дана допадала. Млађо је већ био унесрећен једну високу црнку с којом је годи-нама, иако ожењен, одлазио на летовања и зимовања, никад и не помисливши да се разведе. То је она врста мушкарца који швалерацију схвата као пљачку киоска: искочи из оградe после поноћи, кад нико не види, ка-меном разбије прозор, брзо покупи боксове цигарета и побегне. Девојка коју је лагао Млађо, извесна Пелагија, није до краја знала да опасност вреба из везе с тим оже-њеним типом. Кад је након пет година схватила да се Млађо никад неће развести, из очаја се удала за свога лекара опште праксе, а овај напречац умро, што је не-срећну Пелагију бацило у самовање у мрачној соби на двадесет првом спрату небодера званог "Морж".

Искусни Млађо се лукаво, онако издалека, удва-рао Клеи, таман толико да она то и не примети. Клеа то није препознавала разнесена болним разлазом са Ђура-ђом, поверавала му се, плакала, јадала, а овај скривеном

колеги преносио вести. То је Ђурађа још више удаљавало од бивше љубавнице. У пијаном стању које је траја-ло седмицама, није ни помислио да јој се врати.

Тек кад су сви дигли руке и стишали се у потра-зи, јавио се својима да не брину: код мајке је, она га је неговала и спасавала од алкохола. Довела му је некакву клинку из комшилука, уцифрану мршавуљу са великим сисама, дупло млађу од њега, да га теши и мази. Убрзо се оженио, јер девојка беше врсна љубавница, од оних жена што рођењем носе ту особину. Улетала је у њего-ве краке као ајкула, спремна да прогута и семе од семе-на. То је ситуација у којој мушкарац пада на теме и не помишља да остави такву жену, остаје заробљен све док она хоће да га цеди у својим канцама.

Ђурађова мајка је пламтела од среће што је на-покон извукла сина из провалије. А Клеа, наивно ро-мантична жена, напаљена повременим хормоналним ударима, јечала је месецима за изгубљеном љубављу.

*

Не каже се случајно да прехлада траје седам да-на ако се лечи, и недељу дана ако се не лечи. Она мора да одради своје. Учестале прехладе, нема шта, указују на твоје трајно незадовољство, зато и губиш самопоу-здање, гасиш контакт са околином. Из тог зачараног круга можеш изаћи само ако се покренеш и обновиш, ако твоји односи постану слободни и отворени. Ми пси-холози кажемо да је кашаљ изванредан одбрамбени ме-ханизам, њиме се избацују гнев и срџба које особа дуго држи у себи. Не ослобађаш се, дакле, само служи и бак-терија, вируса и токсина, већ ти организам казује да мо-раш слободно исказати сопствене ставове и показати шта је то крупно запело у грлу живота. О, тело чамот-но!

Осип и свраб, пак, траже потребу да се зашти-тиш од могућих сукоба са околином, а што се код тебе

јавља учестало и непрекидно. Односно, ти подсвесно избегавааш крупне промене, кожа ти реагује. А тек грозница и повишена температура – поуздан су знак незадовољства животом, али, опет, и подсвесна потреба, и страх, да се ствари покрену са мртве тачке.

Шта да ти кажем за мучнину и повраћање? То је тек очигледан знак да нешто не можеш и не умеш "сажвакати у животу". Када се емотивни проблеми нагомилају, тело покушава да их се курталише. Дигестивни тракт хоће да се ослободи мучнине и избацује ван све што је у желуцу. Потребно је побунити се, чак испољити дозу агресивности. Само тако ћеш се очистити и бити своја. Шта ја то причам? И коме? Кукавице ме не разумеју, на једно уво приме, а на друго испусте савете.

52

То што жена може зговнати, мушкарац – никад, говорила је моја несрећна комшиница Ђуја, као да је слутила како ће завршити у Аустралији. Тамо је отишла са сином и снајком, лепотицом са пољопривредних моба, обе су радиле на комбајну на Тиси. Кукурузишта велика, а посла много. Ту је нашла жену за свог сина. После збрзане свадбе, одлучили су да оду на други континент. Аустралија је земља разних слобода, на сваком кораку плакате, панои и билборди о слободи и заштити жене. Наше снаше са Балкана то схвате буквално па се распу у неверствима и силним проводима. Ђујин син се запослио, а жена – код куће са децом, ленчарила, дружила се са новим комшијама, махом пензионерима.

Једног понедељка, око једанаест ујутро, вративши се нешто раније из преподневне шетње, Ђуја затекне снајку у кревету са много старијим човеком. Врисне, баци на њих чајник и, док се старолики љубавник скопчавао и бежао, она попила бочицу опасних лекова и замрла. Залуд било у болници испирање желуца. Сконча-

ла је са изразом најнесрећније свекрве на свету. Син на мртво име пребио неверну жену, али наставио да живи у браку.

*

Очајна си, никад толико болесна. А муж наста-вио преко мере да те тера да радиш и оно што треба и не треба. Није било грејања у леденим децембарским данима, обувала си по двоје чарапа, облачила дебеле џемпере и огртала бунду; није било довољно. У хладним зидовима шила си и сликала у рукавицама на промрзлим прстима.

На једној твојој слици вила Равијојла претворена у Мадону. Кажеш, видела си на телевизији Мадону па ти се учинило да би могла да је претвориш у нашу вилу. Кћерка није прихватила такав мотив, тражила је да пресликаш платно. Чекаш да ти исприча нови сан па можда и урадиш преправку.

53

Из Аустралије ми се јавио имењак, прелетач из секте у секту. Као многи, отишао и он на далеки континент са лепом женом и двоје деце, побегао од рата у Хрватској. Жена имала деветнаест година кад су се венчали у Крајини. Коврцава, висока, згодна да згодније није било, ћутљива и стидљива, као да му је род. Тако је некад било.

Позвао ме телефоном и пун сат се жалио, тражио савет за муку која га је снашла. Мислио је да никад неће имати такве проблеме са женом којој је био први. Она је напосто полудела, нашла црнца, хоће да се уда, одлази у диско клубове, уписала факултет, студира на неколико група, хоће и менаџмент, не мари за њега и децу. Он постао и отац и мајка. Хтео да разговара о све-

му, она неће, као да се обраћа вратима, залупи му пред носем. Он би да је подмити обећањима, падне на понижења каква никад није доживео, али га она увек преласта: измигољи се из обавезе да му поднесе рачун.

Он покушао с неком мелескињом, локалном мисицом, привукло га њено тело слично струку невернице, али му у глави само мајка његове дечице. А мелескињи се допало што је он учитељ каратеа, као тигар у покрету, вешт да се одбрани и насрне на противника. Али, жена му не излази из главе, деца питају за мајку, не мирише више кувани купус, нема колача са ситним шећером, загорели лонци и шерпе, неопрани тањира; пукао живот.

Према овој новој кад крене – ни макац, шта год да покуша – не иде. Кад је љуби, као да гуму додирује, нема флуида, нема љубави и – тачка. Рекао сам му да пусти жену да се ижцилита, да уради шта је наумила, нико је задржати не може, само нека ради по своме, да надомести изгубљено, све оно што је пропустила с њим у завичају. Да се пред децом не препиру, тако ће спасити што се спасити може. У супротном, могло би доћи до несреће, да неко неком разбуца главу, да пресретне и нападне, да се умеша полиција, а то у страниој земљи није добро. Чуо ме једном и никад више.

*

Као искусан психолог знам да веза мушкарца и жене отвара велике наде и очекивања, али се често изјављује и суновраћање у своју супротност. Ево, с нама се нешто тако догодило. Патња је редовни пратилац земне љубави која је нека врста афективне опијености или екстазе, па и патолошко стање. Ти и ја смо ушли у то. Лични доживљај скопчан је са слабостима што клијају у понорним дубинама бића, активирају се управо кад човек заволи. Тад је најрањивији и најслабији, под-

ложен сваковрсним лудостима и изненађујућим одлукама. Нема веће беспомоћности од тренутка кад је биће напуштено или кад се развијена љубавна веза нагло прекине.

54

Кајка се удала рано, одмах по завршеном студију економије. Муж Урош први добио посао после, такође завршеног факултета, готово у исто време. Она остала трудна, без посла, отишла у завичај, у темишварско сеоце са лепим црквама. Ту је уз мајку и оца пратила трудноћу, хранила се добро, чувала здравље и спокој. А Урош заокупљен приправничким послом, почео с колегом с посла да јурца друге жене, не зато што није волео Кајку, већ што му је недостајало телесно зближавање, да измеша ноге са женским.

После игранке у великом хотелу, он и колега с двома крену свако на своју страну. У стану ове његове, веома враголасте јегуљице, истина равних леђа, али ликом замамне девојке, попије преслатку кафицу, она га мазно позове у кревет, гола, сад некако друкчија и мање згодна него у хаљинама. Он се умешкољио; промена њене гиздавости пала му као казна, то не беше више она лепа, као малочас у хотелу, девојка у шаренкастој одећи. Сад га одбија, и он, на њено запрепашћење, устукне, буквално побегне низ степенице. То му се догађало и са другим женама, све време док је Кајка била код родитеља. Може се тумачити да ју је волео, јер му је стално била пред очима кад би покушао да дотакне другу.

Кад је родила синчића, чим се мало придигла, вратила се Урошу и – започели нови живот. Добила је и посао након годину дана, у централној банци, захваљујући Урошевим већ стеченим познанствима. Не лези враже, на послу, где су црвени теписи и златне ивице

степеница омекшавале сваку жену, и Кајка подлегне своме шефу. Брачна дртина, пет пута се женио. Почне јој давати олакшице на послу и повећавати плату из месеца у месец. Уз много ситних привилегија које је било тешко одбити, она прихвати да се виђа с њим после радног времена.

Код куће из дана у дан најављује Урошу изласке поподне: носи летње ципеле на поправку, сутрадан зимске, онда опет, беле штикле, па иде у робну кућу, чула да на кредит може да купи јакну од тигрове коже, те стижу позивнице за ово, за оно, за концерт, за аукцију слика, све за једну особу, никад за двоје. То све скупа Урошу постане сумњиво. Иначе, откад се вратила из завичаја са синчићем, убрзо су почели да спавају у одвојеним креветима, у двома собама. Урош је то повезивао са рођењем детета и њеним сталним ангажманом око пелена.

Једне суботе, порани Кајка око седам на пијаци. Пре тога се истушира и намирише у купатилу. Све то чује још у кревету Урош. Кајка се јави да иде на пијаци да купи за ручак поврће и месо. Залупи вратима: оте јој се рука – јео! Урош спавуцка и претреса бледуњави сан. Нема је пола сата, нема је читав сат, нема Кајке сат и по, два сата, откуцава кућни часовник десет пута; десет и петнаест; пола једанаест – ето ти веселичасте Кајке кући. У цегеру – свашта нешто са пијаци, Урош још у постелини. Она цвркуће, скакуће, објашњава како је срела једну па другу другарицу са факултета, па селе на кафицу и време протрчало.

Нешто Урошу рече да је позове у кревет, да је жели; синчић још мирно спавао у соби. Може, рече, Кајка, и ја се зажелела, па оде у купатило, скину се гола и упаде му у кревет. Урош рече да мора часком до воде, па оде у купатило. Помакну округла притворена вратанца на машини за веш, извуче Кајкине гаћице, раствори, осети прстима влагу, примакну носу и омириса сперму.

Уђе безглаво у собу, баци јој гаћице на груди и рече да помирише. Она скамењена, завришта: Мама, мамаааа! Пробуди се дечкић, а њих двоје удри у свађу; комшије лупају у зидове, дете плаче, они у лудилу.

На пијаци Кајка се нашла са својим шефом. У таквој гужви швалерски сусрети нису сумњиви, напротив, то се сматра најбољим местом за такве ствари. Потом су сели у његова кола, отишли до дрвореда крај Дунава, и ту се, прикривени паркираним аутомобилима, уз још понеки невернички пар, спојили као у грозници. Потом мало ћарлијали у аутомобилу, изгубили осећај за време, она само навукла гаћице и – догодило се шта се догодило.

Више ништа није било као пре. Урош је у понедељак одлучио да изненади њеног шефа и упадне ненајављен на посао. Посматрао је Кајку са шестог спрата како у пола седам чека аутобус што вози до центра града. Из ноздрва и уста излазила јој пара, дисала убрзано, дах је правио облачиће који намах нестају. Урош је одозго гледао живог женског створа с којим ће имати велике проблеме. Знао је да ће морати да покупи прње и оде. У грлу га је стезао суви бол за сином ког сваког јутра носи у дечји вртић, а Кајка по повратку с посла узима.

Чим је ушла у аутобус, он је обукао сина, тепао му раздиран осећањем да неће одрастати поред оца у кући, и однео га у обданиште. Одмах је продужио у Кајкину банку, на портирници се није ни јавио, већ нагло скренуо десним ходником директно до шефа. Прошао поред забезекнуте секретарице, отворио дебела врата и затекао Кајку у разговору. Бацио јој је кључеве од стана у крило и рекао да му је доста фарсе. Шеф се уплашио зверлајући као рис, али је стигао да понуди чај Урошу. Кајка некамо побегла, а Урош остао са дрхтавим, али и даље у моћи да како-тако разговара, бледуњавим шефом који је кроз плаву носницу фрктао да он

није једини с њом у вези, да их има још, да изнајми просјака да је прати и да ће убрзо сазнати с ким се она све то још састаје.

Изнад избегеног Уроша су се завртели углови канцеларије, у секунди је увидео да има посла са превезаним човеком који таквом причом склања кривицу са себе, немилосно оптужује Кајку. Сад му жао Кајке. Али – нема друге, биће како мора. Шефова акробација била је доказ да тај човек Кајку није волео, већ да је то била пустопашна веза ожењеног муватора. А она, као свака јадница прикљештена шефовским уступцима, наивна и – пождерана за свој брак.

*

Ја ти важим за неког интелектуалца-психолога, ти кројачица и сликарка. Мислиш ли да постоји разлика међу нама у доживљају љубавних преметачина? Знам да ти све ово личи на стрипове, на телевизијске љубавне серије, али ти морам рећи да живот носи и једно и друго – и љубавни стрип и лимунадну сторију, и шта све не. Али, то много боли у животу.

На уметницима је да све то релативизују, да дотакну универзални круг истине. Ето, на пример, твоја најновија слика има за мотив троглаву змију са јабуком у средину склупчаног тела. Можда не знаш, или ниси свесна, али у позадини таквог мотива су Адам, Лилит и Ева. Лилит је, по јеврејској традицији, била његова прва жена, јалова, и за уживање, јача од Адама. По легенди, винула се и сакрила у море, али је Адам уз помоћ три анђела успео да је врати на земљу где је прогонила труднице и крала новорођенчад. То је Адаму сметало, пожалио се Богу и – допала га је Ева, а с њом нови узуси и уздржавања. И, баш тад се случила јабука греха. Ева је подлегла искушењу змије, загризла јабуку и дала Адаму. Следио је прогон из Еденског врта, из раја и –

човек је осуђен на рад и смрт. Отуда она синтагма "забрањено воће", ето. Загристи туђу јабуку – урадих ли то ја?

Из твоје подсвести развила се библијска прича на новој слици. Имала си на уму и наш проблем, драга кројачице мога живота, имала, и те како, јер си насељена свим овим што нам се догађа и што ти све време причам. Тиме се храни твој таленат за сликарство. Све је то мала интимна историја, грђна једне судбине у којој има више различитих гроздова. Да, душо, није знање само у књигама, но и у нашим генетским мрежама, у транспозицији минулог у садашње и садашњег у будуће. Апсолутни језик посејан је у нас.

55

Преводаца са шпанског језика на српски, мој старији пријатељ, Јевдимије, оженио је прекрасну Мадрићанку, Аниту. Живели су у оном делу песковитог града где данас постоје само небодери и велике фирме. Брзо су проширили своју породицу са још три душе: две кћери и син. Јевдимије је сваки дан желео да спава с Анитом која је бежала у кућне послове само да би га одагнала од жеље да тог тренутка морају у кревет или да је притисне уз кухињски сто. Док су деца била мала, некако је Јевдимије и могао да на брзину повали своју женицу у другој соби, у купатилу или шпајзу, али како су клинци расли, то је било све теже, виркали су и ометали оца. То је годило Анити, деца су је штитила, али Јевдимије није престајао да наваљује. То је постало манијакално кућно понашање, неиздрживо за Аниту, па је покупила ствари и децу, и једног преподнева, док је Јевдимије био у редакцији малог листа, побегла у Шпанију. Остављен, Јевдимије је завршио на неуропсихијатрији, повремено излазио, тобож излечен, лутао улицама и бесомучно пушио. На врху главе му се појавила

велика чворуга за коју је говорио да је то звезда која га повезује са свемиром.

Одлазио је повремено у Мадрид да види децу, болно преживљавао сваки сусрет. Анита је шкрто одговарала на његове захтеве за сусрете с децом, али их је ипак могао видети, бар накратко. Син – исти Јевдимије, ћерке личиле на баладичне песме, толико нежних црта лица да су се осмехивањем претварале у живе стихове. Остајао би у Шпанији бар недељу дана, ноћивао у хотелу, и сутрадан, у договорено време, био с децом у парку, у посластичарници чувених баскијских колача, једном и у биоскопу. Кад није био с децом, нешто га је вукло да у хотелску собу позове какву проститутку, обично црнкињу. Стављао би мали магнетофон испод кревета и снимао шкрипу, уздахе и стењање. Касније је то преслушавао у свом стану.

Био је параноично оптерећен да га неко прислушкује. Устао би у поноћ, пипао по зидовима, питао се наглас где ли је то уграђен тајни микрофон, а онда би укључио свој касетофон и викнуо колико га грло носи: Снимајте, маму вам вашу, и ја снимам! Мислио је да му то све долази од човека који га је, по његовом мишљењу, уништио. Прво, Јевдимије му је несвесно дао идеју за његову чувену поему "Приморски плусак", онако – из шале, док су седели за столом, написао је на салвети стихове: На глави дубим, али те љубим,! Његов колега, потоњи славни поета, узео је салвету и том стилу дописао идеју. Поема је објављена прво у Загребу, а онда у целој бившој Југославији доживела невиђену славу, касније чак преведена у свету у огромним тиражима.

Јевдимије је остао без радног места, јер га је тај називи колега ометао у напредовању, па несрећник није одмакао даље од коректора у фабричком листу. А повремено лечење на неуропсихијатрији се наставило. Исецао је из новина интервјуе славног песника, чувао за полемички окршај – једног дана. Умро је на локалној

списатељици у своме стану, у тренутку док су безвољно водили љубав. Она је остала да живи на тој адреси, усплахирена, увек попараних чарапа и масне дуге косе. Преметнула је преко себе доста интелектуалаца, али више ни један није стигао да сконча на њеним дугим сапима. На тераси тога стана све време су киснуле гумене дечје играчке и један жути ромобил.

*

Знам да би волела да знаш, копка те и даље у темену, која ли се све женица хтела удати за мене. Постоје жене које својим удварачима, једноставно, отварају простор за самопоуздање. Омогућавају им да учине и више него што помишљају, а да оне и не знају да им тако припомажу. Као што постоје и потпуна неразумевња, несклади и промашаји. Све зависи од хемијске формуле андрогена и естрогена, два веома слична хормона који се каткад нађу у истој равни. А кад нису, узалуд је покушавати. И обрнуто. То мушкарац мора да препозна. Ако она у разговору, рекох ли то већ, изненада почне да склања косу иза увета и покаже врат, то је знак да мушкарац крене, баш тог тренутка. Касније све бива узалуд. Као бели облак на небу у облику бика, промине и претвори се у јагње, а онда раствори у птице и потпуно нестане. Има кад женско расположење навали у знаку тмастих облака, тромих стратокумулуса од којих нема спаса. Грмљавина је неминовна – па куд који мили моји.

56

Студенткиња Академије уметности, Војкана – плам од жене. Прекратка сукња раширена око танких бедара, као сунцобран на лаком ветру, заустављала је у пролазу мушке хормоне што су се разливали у војничке

уздахе на улици. Очију као у лепог псића, препеличијег гласа, Војкана је била уклето женско за слабиће. Упознао сам је у позоришном клубу седећи са једним будућим брачним паром, млађаним историчарем и већ поприлично афирмисаном млађом глумицом. Чекали су пријатељицу, ја се задесио, па хајде да видим ко им то долази – задржавали ме да останем за столом без пића.

Појавила се као на таласима мора, сва у љуљању попут власти траве, девојка тамњикаве косе везане у реп. Чим смо се погледали, нешто је рекло да ћу остати дуже за столом него што сам планирао. Говорила је кокетно, надвисујући саму себе у свакој реченици, са претензијом да буде паметна и фатална. Убрзо сам увидео да је свесна свога хода у сунцобранској сукњици. Кад је, пре коју годину, ишла брату у посету у војску, на улазу у касарну приметио ју је један капетан и рекао да му је ходом одузела памет. То јој је импоновало, разменили су адресе и остали у контакту. Долазила је брату у посету чешће него што би иначе, и остајала који дан дуже у локалном хотелу.

Будући млади брачни пар нас је наговарао да се веримо па да се сви скупа венчамо. Војкана и ја смо се почели виђати код мене у станчићу од двадесетак квадрата. Тад сам становао код магацина Матице српске, у улици која је ударала на мемлу из осамнаестог века. Она је долазила често, чудно немирна, спремна на расправе о свему и свачему. Нападала је песнике, а бранила филозофе, односно, волела је да прича о Монтењовим есејима, и уопште о текстовима те врсте, а песме је само читала, без коментара. Мрзела је лекаре, нарочито моју струку. С почетка нисам приметио да Војкана, у ствари, пије, боље рећи, љушти ракију, најмање пола литре на дан.

Било је пролеће и пристигле су ротквице. Спремала ми је салату и резала саламу и сир. Одомаћила се у моме стану, понашала се као да живимо скупа. Имала је

намеру да остане: била је подстанар, и не само зато, заљубила се више него ја. Допала се и она мени, али јој је нарав била незгодна, промењивог расположења, хировита и спремна да букне очас, да оде у хистеријични свраб свађе. Као многе жене, уосталом. Сетио сам се старих Грка који су говорили да такву жену треба ошамарити, само тако ће нестати рачvasti плам хистерије. Нисам то урадио.

Касније сам схватио да Војкана, у ствари, има "Емин комплекс" који се још назива и "боваризам", по роману Густава Флобера. Носила је некакав шизоидни механизам који је дубоко реметио функцију стварности, замишљала је да је другачија него што јесте, а то се, опет, манифестовало на сто начина. Пустио сам да изиграва харамбашу, помињала је своје колегинице, и њих би довела код мене, одбио сам, то ми није било потребно, слутио сам да би правила сулуди дернек и проблеме из који бих се тешко искобељао.

Једном је била у посети пријатељици са класе на Академији, која живи у приградској кући, са великим двориштем, вртом и старим псом у дрвеној кућици. Августовска жега припрљила, пас је лежао на прашњавом делу авлије, везан ланцем, једно око затворено, друго полуотшкринато. Војкана, пуна неке непознате силе, пролазила је поред пса избечивши зенице и ширећи прсте. Пас који никога у животу никад ујео, одскочио је као глисер у највећој брзини са врха таласа, из облачића прашине истргао се из окова ланца и угризао је безброј пута за колена и бутине. Лежала је седам дана у постељи љута што сам је само једном посетио.

Били смо позвани на свадбу историчара и глумице, у чувеном градићу на Дунаву. Памтићу ту свадбу поред осталог и по томе што су нам истовремено свирали и певали војвођански тамбураши и крајишки ојкачи. Младенци су пореклом били из Босанске Крајине.

Видело се да је тек венчана драмска уметница трудна, да није расположена на свадбеном ручку.

На директно питање Војкане да ли ћу да је женим, рекао сам, наиван, да немам намеру да улазим у брак. Истог момента, пре него ли сам завршио несрећну реченицу, истресла је чашу вињака на моје ново одело, кравату и кошуљу. Велика мрља је преплавила груди, но, нисам ни макнуо, ништа јој рекао. Знао сам, ако урадим било шта, преврнуће сто на мене. То је и рекла, и чекала моју реакцију. Насуо сам вињак у њену празну чашу, подигао своју пуну и наздравио. Попила је на духак, припила се уз мене и почела нежно да куња од навале неке нове среће: Твоја сам, једини, твоја! Вратили смо се у Нови Сад у малом бусу заједно са тамбурашима и ојкачима. Отпратио сам је до њеног собичка да одспава и рекао да ћу је сутра назвати да изађемо. Нисам је позвао нити ме је она више тражила.

*

Све си болеснија, све депресивнија, стално си у кревету. Не стижеш ни деци спремити оброке, муж приговара, нема разумевања, чак сматра да се претвараш. Немаш снаге да му објашњаваш. Твоја лекарка је предложила да напустиш тог гинеколога који одлаже коначни увид у проблеме са јајницима. А бол је постао несношљив, жига у глави. Помаже ти стара комшиница, дама у сељачкој кецељи, све чини за тебе, смирено и мајчински. С њом имаш заједнички језик, она ти купује и дневне новине да попраиш вести о сликарству и култури, нађеш понешто и о кројачком занату. Син почео да пуши, дружи се са старијим момцима које не интересује спорт. Отац га тера да иде на кошаркашке тренинге. Полако се руше снови о ангажману у великом кошаркашком клубу. Кћерка не излази из својих снова, у

кући светли као икона. Све што каже, није од земнога света.

57

Млади поета Иван Јоаким обесио се о канап низ стрмину великог речног насипа. Завезао канап за дрвце на врху насипа, а себи закачио други крај око врата и једноставно се скотрљао до реке и угушио тик уз воду. У опроштајном писму, које је залепио у рашље дрвцета, писало је: "Убио сам се, јер ме ниједна девојка није разумела нити хтела. Моја удварања била су одвећ тиха и романтична за њихове громке захтеве. Нисам могао да поднесем да глупаци освајају девојке које ми се свиђају, а њих је било све више и више. Боловао сам своје поразе, нарочито кад бих увидео да девојке не знају шта хоће. Не замерајте, не могу више, волим вас! "

Слично је урадио и Вељко Чарић, кршан момак, млади песник из Кочићевог краја. Имао је очи сличне Ивановим иако се никад нису видели. Као да су сузиле и скупљале се у златасту смолицу на врховима трепавица. Вељко је дошао у Нови Сад баш кад је била комеморација у Клубу писаца. Дошао је због сасвим младе хармоникашице из Бање Луке, петнаестогодишње девојчице, очаравајуће невинне лепоте. Старији од ње дупло, Вељко је био опседнут њеном појавом и чињеницом да уопште таква млађушна девојка живи на овоме свету. То су оне уклетe љубави које се никад не остваре, а носе трагичан жалац судбине. Попут Петрарке и Лауре, Гетеа и Шарлоте, нашега Лазе и Ленке, љубави које се никад не остваре, а највише узимају.

Вељко је присуствовао комеморацији поводом нагле Иванове смрти и том приликом у пуној сали чуо, уместо типичног текста типа *in memoriam*, строфе председника Клуба које су га уздрмале: "Подигем руку на себе, љубави,/ фијук удараца ко секира пева/ кад руши

младо храшће у дубрави/ а год посечен последњи пут
зева.// Пада пепео са црне Данице/ на лепо лице са жи-
вом траумом,/ ти бришеш пухор моје несанице/ ко дете
грешку рукописа гумом".

Вељко је тражио од председника Клуба копију
песме. Ни председник није знао чија је. Убрзо, након
две недеље, стигла је вест из Бање Луке да се млади пе-
сник убио на свадби пријатеља, из каубојског колта у
чији је бубањ са шест рупа ставио један метак. После
притисака кажипрстом на обарач чуло се само: шкљоц.
Додао је још један метак повећавајући вероватноћу да
се убије. Адреналин је растао до цвокота зуба. Са два
метка у пиштољу, остао је такође жив. Ставио је и тре-
ћи, и повукавши обарач, распрскао леву слепочницу и
облио анђеоско лице млазем крви боје вина које је до
малочас пио из бокала на столу пуном разних ђаконија.

*

Потребно је да знаш, песници се не убијају због
поезије – то је лаж. Песници ретко дижу руку на себе.
То су боемске приче пијаних глава. То што су се неки
убили због љубави, то није урадио њихов песнички та-
ленат, нити демон матерњег језика. Убијају се и други
због жена. И непесници, обичан свет, цареви и просја-
ци. Убија их маљ љубавног лудила. Кажеш да никад не
би дигла руку на себе иако ти се ујак обесио о орах на
пропланку. Имаш децу, и нема те силе да дигнеш руку
на себе.

И Јесењина, и Мајаковског, и Лорку – све су их
убили режими којима песници нису одговарали као јаке
индивидуе. Кад се песници примакну масама, углавном
су опреци са идеолошким системима. Има и кад је су-
протно, кад се улизују вођама и политици. Питање је да
ли се тада уопште ради о песницима. Но, песник и дик-
татор говоре различитим језицима. Диктатор лако може

да убије песника. Кроз време, стихови правих песника
суде диктатору.

Издржаћу ја у браку да бих живела, говориш
наднесена над мустром хаљине коју шијеш за комшији-
ну супругу. Она наводно ништа није знала о вашој тај-
ној вези. Али, говорка се – није му остајала дужном,
имала је и она љубавника. Поштар их је затекао "на го-
мили" кад је покуцао и отворио његова незакључана
врата да преда писмо у плавој коверти. Кажеш да никад
не треба признати, ни кад те муж затекне у кревету с
другим, никад. Степујеш ногом испод машине за шиве-
ње и понављаш: никад, никад, никад...

58

Брат од стрица, Момчило, звали смо га и Момић,
није имао среће у љубави. Дипломирао машинство, а
није био створен за то, сав је лирика, из њега бије ми-
рис тулипана. У позоришном холу сусрео је дугокосу
Индијану која је заиста личила на Индијанку. То јој је и
рекао у гужви после представе. Она није одгледала по-
зоришни комад, већ навратила у театар-клуб који је,
осим глумаца и редитеља, окупљао занесењаке и вечите
адолесценте. Била је помало дивља, не по ономе што
носи у себи, већ по вањској неуредности, није марила за
испеглану сукњу, за очишћене сандале или ципеле, ма-
хом су биле туђе и старе. Кад су сели у ресторан
"Храст", недалеко од позоришта, она је узела густе сок
од брескве, он такође, али – ракију. Пре него што је по-
пио први гутљај, рекао је Индијани да ће му она бити
жена. Ни сам није знао откуда му таква визија и толика
храброст.

Индијану је чудило откуда Момчило тако прича.
Али убрзо је видела да он, у ствари, говори као какав
песник визионар, а не машинац, како формално стоји у
дипломи. Почели су да се виђају чешће него што су мо-

гли и да претпоставе. Она још није била раскинула са својим момком Угљешом који је био фирмописац. Живела је с њим невенчано, побегла од куће. Иако је завршио ликовну академију, он је презирао сликаре, говорио је да, кад му дође инспирација, подигне "све четири увис". Насликао је једном, ваљда у некаквом напрасном надахнућу, Индијанин мали портрет и то је било све од његове озбиљне уметности. Није био без дара, али га је, пре свега, интересовало како да што пре заради неке паре. Не као сликар, већ практични мајстор-занатлија, исписивач назива фирми на сајмовима и другде: да буде фрајер који уме да заради више пара од колега са академије.

Индијана је једно време радила и у казину, што је њене родитеље интелектуалце разгневило. Ионако је, не питајући никога, утекла код Угљеше у својој двадесетој години. Тад је студирала књижевност, по угледу на мајку, али како је упадала у све веће проблеме с момком, напустила је студије литературе и уписала психологију. Сматрала је да ће тако разјаснити себи неке компликоване чворове у Угљешиној породици, нарочито на релацији он и мајка. Отац је ту био згњечена банана.

У собичку где су становали Индијана и Угљеша, од намештаја се истицао један отворени црни кишобран, закачен на зиду изнад кревета, а преко пута – мали радни сто тобожњег генија. Био је ту и један трonoжац испод велике столице са наслонима, два пара кашика, једна виљушка, огроман нож, шерпе: већа и мања, ова потоња са плавим пахуљицама, те четири беле, са златастим рубом, шољице за кафу, једна окрњена одозго, и једно лонче са Дракулиним ликом.

С Угљешом је била у дивљем браку већ седам година. Ништа ту није ваљало, мрзели су се завитлани силама демонског раскорака. Индијана је једва дочекала да га напусти. Упознавши Момчила, у њој се разбо-

корила воља да овога пута не попусти слабостима и навикама, већ да учини оно за шта је мислила да неће никад моћи. Момчило јој се допао, тим пре што јој је одмах поклонио Библију, са својим потписом, а она њему сонет Тина Ујевића.

На Петроварадинској тврђави – изложба у једном од атељеа. Ту се одувек могла чути добра музика, има сликара који држе до квалитетног звука, и уметнички и технички. Могло се нешто и попити, лагано грицнути, скупило се друштво занимљиво и доброћудно. Индијана је дошла са сестром, а Момчило се појавио сам. Сад су му се обе допале, и њена сестра, богме. Да није већ добро упознао Индијану у неколико излазака, искушење би било велико. Одбацио је једва приметне провокације испод широких трепавица шиљасте њене сестре која је већ чула за Момчила. Ни сестра сестри не мисли добро кад је мушкарац у питању.

Те вечери небо је било необично живо, чудно омоловано окером месечине, као да је луна нарасла три пута па се светлост сунца одбијена од Земљиног сателита ширила у концентричним кружним тракама изнад тврђаве. Сат је показивао казаљку на казаљци па није могло бити грешке у читању времена. Јер, у ствари, на кули, на чувеном петроварадинском часовнику, супротно од уобичајеног, велика казаљка показује сате, а мала минуте. Било је, дакле, десет до десет ноћу кад се Индијана одвојила од сестре и пошла с Момчилом у шетњу, прво, по тврђави, а онда покрај Дунава, по километарски дугом кеју. Пролазили су луксузни путнички бродови из Аустрије, ишли су ка Црном мору. Индијана је пожелела да једном крстаре Дунавом бар до румунске границе, до Ђердапа.

Завршили су у Момчиловом стану; он је приметио да Индијана има необично лепа леђа, нарочито суптилну бразду коју је исцртавала кичма у струку. Индијана је рекла Момчилу да напусти момка и да жели да

трчи у будућност на новој снази. Он се обрадовао тајној реченици и своме значају у њеном животу. Имали су о чему да разговарају, све им је било тема, свако започињање еглена. Чудили су се таквој хармонији, нису могли да изразе радост, она је стављала прсте преко очију не верујући да јој се тако нешто чаробно догађа. У срећи се не горди, у несрећи не посустај, говорио је наглас Момчило, цитирајући један натпис проте Матеје Ненадовића са унутарњег зида школе у Бранковини.

Момчило је криомице писао песме. Једну је, након дужег устезања, показао Индијани. Она је пажљиво прочитала, а онда – још једном, и одушевљено рекла да је песма одлична. Она га је подсетила на Ујевићев сонет, а Момчило је то схватио као препоруку да се и сам окуша у писању сонета. То се догодило после једне шетње кроз Дунавски парк.

Била је поноћ, изнад површине језерцета – пун месец, около бреге и тишина. Прошли су поред лабуда који је спавао на води са кљуном испод крила. Личио је на чун, на привид из сна. Нису се задржавали, прошли су поред чудног призора. Момчило је отпратио Индијану до стана њених родитеља где се била вратила намах по разлазу са коначно отписаним првим момком. Дошавши у свој собичак, Момчило је одмах написао сонет о лабуду. Назвао је Индијану да јој прочита, а она чувши сонет, узвикнула: Па зар си ти то све видео у оних пар секунди док смо пролазили поред језера? Све јој се у песми допало, баш све, а највише слика лабуда "са кљуном ћушнутим под крило", па "мирна је површ и месеца кило/ испод безглавог што личи на барку". А онда и нестварни крај песме: " Пред кућом спазих сретан неизмерно,/ лабуд и луна маже се на своду".

Индијана је била жива инспирација Момчилу, прописао је уз њену подршку. О томе је сањао као студент технике. Из дана у дан низали су се и сонети и песме у слободном стиху. Подједнако је писао и једно и

друго, говорио да су слободан и везан стих мушки и женски принцип песништва. Она је све разумевала, живот јој се пролепшао, заљубила се у Момчила, на махове плакала од среће. Излазили су на лепа места, на књижевне вечери, у биоскопе и позоришта, и у ширем друштву, на тамбураше, на укусне вечере и винца, баш се лепо живело. Да, беше и закуски и пића, али беше то, пре свега, духовно јака веза, лепота душе која је красила свакодневицу и једном и другом. Индијана је испричала Момчилу да је пар дана пре него што ће га упознати сањала две планете дугиних боја како једна уз другу путују кроз свемир.

Како су седмице, све милија од милије, промицале, они су се све више и више поверавали једно другом. Момчило лакше, Индијана теже. Кад би причала о својој претходној вези, низ лепу бразду кичме клизио је ледени зној. Чак је хтела више пута да прекине разговор, али ју је Момчило подстицао. Из вечери у вече, она је све слободније причала о својим мукама у тој вези, олакшавала терет у грудима, и временом постајала све озаренијом, као да је победила саму себе. Беше то за њу права терапија, она коју само живи живот може да донесе. Поверила се Момчилу да је са бившим момком изгубила једно дете: био је дечкић, дала му је име Лазар, никад довољно оплакан.

Индијана је, као и њене другарице, па и сестра, уградила бронзану спиралу да не би остала трудна. Међутим, управо са спиралом, остала је у другом стању. И кад је помислила да ће момак рећи да роди дете, јер је сматрала да је он воли – па толико година су скупа – поступио је супротно, наредио да абортира. И то грубо, без имало разумевања и милости, плашио се да добије дете с Индијаном. Није могла да верује својим ушима и очима. То што чује и види, био је за њу смак света.

Звезде су се усковитлале у сну, небо се рашчепорило, а Земља нестала из Сунчевог система. Ноћима

се превртала на постељи – не, не сме то, никако не сме то да уради, мора да роди, па то је нови живот, било би то убиство. Али, Угљеша ју је нагонио и претио, све више и више, чак и ошамарио испод раздрљеног кишобрана на зиду. И догодило се што се догодило.

Момчило је већ био приметио да се нешто необично збива с Индијанином месечницом. Прво је мислио да је то тренутни проблем са крварењем, што се догађа код девојака у великом стресу, а онда увидео да није, већ да траје и траје. И тако месецима. Предложио јој је да оде код бољег стручњака, да се мани студентске прчварнице од амбуланте. Танконога лекарка-гинеколог на брзину би прегледала сваку студенткињу, тутнула јој некакве меке таблете да се топе у вагини и – то је то. А шта у ствари бива? Као да је узела пасту за зубе, опрала десни, и убрзо опет крварење.

А Момчило – упоран. Индијана се попут осице љутила, није хтела ни самој себи да призна да је у стадијуму можда озбиљног здравственог поремећаја. Немајући више куд, а на стално његово инсистирање, отишла је у једну ординацију покрај спортског центра, код гинеколога специјалисте за спирале, и замало пала у несвест кад је чула да је последњи час. Могли сте да подлегнете, рекао јој је доста тихо, али одговорно и стручно, господин дуге плаве косе са шналом од два лептира. Личио је на жену која држи до свог изгледа. Покупила је своје крпице, нашла Момчила у стану и већ са прага утучена рекла: Био си у праву, ово је нешто озбиљно.

Мирис липа потапао је град у радост постојања, град којег испод старе аустроугарске тврђаве кваси водено телесо Дунава. Индијана је шест месеци пила антибиотике, лежала у кревету бледа као сомун, на сталној ивици оздрављења, мишићи јој готово атрофирали. И, након годину дана, зацелила се: здрава као девојчица, опет.

Међутим, грч у глави није престао, још се више усложњавао. Није долазило у обзир да поново стави спира-

лу. Момчило није ни инсистирао, напротив, говорио је да ће је чувати од зачећа, да он то уме и може. Она није смела, није у то веровала, без обзира што га је много волела, страх је био разарајући, пуно већи од ранијег. Није имала никакво поуздање ни у остала заштитна средства, чак ни у најсавременије кондоме, чула је да могу да пукну, да увек неки проценат ризика постоји, а она би хтела да има стопостотну, дакле, непостојећу заштиту. Тих дана Момчило је прочитао на медицинској страни дневног листа да је у Немачкој пронађен спреј који замењује презерватив. Тек с тим не бих могла да се опустим, узвратила је резигнирана Индијана, иначе веома упућена у модерна схватања односа мушкарца и жене. Баш као каква савремена Европљанка феминисткиња, али неспособна да то примени у свом животу.

Однос Индијане и Момчила тањио се из дана у дан, нису више имали интимне контакте, све више су постајали само добри знанци. Као да се појавила Угљешина сен, Индијана је лагано закретала главу, испуштала некакав арогантни дечји гласић, на лицу би се појавио нови непознати израз, чудно подмлађен и далек. Момчило се као маслчак, на новом ветру њеног непристајања, полако склањао из таквих потреса двеју аура и прихватао новонасталу ситуацију. Није му било лако, али имао је снаге за то.

Наставио је да пише сонете, она их је све читала, анализирала, одушевљавала се имагинацијом свога песника. И сама чињеница да је одлучио да јој дâ неку нову песму, већ је значило да је добра. А тек после Индијанине провере и оцене, у њеним тананим прстима хартија се претварала у серафимска крила. Тек после Индијаниног коментара песма је имала право на постојање. Као да је сонету нешто додато њеним ишчитавањем, као да је дописан петнаести стих творевини која по законитости своје форме има четрнаест. Стручњаци би рекли: сонет продуженог трајања или сонет са репом. Да, само што је тај продужени репић био неви-

дљив, у духовној спони између два бића која су се све више разумевала на равни вантелесног и тако достизали просторе астралног.

Индијана је и даље надахњивала Момчила у сваком тренутку, и присутна и неприсутна, она је била центар његове вреле инспирације, али оне која има повратно дејство: Индијанин волшебни коментар. Написана песма увек понесе Индијану и она упути назад талас енергије који је коренски избио у песниковом таленту. Тај кружни процес је имао формулу у њиховој љубави која није била од овога света.

Три пута су се Момчило и Индијана разилазили, и три пута састављали. У тим разиласцима он је патио и писао, а она покушавала да надомести пропуштено из претходних година па је тако за новог момка имала и неког ниског и чупавог мотоциклисту који је био далеко од њених свеколиких капацитета. Седела је на мотору иза њега, као каква балавица, у великој брзини, чврсто припијена, једном умало слетели с моста.

Има један, не знам да ли сам већ рекао, такозвани "аутомобилски комплекс", поседују га људи жељни надзвучних брзина, бића исфрустрирана промашеним љубавима. Потреба за брзином као патолошка тенденција супериорности, знак потребе да се брзо изађе из непријатне психичке ситуације.

Индијана није остала с новим момком, вратила се Момчилу, то беше последњи пут, а онда су се убрзо у сузама разишли, срећом, остали пријатељи који се често и чују и виде.

*

Жмиркаш и жалиш се да ти је неко бољку за бољком "наместио". Што је превише – превише је, кажеш пипкајући стомак у боловима. Два дана си претраживала да ли се на улазу у кућу, под отирачем за ноге, налази кљун младог орла, да ли је испод кревета можда

канца дивље мачке, на чивилуку у рукавима и џеповима одеће оштра длака вепра, у рерни изгорели остаци свракиног перја, у ормару шапица твора, испод тепиха змијски зуб, у млину за кафу језик слепог миша... Неуморно си трагала по ћошцима на тавану, под гредама, да ли је неко неприметан умотао у црвену крпицу крило врање, мишји реп или петлову кресту. Спремала си се да одеш код хоће у Тузлу по "запис" којим би одбила врачање и болести. У кућу ти улазе и родбина и комшије и старе другарице. Никад се не зна шта ко носи у глави, шта у џеповима, шта у торби, шта у буђелару, шта намерава, шта сања...

Једном си у шареној марами нашла на прагу пола шевине главе увезане у мртву змијицу. Чак си после сусрета са мном прегледала своју ташницу да ти нисам шта "наместио" у виду захрђале игле или пресеченог прстена. Много пута си сањала сопствену сахрану, да ходаш без главе, да те ваде из мутне воде... Све те то и даље онеспокојава, чини раздражљивом и сумњичавом. Већ дуже времена не летиш у сновима, нема твојих анђеоских крила, црнило се спустило на тебе и не да да данеш душом.

59

После разлаза с Момчилом, Индијана је имала још неколико деликатних веза, међу којим се једна издваја. Другарица с посла упознала је Индијану с једним београдским инжењером немачког имена, као, то је човек за њу. Видели су се први пут на Теразијама. Није му добро ни пригледала лице, веровала је пријатељици, отишла код њега у стан. Одмах је приметила десно од телевизора, на зиду седам женских ланчића обешених на ексерима. На памет јој је пао Хичкок, волела је да гледа његове филмове страве и ужаса. Али, ово – то је живот, а тако личи на Хичкока. Још само да уђе иза

провидне завесе у каду и пусти млаз воде одозго низ се-
чиво. Све време накомтрешени инжењер је посматрао
њен врат и златни ланчић који је добила од баке. Изне-
нада је пустио неки вулгарни еротски филм, она се пре-
неразила, уморила и отпутовала првим бусом.

Инжењер је следећег викенда дошао код Индија-
не, била се одселила од родитеља, нашла мало поткро-
вље и ту се скрасила у тихој самоћи. Већ је увелико би-
ла почела да посећује православну цркву, да чита свето-
отачку литературу и све то повезује са својом струком.
Редовно је ишла на предавања која спајају психолошко
и религиозно учење. То јој је доста значило у дубљем
залажењу у разне животне проблеме, нарочито оне деце
која су доживела ратна страдања и губитак родитеља:
брат и сестрица од четири и пет година, скривени иза
пласта сена на прилазу шуми, видевши како им људи у
црном убијају родитеље, оседели су за једну ноћ. Памте
коња који је до зоре трчао око штале и њискао.

У стану, Индијана је имала акваријум са црве-
ном рибицом великих пераја. Дошавши јој у посету, фа-
мозни београдски инжењер сео је за сто наспрам дома-
ћице, окренут леђима акваријуму, и дуго ћутао. Почели
су разговор, није ишло, безвољно му је нудила колаче,
одбијао је, није хтео да попије ни сок, а камоли нешто
друго. Неко би на његовом месту пустио ракијештину
низ грло. Индијана је показивала одбојност, није више
могла да глуми срданост. А он, изненада, све јаче и јаче,
снажно дишући, а онда хукћући и као да се дави са
коштицом у грлу, вукодлачки почео да режи и наједан-
пут вриснуо.

Акваријум је пукао као маљем ударен. Рибица је
у спљоштеном млазу слетела на под. Добивши снагу,
Индијана је скочила, зграбила га за ревер, избеглила се
кроз косу преко очију у његово сад већ гримизно и на-
дувано лице, и док је као хипнотисан режао, изгурала га
до врата и треснула низ степенице. Савијен до колена,

инжењер је отетурао из зграде окрећући изобличену
главу од пролазника који га и јесу и нису примећивали.
Индијана је упалила свећу, окадила стан и рекла једну
молитву. Рибица је, у плиткој води шерпице на туфне,
весело мрдала репом.

*

Јављаш ми се телефоном, криомице, да муж не
опazi. Тобож причаш са муштеријама; штос и даље
пролази. Више и не разговарамо уживо, не долазиш код
мене, не виђамо се ни на трећем месту. Глас ти је с ону
страну жице потмуо и труо, нема ни светлице од оног
цветног звона, од музике мога милог ланета. Данима се
не виђамо, не мичеш из постеле, не видиш излаз. Досад
си хитала и скакутала, лепршала и стизала све. Тај твој
гризли наставља да те прогања као звер. Не идеш код
новог гинеколога, остала си код старог, он може да чека
на плаћање. Али, ја сам ти рекао да ћу ти увек дати но-
вац за прегледе и лекове. Иди код најбољег гинеколога.
Да ли ти нешто кријеш од мене?

60

Пред грађански рат у Југославији, затекао сам се
на вишедневном симпозијуму у Прагу. Кад год је треба-
ло да путујем у иностранство, задржавали су ме нека-
кви тобож важни послови или неодложне приватне
ствари, увек се нешто испречавало као непремостиво и
важније. Увек сам мислио – па биће прилике, не морам
баш сад. Али, то је била погрешна процена, не само
спрам личног времена, већ и у односу на године које су
долазиле и мењале границе и име земље у којој сам жи-
вео. Тема симпозијума је била више него интересантна,
"Нови медији и стресови". Учествовали су психолози,
социолози, филозофи и писци из преко тридесет зема-

ља. Кога све ту нисам сусрео и шта све нисам чуо. Ох, како бих погрешно да нисам отишао!

Упознао сам једног стишаног и ситног Вијетнамца који је избегавао Американце на скупу, око врата носио ланчић са чахуром од метка из које је вирио змијски зуб; плетеничасту Литванку која је преводила на енглески и руски језик изворне песме свога народа чим би их отпевала ма где се нашла; ониског Сицилијанаца који је дошао у Праг са изрешетаним аутомобилом, увек у друштву двеју високих Енглескиња; прелепу Шпањолку Хуаниту, видиш, њеног имена се сећам, која ме је толико очарала да сам је сањао, имао сам осећај да смо кармички везани, а више се никад вероватно нећемо срести; кромпирастог и превисоког Холанђанина са мајушном хармоником на великим прсима како на степеницама хотела свира песме својих дедова.

Беше ту и Гименез, такође из Шпаније, изврстан шахиста, дружили смо се понајвише, имао је нешто инфантилно што га је чинило супериорним, волео је моје трикове са картама; Бугарин који је знао двадесет два језика, чак и азербејџански, на српском је певао "Тамо далеко"; један Сарајлија, по дану прикривени трансвестит, који ми се на журу пред поноћ код Француза у хотелској соби, нашминкан, бацио у крило, хајде да је неки западњак па да ме и не чуди, али – Балканац похарани; па мелескиња Францускиња која је завршила у кревету са мојим доцимером Македонцем, затекао сам их: она вири испод ћебета покривена до очију – као видра, а Скопљанац се смеје и ужива у љубавном успеху – касније ми причао да су јој између ногу замењене оне ствари, горња на месту доње и обрнуто; Русиња која је у соби држала фотографију свога мужа официра, а овамо га варала с једним Арапином, и мени се осмехивала у паузама; Јапанац Ичиро Ито, хеј, памтим му и име и презиме, у истој кошуљи све време на симпозијуму, замашћене крагне, психолог и професор руске књижевности

из Токија, познат по изучавању траума од атомских бомби бачених на Хирошиму и Нагасаки, научио ме да певам њихову стару песму "Сакура", што означава трешњу у цвату; две Египћанке у свиленим марамама и један Египћанин који је избегавао европске видове провода уз алкохол и цигарете, тражили су џамију у Прагу да се клањају Алаху; професор из Париза, дугокос и плавоок, са наочарима на шиљатом носу, са буљуком прелепих студенткиња што су на базену подврискивале пршћући таласима млаке воде, од којих једна беше његова згодна кћер; Иркиња Морган с којом ме је покушао да спанђа један Словак пореклом из Лалића у Војводини, преводилац и несрећан научник, забављао се годинама са најлепшом плавушом у граду, а она га оставила кад је отишао да служи војни рок у Титовој армији; Румунка модерног изгледа, плавуша, карпатска реткост, дамица, нека врста социјалистичког буржуја у Букурешту, из породице блиске Чаушескуу, и тако даље – многи други којих се и сећам и не сећам.

Стигао сам у Праг у девет ујутро, у десет је почела прва сесија симпозијума. Нисам се поштено ни распримио у соби, тек сам се плахнуо водом, доручковао јабуку из путне торбе и већ пожурио на прозивку. Био сам пети по реду предавач. Пре него што ћу узети реч, љубазно ме је представила модераторка програма, више него осмехнута Марцела, мелемна лепотица чији је стриц био директор институције што је организовала скуп. Осетио сам да ме другачије представља него остале. Нека милолика топлина у гласу говорила ми је да јој се нешто код мене допада. Свиђа се и она мени, али нисам ни покушао да тај осећај претворим у освајање.

Пажљиво је слушала моје излагање које је било попраћено аплаузом. У паузи је рекла да јој се допада мој рад и да би га радо превела на чешки језик. Можда јој се на први поглед допала моја фризура, бујна плава коса увезана у петловски реп. То неке жене мами, по-

мишљају да је такав мушкарац потентан или шта већ, углавном није први пут да су на моју фризуру пале неке сјајне жене. До таквог мамца ми није било стало, ништа нисам планирао, већ сам косу напосто тако везао пошто нисам желео да се одрекнем њене дужине. Било ми је врло практично да тако поступа, чак нисам ни чешаљ употребљавао, а тако стегнута преко главе и са стране, коса делује уредно и отвара ми лице до краја.

Увече смо сви кренули у позориште на отвореном, "Чрвени рак", сећам се у оригиналу тог натписа. Тако се и изговара. Били смо под крошњама једне старе баште кад је ударио велики пљусак. Марцела ме позвала са дрвеног балкона некакве етно-куће да се склоним од непогоде. Тако је одгођена позоришна представа. Кад је престало да пада, позвала ме на пиће у кафић у центру града. Седели смо међу великим огледалима и пијуцкали, упознавали се више од онога што протокол налаже. Приметио сам да ми стално посматра фризуру. Кад бих се окренуо да поправим сако што клизи са наслона столице, у огледалу иза леђа видео бих њене љубопитљиве очи што анализирају у тим секундама мој петловски реп на темену.

Марцела се родила у Прагу, није волела режим који је владао у њеној земљи, слушала је Радио Беч, гледала туђу телевизију, пратила западну штампу. Говорила перфектно немачки, енглески и руски језик. Частили смо се разним специјалитетима обилатије него што сам могао и претпоставити. Ипак је дозволила да ја платим рачун за пиће, мада се противила као лавица. Испратила ме на градску аутобуску станицу која води до хотела. Кад је пристигао бус, изненада се заскочила и пољубила ме директно у уста. Пуначке нашминкане усне оставиле су печат кармина на мојима, нисам их брисао ни у хотелској соби у којој ћу наредних вечери све ређе заноћивати. Дуго сам те ноћи држао слатки

траг испод носа – до јутра, до умивања у угланцаном купатилу.

Сутрадан, Марцела је опет била модератор на симпозијуму. Посматрала ме је неопазиче, срећна што сам ту. Био сам испуњен осећањем да нисам сâм у Прагу, да ми се догодила љубав на први поглед. Тако и ми психолози кажемо – "љубав на први поглед". Постоји и "љубав на даљину", те "уображена љубав", па "адаптивна љубав" и "слободна љубав". Моја и Марцелина ће прерасти у "љубав на даљину", а потом ће на површину испливати љуска те чудне везе.

Мој долазак у Праг, дакле, имао је судбинског смисла. Позвала ме је поподне у стан на своје национално пиће – боровичку и на пудинг од лешника. Она је у ствари била Словакиња која је живела у Прагу. Прихватио сам позив и нашао се на шеснаестом спрату солitera. Попели смо се пешке, лифт није радио због нестанка струје. Иако задихани, није било умора. Брзо је поскакивала по соби, веселичасто певушила, укључила Радио Беч и уз лаку музику послуживала ме и гостила.

У суседној соби – низак лежај, обичан, мало дебљи простирач на поду, около новине, магацини, књиге... Села је и повукла ме за руку; зазвонио телефон, јавио се њен вереник Павел. Она му је вешто миголјећи рекла да управо излази из стана, да иде на симпозијум. Видех и ту како су мушкарци наивни кад их жена узме под своје. Провели смо једну шехерезадинску ноћ.

Наредних дана стигла је да ми покаже знаменитости Прага који има особену душу, просто – чудо. Словенски Париз, град уметности, историје, великих љубави – и наша се могла збројити бар као кап у океану највећих. Седели смо неколико пута поред огромне фонтане, уз моћан бук воденог млаза широког и високог као локомотива. Била је то творевина соцреалистичког амбијента, хук запенушане воде дебео да га буљук људи не може обухватити. У том часу појавио се на су-

протној страни трга њен вереник. Марцела ме је пову-кла иза огромног водоскока, скрили смо се иза клубуко-ва гргољиве пене. Павел је нестао у вреви града, она се није плашила да би нас могао поново срести. А и ја, не познавајући га лично, нисам више ни помишљао на та-кву опасност.

Због договорених послова у Србији, морао сам да напустим Праг дан пре завршетка симпозијума. Мар-цела је скривено плакала док је предавање текло, бриса-ла је и нос и очи, објашњавала стрицу-директору да је много прехлађена. Испратила ме на воз грлећи као сво-га најмилијег и јединог. Клопарао сам у вагону ка својој земљи са чудесним искуством у пртљагу.

Ех, та заљубљивања! Све је у допамину, хемиј-ском елементу – хормону који производи мозак, и ње-говом сроднику норадреналину, оба су природни сти-муланти. Та хемија кад заигра своје колце, промени нас до лудила. Али код себе сам осетио некакву рационал-ну подлогу, нисам био у сузама кад сам се растајао са Марцелом. Знам да заљубљивање не може вечно опста-ти, да се "седмо небо" кад-тад руши. Допамин и његови сродници се генеришу у људском бићу у невероватно малим количинама, у билионитим деловима грама, али утичу снажно на ток ствари међу заљубљенима. Није ни чудо зашто је љубав тако крхка.

Марцела и ја смо контактирали махом писмима, понекад телефоном. Следеће године, у исто време, по-четком августа, одржан је нови симпозијум са слич-ном темом. Марцела није знала да ћу доћи, нисам обе-ћао, а и требало је у последњем часу да добијем неке службене папире. Стигао сам у Праг у тренутку кад су, у велелепном здању из осамнаестог века, чешки мини-стри здравља и просвете свечано отварали манифеста-цију.

Опет – преко тридесет земаља, неки учесници потпуно нови, неки стари, познати. Привирио сам на

велика врата, и једва приметно, шуњајући се, ушао у са-лу где су били постављени столови са представницима земаља. На сваком столу стајала је заставица одређене државе. Угледао сам у средини с десне стране сто са на-шом тробојком и једно празно место поред троје при-стиглих. Нисам ни кренуо, а ка мени је, уставши са про-чеља где је седела са директором и министрима, трчећи између два дугачка реда столова, долетела Марцела, ру-мена као нар, и пред свима ме хистерично загрлила. Сад се видело оно што смо прошле године крили пред другима. Била је успамтела од среће, и ја сам горео од узбуђења и сапете постиђености пред мноштвом погле-да. Привукла је још једну столицу, села крај мене, крај југословенског стола, и подрхтавала доњом усном не примећујући моје земљаке. Ови су се згледали и смеју-љили, на уво причали, посматрајући мало чудесо, ни-шта им није било јасно. Понашао сам се као дечак кад први пут за руку узме девојчицу од десет година.

Почела је музика, а уз њу и плес. Марцели су прилазили неки странци, један Јорданац, па Рус, она их одбијала; пријало нам је да седимо, да се не показујемо – ионако смо се превише истурили пред нос свима. Др-жали смо се за руке испод стола, додиривали ногама, причали као одсутни, а онда шмугнули напоље – до ње-ног стана. Још је била у оној љубавној вези, хтела је да прекине, али није могла да се отараси Павела. Текли су дани пуни чаролија, опет сам морао дан-два раније да се вратим у Србију.

И трећи пут сам, наредног лета, одлучио да одем у Чешку. Запиткивала је током године да ли ћу до-ћи, одговарао – нећу. А онда се нисмо чули месец дана пре мога доласка у Праг. Сматрао сам да ће она претпо-ставити да ћу можда доћи па нека то буде некакво по-луизненађење. На симпозијуму затекло ме је њено пи-смо, уручио ми господин Балаж, директор научног ску-

па. Писмо вам шаље Марцелина мајка, рекао је љубазно и одмах се окренуо.

Отворио сам шаренкасту коверту и прочитао краснопис: "Драги мој мили, отишла сам у Америку, морала сам, указала ми се прилика. Павелов брат је дошао из Америке у Праг на одмор. Удала сам се формално за њега да бих добила потребне папире за одлазак. Са Павелом сам се разишла пре пола године, остали смо добри другови, ево, помогао ми је да побегнем из Прага. Ти знаш да нисам волела комунистички систем у мојој земљи, да сам се гнушала над том идеологијом. Привремено ћу становати код Павеловог брата. Снаћи ћу се већ некако. Жалим што нисам с тобом. Опрости, вечно ћеш ми недостајати. Воли те твоја Марцела!". У писму је био и број њеног телефона у Америци.

Одмах сам се спаковао и вратио у Србију. У возу сам пребацивао себи како сам глуп, како сам само могао да подразумевам да ће ме Марцела чекати у Прагу. То се само једном било догодило, ономад – прошле године, не може увек да упали такво изненађење – да банем тек тако, без најаве. Велике ствари су непоновљиве. Баш сам лудак. Имао сам осећај да мој бес убрзава воз.

Чим сам ушао у стан, одмах сам позвао Марцелу. Чула се "телефонска секретарица", оставио сам поруку да сам се вратио из Прага, да тугујем за њом. Већ у поноћ, јавила се плачући: управо је чула мој глас у Чикагу. Рекла је да предаје енглески језик студентима Грцима, да има пуно неписмених Порториканаца који се потписују кажипрстом, да Павелов брат нон-стоп пије, да у Америци није све тако сјајно, да црнци испашатају, да није као у филмовима и тако даље. Чули смо се и наредних дана, па опет и опет, а онда све ређе. Рекла је да ће доћи у Европу за Нову годину и да има намеру да ме посети.

*

С децом разговараш о нечем трећем, прикриваш да си болесна. Они примећују, кћерка све осећа – као бежични сензор. Саставила је песму од четрдесет стихова, у римованим дистисима. Теме готово библијске, могла би да направиш читав циклус нових слика.

Син ти је признао да се заљубио у девојчицу која игра балет. Показао ти је њену фотографију на екрану мобилног телефона. Узбудила си се на то, видно замислила – у радости мајке, осетила да стариш, да више немаш право да брљаш у животу. А онда си прочитала кћеркине псалме и заплакала.

Болови су ти јењавали, па опет надирали. Нешто као чаролија обузимало те је док сам причао, лебдела си у другим световима, одвајала од тела – као душа жељна далеких и непознатих предела. Мој глас ти је био звучни времеплов. Тад су болови мањи, тражила си да наставим причу.

61

Чекао сам Марцелу на железничкој станици, требало је да дође међународним возом из Прага где је који дан пре пристигла из Чикага. Долази тачно у девет увече, воз не касни, за дивно чудо. Са перона сам посматрао путнике како излазе из вагона. Растапали су се као облаци, нестварно. Чекао сам дугокосу расну девојку од тридесет година, крупних зуба, игривих очију, великих као два мала сунца, са лепим ногама дискретно разметнутим у ходу што је давало посебан интимни шарм. Сви се разишли са перона, воз још стоји, на станици само дежурни железничар са заставицом у руци. Дунуо је у пиштаљку и воз је полако застењао пред покрет. Нисам могао да верујем да није дошла.

У трену кад је воз лагано кренуо, женска нога је искочила из последњег вагона. Из полумрака, појављивало се кратко ошишано створење, у дугом зимском капуту, са великом торбом у левој руци. Полако је ходало ка мени, приближавало се без осмеха, ћутећи. Да ли је то Марцела? По очима и једва отвореним устима, препознао сам рубове Марцелиних крилатих зуба. Загрлили смо се, изговорила је моје име неким сивим шапатом, задрхтала и заплакала.

Понео сам велику торбу – па што пре таксијем до мене. Ћутала је и у стану, требало је да чупам речи. Коса јој проређена и сасвим кратка, центиметар-два, подсећала на логорашицу. Отишла је у купатило и дуго се задржала. Предуго – па сам погледао кроз отшкринута врата. Стајала је пред огледалом и посматрала своје лице лагано кружећи главом. Ушао сам и упитао шта то ради, није одговорила, држала је огроман женски чешаљ у дрхтуравој руци, непотребан за тако кратку фризуру. Пиљила је у једну тачку у огледалу. Шта јој се догодило у животу?

Отишли смо увече у чувени ресторан "Пик" на вечеру. Тамбураши су били расположени, па и вилени, певали су најлепше песме равнице и староградског кова, а онда и масне бећарце. Марцела је волела такве песме, знала је солидно и српски језик, словенска душа. Али, била је нема, не само што није хтела да пева, него није ни вечерала. Не знам шта да учиним да постане негдања Марцела?

Вратили смо се у стан са осећањем као да смо неког сахранили. Наместио сам кревет, легли смо једно поред другог, као две кладе, баш тако, друкчије се не може рећи за два људска бића – једно поред другог као два уморна војника после дуге пешадијске вежбе. Ни смо се ни такнули. Сва силина љубави, страсти и припадања нестали су као магла низ обронке. Пустош је дефинитивно завладала међу нама, ја сам и могао некако

да је дирнем, онако упразно, али она – ни додирчић. Кад бих је узео за руку, прсти као да су били пресвучени некаквом невидљивом рукавицом, није било ни нити од нежног прожимања, никакве тоpline Као да је најлон стајао између наших прстију.

Слично се догађа са истополним странама магнета које се одбијају, мимоилазе једна другу. Као дете, покушавао сам лепилом да спојим тако постављене стране магнета. Није ишло, невидљива сила је негирала моћ лепила, одбијала површине у страну. Тако је било у кревету поред укочене Марцеле.

Марцела је у Америци доживела стрес од свега што ју је затекло. Ништа у Чикагу од виртуелне лепоте из филмова: сваки дан је био неизvestан, борба за голи опстанак, несаница, одвратни снови, бесмисао. Повраћала је при спознаји где се задесила, ништа није било како је замишљала. Коса се проредила, чамотиња увукла у срце. Марцелино разочарење Америком било је органске природе, толико да је занемела пред самом собом, све што је сањала о тој земљи, претумбало се у своју супротност.

Собичак у којем је живела код Павеловог брата била је рупа за пацове, чемер и јад. Убрзо је побегла у још гори, али – живи сама – бар нема никог пијаног да хрче ноћу на суседном кревету. И сама је почела да пије. Размишљала је шта да ради, да ли да се убије? Психосоматски удар за кратко време, поремећај у основним функцијама организма! То више није била она Марцела испод громког мамутског водоскока у Прагу у летње вечери пуне романтичног заноса. Дошла ми је у посету сенка лепотице из које је донедавно куљао живот. Имала је неку наду да ћу је задржати, да ради на телевизији, у програму за мањине, словачки језик јој је био матерњи. Не би се ни враћала у Чикаго, али морала је да приведе крају језички курс с полазницима из Грчке, да узме

зарађени хонорар па би онда назад – ако бих ја то пожеleo.

Отишла је у Америку тужна да тужнија не може бити. Као да је оставила, не само у мом стану, већ и у животу, неразвијену дугу лепоте, спелељену сенку љубави. Марцела је била образована, даровита за многе области, дете из фине породице, а онда је све то постало безначајно у односу на свакодневицу која ју је млела и прождирала. Из Чикага ми се није јавила. Могао сам само да претпоставим у какав је понор упала. Пред сам распад Југославије, стигла ми је плавкаста разгледница са водопада Нијагаре, са дрхтавим Марцелиним рукописом. Рат је прошао, а ми се више никад нисмо ни чули ни видели.

*

Опет ми помињеш враџбине, не одустајеш од помисли да ти је неко урекао здравље. Зар стварно мислиш да је то неко могао да уради? Ко? Онај твој љубавник? Не верујем, њему си била потребна. Освета? Мани се клетви и намештања враџбина. Мада знам – још Платон у својој другој књизи "Законa" говорио о "лигатури", враџбини која води порекло из праисторије. У Библији се она не помиње, тиме и не признаје. А цео европски средњи век дрхтао је пред врачима и жрецима сваке врсте. На пример, приликом свадби везали би канп у чворове и мрмљали неке речи да би код младожење изазвали импотенцију, а код младе фригидност. Обично их је наручивала оштећена страна, изневерени момак или девојка, или, пак, њихова родбина која се на тај начин светила.

Можда си у праву, можда ти ништа и не преостаје него да поступиш по неком од старих веровања. Знаш за неколико видова склањања урока, то сам научио, онако, као алтернативу општој медицини. А имао сам и

бабу Теодору која је бајала клипицом око ране, шапутала заумне речи: Абер, шенгете, ондола, дивиња, швабер, пенгете, рондола, душиња... Исељивала је многе, не могу да ти објасним како, али управо тако, набрајањем непознатих речи које се римују. Музика језика има апотропојонско дејство, попут звучне амајлије, штити од несреће, склања уроке. Има и других работа, кад ти већ све ово причам, има радњи које предупредују проблеме и болести.

Скини "венчану бурму" и трипут промокри кроз њу у поноћ са недеље на понедељак. Већ у уторак би требало да ти буде боље. Из тебе ће нестати тама коју уроци доносе док спаваш. Ако то не помогне, омасти вучјом машћу врата на кући и чекај до сутра. Појавиће се онај ко те је урекао, а њему, да не примети, у цеп стави мало соли. Ако ни то не помогне, удахни дим мангала у којем сагорева зуб једног мртваца. Мангал је бакарни суд са распаљеним угљем и жеравицом, служи за загревање просторије или подгревање јела. Можеш га наћи код старе комшинице.

Шта ти ја то причам, потпуно сам пукао? Нека ми неко каже да сам нормалан. Шта је ово? Нема ми спаса, оболео уз тебе. Сам враг окушава докле човек може да слаби и луди. Неки демонолози би узели у обзир то што верујеш да ти је неко подметнуо враџбине, или ово моје – како да их уклониш. Они сматрају да сâм ђаво омета двоје у љубави. Прво шаље смрдљиви дах, онда изазива страх од величине гениталија, а на крају доводи до уклештења мушког уда у женски орган. На Западу, у Таренту, на пример, мештани су преко дугог коца стављали две особе спојене као пси у парењу. Мушкарац с једне, а жена с друге стране коца – висе. Носили су их кроз варошицу као кантар за мерење грехова или злочина. Не кажем да смо ти и ја то заслужили, али обоје се мучимо као да смо обешени о ту мотку.

Одувек су ме, рекох ли, занимале љубавне драме уметника. Увек бих се осећао приправним за такве теме, јер сам знао да ће нешто до краја бити неуобичајено. Пуно сам читао о томе, има доста и мистификовања. Кад би ми у ординацију бануо неко од уметника, или њихова такозвана друга страна, било је то за мене велико радовање. Без обзира што се ту могло свашта чути, и ружног и лепог, и стварног и нестварног. Ту су се редовно надгорњавале најмање две ствари, једна оличена у комбинацији настајања уметничког дела и његовог одјека у јавности, и друга – породична и лична, упакована у прикривене лавиринте интима. Тај сукоб једног и другог, измештао је тежиште брака или љубавне везе у непредвидљиве тачке. Али, то ћу да оставим за други пут, нећу сад о живима.

Јован Јовановић Змај тукао је своју Ружу. Да, разбијао јој нос. Он је био један од најангажованијих људи свога времена, и културно, и политички. Долазио је кући уморан, напет као струна. А требало је и поднети сукобе са силовитим Лазом Костићем који му је наденуо име Киш, што значи, мали. А оно – Змај, у ствари, јесте 3. мај, дан када је у Сремским Карловцима одржана чувена Мајска скупштина 1848. године. Песник је хтео да се поистовети са значајем великог догађаја.

Када би Ружа било шта приговорила замореном Змају, ето ти ларме, муке и туче. Змај је Ружу бацио са балкона у Новом саду, улици која данас носи његово име. Она је подлегла од тих рана. Мало ко верује у ово. И не сме се у школама причати. Стари кустос музеја на Петроварадину пронашао је ове болне пикантерије у преписци Змајевих савременика. Али, ето, живот потре свашта. Имао је чика Јова Змај и тајну љубав у Бечу.

Мој пријатељ, психотерапеут са Златибора, написао есеј о Змајевој љубавници. О томе – други пут.

*

Кренула си и у цркву. Све чешће се уз свећу помолиш Богу, за мир у посивелој души што се стискала у телу. Раније, никад ниси ишла у духовни храм. Обрадовао сам се таквој промени, нека буде нешто ново. И сам сам тиме постајао јачи. Храбрио сам те "Књигом о Јову", инсистирао да прочиташ тај део Библије, да покушаш да разумеш зашто Бог шаље болести и патње на онога ко није ни мрава згазио. Откуд толики задаци и искушења за смртног човека у вери? Падала си у постељу и крила се у немирним сновима који су били више некаква хипнотичка стања изазвана лековима-антидепресивима. Ниси могла да се посветиш деци колико си желела. Син уопште није играо кошарку, бацио се у картање, патио због твоје болести. Ништа ново ниси сликала. Започете мотиве и призоре премрљала би белом бојом и стављала у ћошак. Девојчица ћутала и гледала траг муве на лустеру.

Сликар Пеција је завршио средњу грађевинску школу, а онда студирао на академији уметности у Сарајеву. Маркантан, леп, од рода оних крајишких предака што су се дичили храброшћу против Турака, У ствари, он је, по мајчиној линији, потицао из лозе чувеног Петра Пеције Поповића, крајишког харамбаше који се с Турцима тукао подно Просаре и Козаре, а оружје добијао из Србије. Хајдук је добио надимак као дечак кад је пекући кукурузе на ливади, нагазио у жар и јако испекао ногу. Неки кажу да је то намерно урадио само да би показао колико може да отрпи бол. То му је подигло

углед и кад је већ постао чувени хајдук, нигде није ишао без две кубуре и два ножа за појасем.

Млади сликар Пеција заљубио се у Бесиму, црнку индијске лепоте. Његова старија сестра није подносила што Бесима иде у цамију. Пеција се није обазирао на то, заљубио се толико да је, још као матурант школе, насликао неколико њених портрета. Одлазак на студије у Сарајево, развалио је ову љубав која се могла трагично завршити. Или да се Пеција сукоби са њеном браћом која га нису мирисала или да Пецијина сестра почупа косе Бесими.

Вративши се у завичај одмах после дипломирања у Сарајеву, Пеција је налетео на надмену Пелагију, правницу која је волела познате момке, оне који су се у граду и шире истицали по нечем. Њен први момак, касније и муж, био је познати фудбалер локалног тима, дриблер који је завршио каријеру као играч и тренер у војвођанским лигашким клубовима. Други, пак, беше цудиста, првак Босне и Херцеговине, намргођени самољубац који је градом шетао као носилац ордења из Другог светског рата.

Приметивши Пецију на чувеном поткозарском корзоу, Пелагија није скидала ока са његовог стаса, чак и кад би пролазила са цудистом држећи га испод руке. Окретала је главу заборављајући да шета са човеком спремним и да удари. Њен вереник је борилачку вештину схватао и као оружје за свакодневно дурење и провокације. Није се либио да улети у тучу са момцима жељним авантура и батина.

Пелагија је успела да се посвађа са цудистом и, без пребијених ребара, нађе начин да приђе стидљивом Пецији који још није преболео Бесиму. Веза Пелагије и Пеције завршила је браком који је трајао три године, а одатле испилила лепа девојчица налик на оца. У кратком браку, Пеција није личио на свога славног претка, напротив, ништа од јунаштва. Узимао би цегер и као

најобичнији папучар одлазио на пијацу да купи першун, кромпир и месо за ручак. Морао је да донесе тачан списак потрошеног новца - иначе би Пелагија направила пометњу. То је морало да пукне. Развели су се уз велике свађе и омаловажавања. Поново слободан, није се најбоље сналазио: у глави му и даље Бесима, али и Пелагија и – кћер.

Пеција се пропио, претворио у клошара, престао да слика – тек понекад, поседео као снег. Пелагија је другог већ нашла: певач у новом хотелу на обали реке. Пецију би тешко рањавао њен смех уз новог мужа на корзоу. С почетка је добацивао, а касније, чак и кад је пијан, престао. Међутим, Пеција се сукобио, не са певачем, већ са цудистом који је, такође, и сâм и даље њушкао око Пелагије. Потукли су се ноћу на уском дрвеном мосту који, преко мале притоке у Сану, спаја центар града с адицом. Изгледало је да ће неко некога бацити с мостића, али ту се цудиста показао као кукавица: кривим ножем попарао је Пецији доњи трбух и оставио га да лежи над речицом. Преко мостића је наишао загрљени млади љубавни пар, девојка је молила момка да нешто учини за рањеника. Пеција је завршио у болници, једва се извукао.

И дан-данас, повијен и усукан, лута провинцијом, махом пијан, са дебелим књигама под пазухом. Највише разговара са врнтавим препродавцем сабраних дела светских класика у центру градића. Од њега се наслушао ужарених прича о Оту Вајнингеру, аустријском психологу и филозофу који је жене сматрао инфериорнима. То је Пецији одговарало да чује, оправдавао је тако своје поразе са женама. Лепа кћерка му се удала за незнанца, неостварена пијанисткиња, љута и на мајку и на оца. Пеција наставио да луња од шанка до шанка, без новца и здравља, болесно везан за мали град и његове рупчаге.

Будзашто је продавао оно мало слика одраније, није их ни имао. Насликао је Пелагију како у решету просијава некакво зрневље. Понекад је сретне, склоне се једно другом с пута, више он њој него она њему. А Бесима је одавно, уз сам грађански рат, с родитељима отишла у једну од скандинавских земаља. Навраћала је у град на Сани, али би тихо преноћила тек коју вече у хотелу, дискретно обилазила стазе и успомене, и потом нестала с бележницом у руци.

*

А твој живот и даље апсурдан. Јављаш ми се све ређе и ређе. Болест те је млела, одузимала боју очима, бацала у чамотињу духа. Предала си се том мучилишту којем није било краја. На моје поновно питање докле ћеш тако, рекла си да дефинитивно немаш снаге да се разведеш, немаш снаге и – крај. Признала си пораз, сад и не помињеш децу, утучена си и ружна. Чекају те озбиљне лекарске интервенције, тачније, врло тешке операције. Тек те је то бацало у очај. Нико ти више није потребан.

64

Травка је упознала ожењеног стоматолога. Нема пацијенткиње до педесет година старости којој се није удварао. Знао је изненада да пољуби у зубарској столици девојку која, прикована зујалицом, отворених уста и не слути такав налет. Упознала га је препоруком другарице новинарке која је крила да је била с њим. Травка је осетила вршком језика да су јој два зуба једва приметно окрњени. Мајка јој је говорила да ноћу шкрипи зубима и да се у соби чује нешто налик на дробљење стакла.

Стоматолог је обигравао око столице као мачак око миша: подешавао, намештао, припиткивао како же-

ли главу да јој постави, овако, онако, мало десно, још мало, да ли је добро? Све је личило на безболни сан у стоматолошкој ординацији. Поправио јој је оба зуба, а да није ни осетила. У знак захвалности, поклонила му је своју књигу песама. То га је тек привукло – локалног Дон Жуана.

Закачио се зубар за Травку као да му живот зависи од ње, као да се због ње родио. Хуктао, ломио прсте, гризао мали прст, дувкао носем, тикови га шпартали по лицу, крајеви уста играли неку своју игру коју више није могао да контролише. Гледао је њено бело младо лице, склањао косу са глатког врата, фрктао у ушне шкољке, говорио полуречи, муцао као клинац, дамарао као лептир на лептирици.

Али овде ћу казати – никад не реци никад – једном је Травка банула пре подне и затекла свог драгог у загрљају са зајапуреном Циганчицом. Смотао клинку с леђа испод себе, главу савио преко њеног левог рамена, па испод разјапљене женске чељусти палаца језиком и фркће на истом оном кревету у ћошку где се и Травка насукала у зубарској ординацији. Одскочио је и успео да убеди Травку да је то специјална врста стоматолошког прегледа.

Травка га је прихватила као откриће којем нема премца, почели су да се виђају, не више у ординацији. Чим би је видео, а тек дотакао, горња усна је затреперила као у звери кад осети плен. Травка би се смањила и предала као да леже на површину мора раширених и руку и ногу. И таман кад би почела да тоне, он би је подигао у страсни лет над модрином воде.

Травка се заљубила као никад. Тражила од стоматолога да се разведе. Дао је реч, лице му се збило у мрежу ситних бора. Због ње – све. Међутим, беху то она обећања која имају за циљ да одгоде договор на неко време, а онда – лако ћемо. Кад исцури и задњи рок, довијања су страубична, невероватна. Веза може да

пукне за тили час, па се даје последње чврсто обећање. Травка је одлучила да оде, остави све, али стоматолог, стари лисац, пао је на колена, молио и јечао – још само овог лета с породицом да оде на море у Бугарску па кад се врати – развешће се и женити Травку.

Она је почела да пише нове римоване песме, да лечи узрујаност и – чекала. Али, по повратку са Црног мора, стоматолог измислио да му се жена разболела од уједа отровне медузе и да нема смисла да је у таквом стању оставља. Потом су следиле друге лажи, ни Минхаузен није био раван хиперболама које је испаливао врли стоматолог. Предочио јој је и једно чудо из животињског света, које је Травку узбудило.

Постоји међу пауцима једна врста где је мужјак дупло ситнији од женке. У тренутку парења, он се преко женкиних леђа пребацује у њена разјапљена уста која га ждеру. И док га она жваће, он у њену усну дупљу оргазмично испушта златасту емулзију која оплођује женку. Убрзо, из стотина јајашцади, излегу се нови пауци. Травка је пожелела да стоматолог поступи као мужјак из приче. Појешћу те, родићу ти силну децу, шкрипала је пломбираним зубима, а стоматолог се смејао као луд.

*

Сећаш ли се кад си ми ономад, нешто здравија, јавила да си пристала на све мужевљеве услове, да нећеш више нигде макнути без њега. Те вечери си спавала с њим након неколико месеци. Догодило се то у највишем напону наше љубави. Тад још нисам знао за комшију.

Јавила си ми мобилном поруком у рану зору да не знаш како ћеш ме прежалити, да ме никад нећеш заборавити, да си са мном доживела највећу срећу, да ћу остати твоја вечна љубав, али да си, ето, одлучила да прихватиш све што ти је муж наредио. То је за мене би-

ла издаја. Сетио сам се оног детаља кад ниси хтела замолити мајку да назове твога љубавника и припрети му да те остави на миру.

После кратког цилитања с мужем-оријашем, више ниси ушла с њим у кревет. Почели су твоји здравствени проблеми. Да ли се угаони камен твога здравља померио управо тада? То је та враџбина, права – нема друге, то ти је "намештено", сама си себи "наместила". У најчаробнијем тренутку наше везе, гласала си за немогући концепт среће у лажним загрљајима с натронтаним мужем. Он се никад није свлачио у кревету, само би откопчао шлиц.

Људско биће сплетено је од невидљивих нити, није човек само оно што опипаш, људски корени су високо изнад нас. Можда бих и ја могао да се питам шта си ти то мени "наместила" па да овако дуго не одустајем од тебе. Опет си ме упитала зашто те не бих женио ако би одлучила да започнеш нови живот.

65

На Илиндан неке године, отишао сам да се праћакнем у Дунав, и кад сам се вратио, имам шта видети: на мојој клупи женска ташница напучена стварима из које вири пар кључева. Освртао сам се не бих ли приметио власницу, већ сам и сео уз црну ташну. Осећао сам нечији урокљиви поглед, али – залуд, ниako да га приметим, око мене је врела полугола светина, прави врвеж енергије у ведрини недељног поднева. Помислих да ме можда нека млада удовица мами кључевима од стана и аутомобила, осваја ме на тај начин? Или ме неко искушава да ли ћу да украдем ташницу па да ме обрука пред другима, мада би крадљивац на мом месту побегао у дубину плаже међу хиљаде разгаћених доколичара. Или је, можда, ово "скривена камера", свашта помишљам. Али, нико ми не прилази, већ је био минуо цео

сат, више и не пратим околину, читам спортску страну дневних новина.

Неко ме опатрну по рамену: наишао мој стари пријатељ Душан, из чувене адвокатске породице, познат као бранилац сиротиње и богатих, у исти мах. Душан је на плажу увек долазио обучен од главе до пете, скопчан до необријаног грла. Никад се пред другима није показао у купаћим гаћицама, ваљда због мекиња-сто великог стомака. А имао је и замерке на масовна окупљања људи на плажама. Нудисте није подносио.

Душан је био разведен, бивша му жена са сићавим сином живи у чувеном приморском граду где су власници многих викендица били Книњани. Чују се понекад телефоном, он као клинац пати за својим дететом, преживљава сваку инацицу свога сина који слуша наговоре мајке да тату треба заборавити. Доживео је и велику аритмију срца, завршио на институту за кардиоваскуларне болести. Ту био на ивици смрти и често причао о тренутку кад му се душа надвила над телом. Повукао се у викендицу на Фрушкој гори, покушао да прекине да пуши.

Виђао сам га повремено са једном хистеричном Чуружанком која је била у вишегодишњој вези са чланом великог тамбурашког оркестра, несрећником који је живео с мајком у инцестуидној вези. Кад је то сазнала, дошла је код мене на разговор. Дао сам јој књиге на ту тему: делимично се спасила, али је остала импулсивна и плачљива. Душан се унео у њен живот и доста страдао, покушао је да решава њене психичке проблеме, али то није било могуће. И сам је био у загрљају трауме из детињства што га потопила за сва времена. Разведени родитељи, мајка у Словенији, отац овде, сестра најлепша у граду, удата за познатог бизнисмена. Лута градом са одсутним сјајем у очима. Претерана емотивност поткопавала је сваку његову љубавну везу.

На крају је остао сâм, без вере у жене и њихову припо-моћ на било којем плану. Еј, тужан Чуружан!

Сваке године мењао је крупне теме о којима је забринуту размишљао. Једне године – старогрчки филозофи, друге – индијски гуруи, треће – православни свети оци и тако даље. Никад ништа није записивао што је с узбуђењем другима излагао. Једна једина ствар коју је штампао јесу на визит-карти два стиха из индијских "Веда" насталих петнаест векова пре нове ере: "И човек жели жену исто тако природно/ као што ожеднела жаба жели кишу."

На плажу је дошао са причом о кинеским змајевима. Сео је и почео своје предавање као да га слуша пун амфитеатар. Купачи су одасвуд пролазили у гаћицама, а он је замишљао да га сви чују. Нервирало ме је то његово залудно боботање. Прекинуо сам га и замолио да клупу преместимо у хлад, сунце се било померило и несносно пекло.

Тог тренутка притрчала је тапирана старица с картама у руци и без речи зграбила торбицу са кључевима. Вратила се буљуку баба што су играле "реми" пар метара даље, на жилама великог храста. Да, приметио сам их раније, али ни помислио нисам да би нека од њих оставила своју торбу са кључевима баш крај мене. Значи, једна ме је меркала све време. Наставила је преко шпила карата да ме гледа нападно заводнички за њене године. Уозбиљих се и не предочих Душану о чему је реч. Он би од тога направио тираду о мени и бабама.

*

Замутило ти се здравље као извор у поплави. А мени на лакат изишло све. Јављаш ми да си толико болесна да не желиш ни с ким да разговараш. Кажеш да ћеш умрети, толико ти је лоше. Температура је све више узимала маха, тело се напињало у грозници и арит-

мији, срце прескакало као раздеветани долап, осећаш све јача пробадања у пределу стомака, седиментација висока – скоро седамдесет, ништа не ваља. А поврх свега стигао ти је и одувек болан мензис – орљава женске муке. Прикована си за постељу, плавиш саму себе, црно да црње не може бити. Једва си отишла код лекара, не знаш ни ко те је одвезао. Онај твој дедак час те пребаци колима, час неће, јеноставно га нема, води човек опет неки свој живот. Не бенда те ни као суву шљив.

Причам и причам, то је све што могу. Не могу те удату и – болесну, посетити, а тако бих желео. Онај твој пупоња би зинуо, питао – ко ти је па сад овај? А свим срцем желим да ти помогнем, да седнем с краја кревета, да огулим наранџу и додајем комад по комад. Исцрпљена, кажеш да ти више не годи да пуно разговарамо телефоном – да ме волиш, да не бринем, али да више не можеш ни словце да размениш. Поред тебе је и даље комшиница старица, муж не узима озбиљно твоје јаде. Он редовно одлази некамо, ти и не питаш. Неко вече се вратио кући пијан са тамбурашем, шеширцијом који пева у некој рупи од кафане. Закључала си се у своју собу да не може да уђе, а наваливао је, галамио и претио, тамбурало се до зоре.

66

Андра је живела сама у трособном стану у близини највеће цркве у граду. Близнакиња – брат не личи на њу, али је примио оно што се не види голим оком, особине које девојчицама припадају. А она – оно што би њега као дечака красило. Кад год бих јој рекао да лепо изгледа, она би узвратила да мора код козметичарке због бубуљица. Јој, ништа горе од жене која има јаке и дуготрајне болове у дане мензиса. То знају бити стравични раздори тела у грчењу и клобучењу без краја. С

њом тад нема ни ћутања ни разговора. Не постоје таблете које би јој утрнуле болове.

Све што би постигла с новим мушкарцем у претходне три-четири недеље, рушило се у те дане попут шпила дејих карата, топило као поледица на изненадном сунцу у подне. Много је љубавних веза уништила на тај начин. Ако би је неко упознао после мензиса и почео да излази с њом на концерте или на позоришне представе, био би очаран сјајем тамних очију што исијавају ватру и лед. Осмех – "снег је са планина", показује зубе које сваки дан чисти кончићем наслеђеним од баке коју је обожавала и никад прежалила после њеног пада са столице при покушају да одврне прегорелу сијалицу.

Андра је жена широких кукова, тескобног хода, мада одлучног, у којем једна нога смета другој да пређе улицу. Заљубљује се у старе мушкарце, у академике, они су јој врх врхова. Избријани, намирисани, паметни, ауторитети, све то, и још мужевни у тим годинама, то је распаљује и чини срећном женом.

Навратио сам код Андре да одемо на свечаност поводом годишњице велике фирме каблова која материјално подржава уметнике и психологе. Обула је нове ципеле са високим потпетицама, стала пред огледало и рекла да погледам. Окренула се нагло, свом тежином на једној нози, а десна штикла је као тане излетела испод стопала и ударила ме у раме. Ово неће бити добро, узвикнуо сам трљајући место ударца, а она додала да је управо добила менструацију. Са та два малера кренули смо на свечаност.

По протоколу, био нам је одређен сто где су већ седели стари певач изворних песама и његова тридесетак година млађа љубавница. Вече је протицало у сменни искрених и куртоазних поздрава са разним славним фацама нашег поднебља. Она се чудила откуд познајем толико људи, сви ми се љубазно обраћају и размењују

срдачну реч. Не зна Андра колико је психички растројен наш такозвани елитни свет. Траже они лека и од врача, а камоли не од психолога и психотерапеута. Боље се држе обични људи, они којима је певушење, уз комад сланине с црним луком и ракију-чокањушу, лек сваки дан.

Пред поноћ, кад су се већ потрошили вишесатни облици одушевљења, кад је почео да се осипа силни скуп, предложио сам да кренемо и да ћу преноћити код ње, да ми се нешто не путује седамдесетак километара до мога града. А и попио сам бутелку иришког ризлинга уз добру храну, годило би ми да останем. Не може, разјарено је букнула, ниси ми рекао да то планирам.

На гардероби сам јој придржао бело-црну бунду, зечје крзно. Скопчала се сва у љутњи, као да сам јој просуо канту воде на фризуру. Позвао сам такси и – до њеног стана, успут питао колико кошта до мога града. Осамдесет марака, смирено је рекао избеглица-таксиста. Излазећи пред својом зградом, до које је требало скрчкати десетак минута, покајнички је, на трен измиреных силница у себи, рекла, ето, да је била посвађана са самом собом, да је сад све у реду, и да могу ако хоћу да останем код ње. Мирно сам, пун некаквог поноса помешаног са мутним инатом, рекао таксисти да ме вози даље. Она је остала премећући крзнену ташницу из руке у руку.

Успут сам до Новог Сада певушио старе песме, таксиста уживао, трудио сам се да заборавим на Андру. Код куће на телефонској секретарици нашао сам три њене поруке: једну да сам безобразан, другу да јој је управо дошао брат и да не бих могао преноћити, и трећу да је много боли "тиба", хоће рећи, трбух – мензис грунуо свом жестином.

Андра је осим академика, ма колико то чудно изгледало, волела, и то морам рећи, хендикепиране и болесне мушкарце, као и чанколисте и слабиће. Тражила

је да јој служе, да оду у пошту по пристигли пакет, да јој донесу из школе плату, јер је, ето, цео дан "болесна" па не може ни по хлеб. Да би јој се до лудила допали, ти типови су морали имати неки видљив недостатак, да буду гурави, с краћом ногом, полуслепи, са три прста на две руке, кривих уста без зуба, па, онда, и прљавих ципела, ненамирисани, одрпани и ритави. Третирали их је као неокупане кућне мезимце са којима има право да уради шта год хоће, да их отера у ћошак, да нареди да клекну, да их удари врбовом шибом што стоји иза врата купатила, да их истера у чарапама напоље да се стуште до краја степеница па звиждуком устрче назад још већом брзином кроз широм отворена врата стана. Ту сам видео коренчић њеног одбијања комплимената. У дубини таквог женског бића могао би да стоји, најпре, "Дијанин комплекс" кроз који жена испољава жељу да има пенис, стручно речено, тај комплекс говори о психичкој хомосексуалности жене. Такве жене никад не улазе у брак.

Сетимо се мита о Дијани, кћери Јупитера и Лато-не, која није смела из неких разлога да се удаје. Јупитер јој је поклатио стреле и она се од тада бавила искључиво ловом, што беше мушки атрибут. Дакле, нека врста женске кастрације. Ту се налази и Андра. Ох, куд нас све воде митови, без њих се не може ни на улицу.

*

На радиологији су ти открили тумор у дојци, не знаш више, да ли левој или десној. А дојке као мандарине – тако мале, и сама си напипала отврдлину. То те замрачило до краја. У очима ти се заколутала помрчина попут дима из уста болесног пушача, толико си се ужаснула новим лекарским дијагнозама. Никад да стану. Све те напало: знаш откуд и како, али трачком неверице избегавао да признаш, све скрећеш у страну, као –

није то то, други су, тобож, узроци. Но, то је чума, сила јача од свих дијагноза и бољетица. Ње ћеш се тешко ослободити, теже него себе саме. Нови страхови ишпартали су те као што пекар хлеб у тесту пред печење сецне ножем три-четири пута. Муж и љубавник, и ја с њима, три смо ти камена око врата. Баш зато, ти би требало да ме ожениш, зашто нећеш, питаш ме полуотворених очију са трепавицама отежалим од црне масти.

67

Поверио сам се колеги са телевизије, човеку који је у том медију прошао све фазе, од спољњег сарадника преко водитеља па све до главног уредника и директора. Био је познат по брзом заљубљивању. Какво је то искуство до краја било, не знам, али је чињеница да је говорио за удварача. Нарочито су га облетале жене док је био водитељ на радију, газдовао је познатом емисијом "Недељна романса". Телефон усијан од позива, емисија има и неке ситне награде, али главна фора беше водитељ. Глас баршунаст, баритон-боје: жене су замишљале високог фрајера. А он – буцко, мален и ћелав. Звали су га Грцко. На телевизији, своје недостатке надомештао је шареним краватама и вицкастим шармом, увек са којом чашицом вискија пре емисије.

Хвалио ми се да је једном у новој кући подно Фрушке горе, свакодневно, цео месец дан доводио другу девојку, било је и удатих жена. Већ после седам-осам дана, Грцко се уморио, а кад је домаћио двадесет први, одлучио је да прекине мучење. Ништа ту није било добро: љубави ни за лека, механика тела, без разговора. Жене – и сличне и различите, ледени умор на трепавицама, бесмисао различитих уздаха, додира, покрета. Није човек за тако велики товар интимне разлике у сваком новом дану.

Поверио сам се Грцку, тобож у име свога брата. Као, брат ми на великим мукама с удатом женом. То је једини мушкарац ком сам одао своју тајну, али, ето, он и не претпоставља да је моја. Рачунао сам да ће ме охрабрити, нешто ново и важно казати, нешто што ни сам имао у свом искуству, а ни у животима других који су у мени видели исцелитеља напрелих душа. Чудио са да ја као психолог не могу да помогнем брату па му је импоновало да баш њега питам за савет. Надао сам се, испотиха, да ће подржати комбинацију љубавне везе за коју ће већина рећи да је бесмислена. Одмах ми је рекао да брата посаветујем да одмах прекине такву везу, да то није за слободног мушкарца, то и деца знају.

Шта ће му то, одлучно ми је рекао, да га угањају тај њен љубавник и муж, да чека кад она може да клисне из куће, којешта! Ма иди, бре, то је без везе, њему треба слободна жена, девојка, брате, одбијао је Грцко сваку могућност и наводио своје опасне примере са удатим половњачама. Није давао ни најтању могућност да слободњак на дужу стазу остане с удатом женом. Обећао сам му, глумећи бригу за брата, да ћу пренети све што је рекао. И док сам му захваљивао и обећавао да ћу све учинити да брат прекине шејтанску везу, већ сам свим својим бићем био уз клету љубав.

*

Изнебуха си ме назвала и упитала да ли бих те узео за суђеницу ако би и болесна побегла из брака. Муж се понашао као побеснели вепар. Умножио је гнев, раскомадао три слике пред забезекнутим комшијама док су их коментарисали обешене на зиду у ходнику куће. Једну са лабудом на ушћу, другу – где две птице лете над морем, а из крила им капају ројеви репатица што се не гасе у валовима, и трећу са мотивом двоглавог ланета у бегу испред тигра.

Уверен сам да је комшија још раније нашао начин да обавести мужа да ће те као супругу изгубити ако наставиш да сликаш. Или је преко неког трећег, па и он сам, дотурио вест да је опасно да ја отварам твоје изложбе и јавно говорим о сликама. Он је тиме пробудио, иначе, закопану љубомору у твом горостасу, разгневио га и наново те приморао да боравиш у кући, да и не помишљаш на ионако ретке изласке. Тиме те је комшија поново имао за себе, била си му на оку, а што му је после свега било довољно. Годи му твоја болест, све што те веже за кућу. А ти, као, ниси сигурна да ли то беснило код мужа долази од комшије, да ли је тај худи љубавник, заиста, толико зао да се свети.

Муж реагује као изневерени дудук, сматра да ти је болест стигла од некакве баналне инфекције. Плашила си се да ће те болесну почети да туче. У најјеженом страху постајао сам ти још већа сметња за твој живот у кавезу. Био је то исконски страх од смрти.

Комшија је и даље навраћао, с мужем цевчио пиво и грицкао семенке, играо домине и пратио телевизијске преносе. Кад би муж на трен изашао, он ти је држао придику: да мораш бити његова, само његова и ничија више, иначе ће све до краја казати твоме грубијану. Ниси увиђала да је и његова глава у питању? Рашчињена, губила си инстинкт за нормално резоновање. Стара комшијина уцењивања су и даље пролазила. На огриске твојих сукоба с мужем, он је стално додавао своје сплачине. Ти си прихватила ту врсту адреналина што грува из двоструке опасности, из наopakих поступака ове двојице несрећника. Шта сам ја ту уопште тражио?

Након две године невиђања, у Дунавском парку су се изненада, ван сваке примисли да би тако могло да буде, срили Јелисавета и Никола, млади брачни пар из

Босне, које је рат немилосно раздвојио. Она је седела на клупи са другарицом из Сарајева. Мршав да мршавији не може бити, Никола се појавио ненадано иза језера са још једним мушкарцем. Хук из земље подигао је Јелисавету на ноге и хитнуо Николи у загрљај. Као на филму, потрчали су једно другом на крилима големе среће. Језеро се заталасало, лабудови огласили, птице излете-ле из крошања, а заљубљени парови на суседним клупама престали да се љубе. Јелисаветино и Николино грљење, пољупци и гласови, умножавали су се брзином водопада.

Уз сам рат, Јелисавета је кренула до сестре у Нови Сад по храну које је понестајало у Сарајеву. Све се надала да ће проћи зло које се као заматак већ налазило у познатој севдалинки "Сарајево, ватром изгорело". Снајпери су цијукали своју смртоносну песмицу на сваком ћошку, са сваког солитера, са хотела и високих кровова. Одлучивши да ризикује, Јелисавета је једног јутра кренула испод снајперских цеви да ухвати последњи аутобус из Сарајева. У глави јој је квасала народна пословица: Прилика бере јагоде. О, Боже, да ли ће бити убрана испод цичућих куршума што су изнад њене главе цртали невидљиве линије смрти? Ко то није видео, тај не зна шта је живот?!

И, успела – домогла се аутобуса за који се качило мноштво жена и деце. Многи нису имали срећу да уђу у једини спас. Плач и ужас на лицима, паника од које се леди кичма, једно дете повраћа мајци на груди, старац пао на ивичњак – нико га не гледа, полудела жена пева испод дрвета на торби пуној фото-албума, пуцњава из разних крајева града, са брда граната бира прозор кроз који ће растурити полицу са лексиконима и енциклопедијама.

Никола је остао у Сарајеву. У згради је одређен је за дежурног на смену. Могло се некако дурати, није се до краја био испуцао југословенски дух станара, хоће

људи и да помогну једни другима. Али, дани се згушњавају, недеље шиште, вести и догађаји све црњи и црњи. Никола рањен у руку и ногу, за длаку поломљене му кости. Тањи се хумана комшијска линија, свако гледа свога посла, све постало ирационално, као да би свако сваког појео за ручак. Изломљеног стакла колико хоћеш – за лопате. Да би се угрејали, људи ложе књиге, прво тање, а онда све дебље. Хајде што горе томови Тита, Кардеља и Бакарића, али не прашта се ни Шекспиру, ни Андрићу, пламте "Злочин и казна" Достојевског, не стаје Поов "Гавран", у језичку ватре пепели се Јесењиново "Писмо мајци".

Из Новог Сада, Јелисавета је одлазила у Бачки Јарак да преко станице радио-аматера контактира са Николом у Сарајеву. То је једини начин да чује Николу, телефонске везе одавно не раде. Једни могући контакт остваривао се овако: радио-аматери из Сарајева зову ове у Бачком Јарку где се налазе редови избеглица који ништа не знају о својима преко Дрине. На папирима су исписана имена и бивше адресе. Један од двојице у радио-клубу у Бачком Јарку полако чита и двапут понавља имена, а у Сарајеву други записује. Ту су такође окупљени силни мученици без хране и основних потрепштина за живот. Када неко у Сарајеву чује блиско или познато име, викне гласно, момак са накривљеним слушалицама на глави одмах записује. И онда све исто, али с ове друге стране. Након тога одређују се заједнички термини у Бачком Јарку и Сарајеву: кад ће ко, и којег дана, доћи на разговор у радио-станицу да чује свога најмилијег.

А разговори – пуни шиштећих испрекиданих звукова и растегнутих, нагло удебљаних гласова, вибрирајућих резонанци од којих мембрана бубри тражећи дашак тишине; као да долазе из дубине свемира, из магме праматерије. Реченице се не разазнавају, тек понека реч сине попут светлице у увету и буде спасоносна

карика за коју се слушалац с једне стране очајнички хвата па узвраћа одговором. А онај, с друге стране, засут истрзаном симфонијом бола, граби звучак неког значења, повезује са оним својим и пита да ли га чује, да ли да понови, а онда и овај исто – како си, чувај се, доћи ћу чим могнем – и тако у недоглед.

Јелисавета се из Бачког Јарка враћала у Нови Сад замишљена и располућена. Чула је опет неког – ваљда је то био Никола – глас му беше неземаљски. Као да се цела трагедија окрунила тим радио-аматерским хуком и очајничким разбором. Ништа се у целисти није разговетило, тек мрвице понорног звука завијтаног у бесцење времена и простора, тек за утеху и мали лек. Али, ето – чуло се, јавило се једно другом, доказ да се живо, да има наде и да ће све то проћи, ако Бог да.

У Јелисаветној глави данима би тутњао бачкојарачки разговор, сад све дражи и дражи, а Николина боја гласа све природнија и лепша. Слогови су се лепили и састављали у речи, а оне у целе реченице, смислене и важне, главом и репом, па онда неколико таквих у низу – у прстен душâ што су се повезале у јасну слику разбора којим се колико-толико зацељивао несносни растанак.

Прошле су године, већ је при крају била и прва деценија трећег миленијума. Никола не ради нигде, а Јелисавета црнци у основној школи у две смене. Кад се присете радиоааматера, Јелисавета и Никола се погледају и заћуте. У истом граду, јутром крећу свако својим путем. Јелисавети и сестри пристигао је болестан отац па су навелико око њега, а Никола доколичари и пијуцка у крчми "Сом без бркова" на Дунаву. Ех, где су та тешка времена када се љубав могла показати и на даљину?

*

Изненада, у јесењи сумрак пре кишу, муж ти је полупао импровизовани штафелај и разбацао аквареле кроз прозор на улицу. У том лудилу, геак је тражио чак да му додајеш слике, што си ти, болесна, и чинила. Чак си му дошаптавала да си сувише ситна за уметнички свет, да то никад није ни било за тебе. Било је то мученичко тепање из којег се указивао расцепљен глас очајне жене што се клела децом и обећавала разгневно мргаљу да ће оставити боје и кист за сва времена. Твоја вера у таленат је нестала, гласала си за ништавило. Одрекла си се оног што те је једино могло спасити и држати у равнотежи са остатком света. Изобличено лице мужа-дина гужвало ти је и тело и душу, газдовало твојим бићем од ножних ноката до длака на глави. Све је прерастало у заошијану грудву стреса низ падине начетог живота.

А онда те је, по први пут, ударио посред лица. Као да те је треснуо балван, пала си покошена крвавог носа и уста. Лежећи на поду, видела си на мушким раменима искежену главу велике немани коју би осветнички насликала ако би се икад поново латила киста. Страх те је именовао за вечиту сапутницу. А деца – у трнцима, у дрхтавици. Девојчица испод стола, са привиђењима на јави, а син стругнуо из куће, није се вратио до зоре.

Потпуно си престала да ми се јављаш. Иако у великом чемеру, повлађивала си грдоби, последњом честицом своје снаге испуњавала све што је захтевао. Уплашена до залеђених жила, сматрала си да ћеш издржати без уметничког изражавања. Само деца да одрасту, па ћеш лако – била је већ окоштала фраза. Онда ћеш пут под ноге, сама. Сетих се како је визија твоје кћерке била тачна: да ће се женска глава у кући разболети.

Поред манастира Савина налази се црква-молчалница у којој се Богу обраћао Свети Сава. Затекао сам се у Боки которској на чудан начин. Био сам се посвађао са Соланком, и напрасно аутобусом Рафинерије отишао на море. У мени је клијала мрежа горког неспоразума са самим собом. Већ други дан по доласку у Херцег Нови, око подне, у врелини неба, обукао сам дуге панталоне и кошуљу дугачких рукава, и отишао у манастир. У манастирском гробљу видео сам и гроб писца Марка Цара. Пре тога никад нисам овде залазио. Помолио сам се пред иконом Богородице Савинске. Затражио сам у молитви да се измирим са Соланком.

Узео сам танку књижицу о манастиру и вратио се у собу. У постељи, склоњеној од врелине дана, читао сам из малог црквеног проспекта мени непознате детаље о манастиру Савина. Нисам знао да је икона Богородице Савинске чудотворна. Одвраћала је кроз векове нападе Млетака на Боку, разгонила их црним облацима, громовима и муњама.

У том је зазвонио телефон, јавила се Соланка. Нисам могао да верујем, успела је да ме пронађе, рекла да долази сутра у Херцег Нови. Не рекох јој да сам у манастиру пожелео овакав расплет догађаја. Сутрадан је стигла, дочекао сам је испред хотела, и већ при првом сусрету, планула је варница свађе. Чим се нађемо у близини, нешто нас узбурка, попне се кроз мене чудна сила немира и сав цептим. Искушење је на сваком кораку нападало нашу незгодну везу. Сваки дан смо имали проблеме, она је одлазила некамо сама, ја такође, а онда, кад бисмо заједно прошетали поред мора, месечина нам није била тако драга као кад бисмо понаособ загледали луние мене.

Дан пре повратка, отишли смо заједно у манастир. Насмејани игуман нас је примио као најобичнији

човек из народа. Био је на служби Богу и у манастиру Дечани. Причао је о своме брату који у Зеници обрађује земљу, има пуно деце, послушну жену и доста блага на ливадама и крчевинама. Ко зна ко је чистији пред Богом, он или ја, раширио је лице игуман. Не значи да ћу ја у рај зато што сам игуман, тиме је моје искушење веће. А онда је испричао нешто што целог живота нећу заборавити.

Двоје супружника са села изродили су десеторо деце. Редовно су о великим црквеним празницима долазили у манастир. Увек су тражили разговор с игуманом и редовно су се исповедали и постили. Она све године у браку спава са главом на мужевљевим грудима, без обзира што имају толико деце коју воли највише на свету. Са главом на грудима – да, баш тако. На игуманово питање откуд је то тако, она му је попут насмејане девојчице одговорила: Не могу му се надисати душе!

*

Пролазили дани, ни гласа од тебе. Небо је пресвлачило гримасе климатских промена, а осећања се претакала у различите боје и трепете. А онда, у зору – стигла ми је мобилна порука: "Љубав с тобом је била велико искушење. Поред свих мука које су ме снашле, молила сам Бога да ми да снаге да победим све то. Молила Бога да ми опрости грехове, да ме ослободи искушења грешних љубави. Љубав с тобом у један мах постала ми је опсесија. Суђено је било да се све ово деси и оконча. Поред све лепоте, боловали смо од ове љубави, мораш признати. Пронашла сам мир у Богу. Помоли се и ти Богу и пронађи мир, нека те Бог ослободи искушења грешне љубави. Знаш да ћеш све разумети. Молим те, не тражи ме, бићу ја добро. Пронашла сам свој мир. Моли се Богу!"

У први мах сам помислио да је ово једна од оних порука какве си ми слала у два-три наша досадашња прекида. Поново сам прочитао и видео да се разликује од свих – заиста другачија порука. Било је у њој нешто духовно узвишено и зрело иако сам је, у сазвучју ранијих, у првом тренутку узео као твој себичлук, као бег од мене. Сметала ми је синтагма "грешне љубави", јер та твоја с мужем била је све само не љубав. О комшији да и не говорим.

Одговорио сам ти: "Нека се полако стишава бура. Сад је најважније да оздравиш, лако ћемо се касније договорити. Немој да грешимо душу!" Ниси одговорила, прошло је пола сата. Опет сам послао кратку поруку, једну од оних што умирују: "Обожавам те!" Сличне сам добијао од тебе стотинама пута.

Знао сам да те је нови сукоб с мужем опет уздрмао, један од оних ирационалних што се не може предвидети. Режао је на тебе као пас којег је зимус на свињокољу гађао секиром и одсекао му реп. Настављао је све жешће, и пред родбином, да прави гадне сцене, да те понижава. Кад би се ту, кобајаги случајно, затекао љубавник, ништа се није мењало, није ни прстом мрднуо да ти помогне, годило му је да те муж кажњава, то је било и у име његових мука с тобом.

А ти, и даље, заливена сантом страха, укочена као леденица, све прихваташ, и од једног и од другог. И тако на смрт уплашена, окренула си се против мене, ништа не чиниш за наш опстанак. Постала си идеална спужва за грубијанову хипохондријску мрзовољу и комшијино ликовање. Упијала си њихове менталну скраме, сав брлог подсвести што се ничим не да очистити.

Моја нова мобилна порука није прошла, покушао сам још једном, и неколико пута – ништа. Искључила си телефон, избацила батерију, шта ли, или, пак, укључила програм који одбија да прими моје поруке. Звао сам те са фиксног телефона, а с ону страну меха-

нички глас: Позвани корисник тренутно није доступан, молимо позовите касније.

Опасно разапетом – до прснућа, обнављале су ми се руине у души, бол у глави и грудима. Разговарам сâм са собом, у власти сам здухачких сила, сав пометен. Помисао на тебе разгоревала је осећања која су била ја-ча од сваког рационалног поступка. Тражио сам начин да те забашуриш, да се окренем нечем другом, да спасем нагажену душу.

Није помагало ни што сам се присећао да си свог рмпалију с почетка наше везе оговарала и исмејавала, приказивала као смешног Голијата. Ни то што си ми дала за полицију број мобилног телефона оног хрчка од човека што те је пратио до мојих врата. Нисам ти више био спасоносни врх за који си се мишљу хватала кад те је муж жигосао увредама, а љубавник уцењивао. Све је постало слаб енергетски подметач једном раскариканом психологу на клизавом терену живота – без тебе.

У ранијим нашим суновратима, а поводом проблема који су као напете пушке циљали из твог неуређеног живота, обасипао бих те најнежнијим речима и позивима на миридбу, признавајући твоју грешку као своју. Преметао сам се у попишано дете које је тобож изазвало поремећај везе само да бисмо се како-тако измирили, бар и привремено. Моја опседнутост тобом била је толико велика да сам прихватао и такву улогу – да сам кривац за све. И, то је помагало. У неком тренутку, за дан-два, или пре, ти би ми се јављала на најнормалнији начин, као да није било никакве међаве међу нама, и све је опет текло у реду, у смирају и равнотежи – да боље не може бити.

Можда си ми последњу поруку послала тактички, можда си, заправо, у нашој вези сазрела као дипломата, као неко ко зна шта ми годи, а шта не. Ако је тако, онда си у некој врсти прелести, у лажној позлати духа. И сâм сам час овамо, час онамо, час с анђелима, час

с демонима, ни сâм не знам где сам. Исплело се једно с другим – као клупко змија – и дошло до овога, до тачке где се препознајемо као два огољена бића.

Наша веза је утрула, а како и не би. Био сам сламка за коју је требало да се ухватиш, а ту другу, раздрозгану, из паклена четири зида, отпириш у прошлост. И комшију, дабоме. Требало је израна да пресечеш каиш дупле муке, ремен који те је гадно придавио. Могла си давно да признаш мужу везу с комшијом, његово наваљивање на тебе. Муж је њушио ваше швалерске трагове и слутио да ту штошта смрдиња. Знао је он доста, и те како. И више него што можеш претпоставити. О томе сам ти већ нешто рекао.

70

Искуство младе монахиње, која је сад већ игуманија лепог манастира у Шумадији, поучило ме је путу којим ћу кад-тад морати да кренем. Завршила је ликовну академију, имала неколико одличних изложби, предвиђали јој велику каријеру. Имала је и вереника, грађевинског инжењера који ју је обожавао. А онда, на опште чуђење, све напустила и замонашила се. Увидела је да сликарство не може да је води тамо где она жели. Кад је видела како старији сликари, пред крај свога живота, на сликама компликују ликовни израз и немају решења за вечна питања, одлучила да не прави исту грешку: прекинула жеље других, испоштовала себе и нову спознају. На питање једне новинарке како објашњава везаност према Богу, она је радосно уздрхталог гласа, који је променио своју боју ка цвасти божура, рекла да је то, мада ни приближно, као кад се у некога јако заљубите па данима мислите само на њега, без престанка.

*

Питај ме, одговорићу ти зашто те не бих оженио ако би се развела. Питај, кад ти кажем. Волео бих да ме гледаш у очи док ти ово говорим. Или, бар, да смо у телефонском разговору па да чујеш струну мога гласа. Али, верујем да смо телепатски везани, да осећаш моје мисли и да овај епилог допире до тебе. Ма колико звучало парадоксално и патетично, и твоја болест доприноси да ме чујеш на даљину.

Не бих те оженио зато што у твојој глави има свашта. Живиш с тим ципором из грдне навике. Везани сте као менталне јегуље. Ти би се развела само ако би те он отерао. А онда би ми то представила као свој потез, био би то неискрен вапај. Осим тога, мислим да у мени никад ниси видела човека свог живота као што сам ја у теби жену. То је за мене све време била отежавајућа и нерешива околност. Наговарао сам те на себе, а не обрнуто. То је већ довољан разлог да не ризикујем, да не умишљам, да те ипак не оженим ако би ми се однекуд бацила у загрљај. Ја сам набасао на твоје аквареле, а не ти на моје, којих и нема. Сlike су ме завитлале ка теби.

Ко би те на овоме свету оженио поред двојице мамлаза? Муж бизон, елементарна непогода. А комшија – са интелигенцијом пацова што кроз канализационе цеви доспе у тоалетну шољу, подригне ти под гузом док седиш и читаш новине не би ли набасала на решења за свој живот. Не зна се одакле вребају већа опасност и лудило. А и да није тако, има један много већи проблем. Има једна кључна нит у твојем животном клупку, нит која би водила у пропаст свакога ко би се спетљао с тобом – Аријаднина нит истине.

Ти знаш на шта мислим, то кријеш од свих, и то те је у болест увело. Ти знаш да несрећни муж није отац твоје кћерке. Сама си ми с почетка рекла да кћерка не личи ни на тебе ни на мужа. И хтела си је, добро се сећам, у раној трудноћи уклонити. Она није била жељено

дете. Твој муж је не примећује у кући, никад је није пољубио, опходи се као да је туђа. Не зато што зна ко је њен отац, већ што то дете има потпуно другачији одјек бића – далеко од оца. И обрнуто; она га одбија нечим неразговорним и непознатим, склања се у страну, не лећи му у крило. Инстинкти су чудо, не дају се обманути.

Кад је открио нашу везу, твој блесави комшија је попут дабра клечао и молио да се вратиш мада те је, за разлику од мене, виђао кад хоће. Чим мужа није било, бацао ти је пред ноге најлепшу одећу и обућу, али не за тебе, већ за – кћерку. То ти је било најтеже да одбијеш – поклоне кћеркиног оца! Ћутао сам и чекао прилику да ти ово кажем. А шта ће даље бити, то ме не интересује. Ја сам урадио шта сам могао, више не могу, одустајем.

Кад сам те први пут срео, сликарска кројачице, била си сва од сујеверица, површно обавештена о много чему, тек отшкринута за нове видике. Могла те је свака врачаца узети под своје. На локалним телевизијама астролози и тарот-пророци пецали наивне душе. Зивкала си те преваранте, тражила савете, плаћала велике телефонске рачуне. Нећу да кажем да сам ја некакав светац, али носим духовни белег из породице што се свако вече пред сан молила Богу. То сам касније скромно, из светих и других књига, допуњавао сазнањима о људској пролазности.

На послу, у сусретима са повређеним душама, доживео сам немоћ психологије. Иако сам многим помогао, неким и живот променио, ипак до краја нисам успео да применим ни теоријска ни практична знања. Најбољи пример смо нас двоје. Тек ту сам пао на испиту, као необријани бруцош. Не може људска душа без Бога, нити психологија без религиозних увида. Нисам фанатик, али верник – да.

И шта сад? Да се надам да ћеш ме позвати црквама гласићем и рећи да је све у реду? Твоја послед-

ња порука била је нека врста савета, чак и опомена. Раније сам ја теби говорио да се молиш Богу и нађеш свој мир. Из твоје поруке види се облик нове духовне спознаје, светлост хришћанског успења под големим теретом живота. У горкој болести и чистој молитви, у теби се десио катарзични обрт – ка пуној истини. Такав облик зрења не познаје кораке назад. Живот показује да је јачи од наших планова. Свашта сам прихватао и нудио, попут слепца веровао. Ако ми је то била мисија, облик жртве, у реду, плаћам такав рачун.

Неки нестварни мир настанио се у душама. Назвао сам те једанаестог новембра да ти честитам рођендан. Било је јутро, телефон је зазвонио трећи пут. Опасност да муж подигне слушалицу?! Прво си мало ћутала, а онда сушичаваог гласа рекла – хало. Срећан ти рођендан, прозборио сам веселичасто. Мала пауза, а онда твој чудно измењен глас: Погрешили сте! Спустила си слушалицу, а ја истог трена схватио да си рођена дванаестог новембра, и да сам, из големе жеље да те чујем, погрешио за један дан.

Опет сам окренуо телефонски број: Да ли си добро? Чуо сам глас натопљен непознатом речју, нешто што би могло да значи и јесам и нисам, или – сасвим треће. Нека заумна реч, ни бајалица, ни брзалица. Реч што има боју матерњег језика, али нема јасно значење. И опет си спустила слушалицу.

Брујало ми је чело од те непознате речи. Нисам имао снаге да те поново назовем. У безброј немуштих комбинација, цео дан и сву ноћ, та реч свезаног звука и раствореног значења вртела ми се у глави. Реч која не постоји у речницима, а ипак је реч, и то каква, над речима реч. Учинило ми се – кад би је жива душа изговорила, било би јој то последње на овоме свету.

Сутрадан сам те назвао у исто време. Из подигнуте слушалице – мук. Срећан ти рођендан, рекао сам сувог грла. Она је синоћ умрла, чуо се мрморни мушки

глас. Муж или љубавник, ко ли је? Ни да душнем, језик ми се заледио. Неко је спустио слушалицу. У дубини глуве немоте, наједном, појавила се она непозната реч, а за њом ројеви нових. Ћутимице, на крилима умножене светлости, узео ме молитва:

Господе, помози ми да нађем мир, осећам да ме чињење моје одваја и вуче далеко од Тебе. Охолио сам се земном љубављу која ми је испунила главу и навела да олако говорим. Знам да је у тајни Твојих знања и закона све другачије. Господе, помилуј ме недостојнога, очисти од свега што досад учиних и рекох, и што ћу икад урадити и помислити. Спаси ме беднога, беззаконнога, безумнога, бесовскога, бестиднога, блудљивог, бојовнога, брбљивог, вероломнога, враждљивог, глувога, гневљивог, гордељивог, горљивог, грубога, дрскога, завидљивог, злонаравнога, злообразнога, злосрднога, злопитљивог, јароснога, клеветљивог, кривоуднога, лажљивог, лакомога, лакрдљивог, ластивог, лењивог, лицемернога, лукавога, љутивнога, малодушнога, мрачнога, мрскога, наглодушного, надменнога, напраснога, насилнога, недостојнога, неискушаног, неисплаканог, неисповеданог, непокајаног, непокорнога, непослушнога, непотребнога, неситога, нетрпељивог, нечистога, нечовечнога, нечувственога, неумнога, обадљивог, опадаљивог, охолога, палог, плотскога, помраченога, похотљивог, празнога, празнословнога, прелестнога, прељубнога, преступнога, развратнога, разглашенога, ругаљивог, саблазнога, самољубивог, свадљивог, скареднога, слабога, слуђенога, среброљубивог, страднога, свирепог, сировог, скареднога, смртнога, славољубивог, сластољубивог, сујетнога, суровог, таштљивог, телеснога, хуљивог, худог, чамотнога и чемернога. Сагреших срцем и чулима, душом и телом, слухом и видом, словом и делом, мишљу и сном, вољно и невољно. Молим те, Господе, да се све у мени промени, да ме духовни мир испуни као што сун-

чева светлост ураста у грозд и вино. Сагреших, Госпо-
де, опрости ми и благослови, амин!